

**LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIZNESA, VADĪBAS UN
EKONOMIKAS FAKULTĀTE**

(Globālās ekonomikas starpdisciplināro studiju nodaļa)

**KVALIFICĒTU VESELĪBAS APRŪPES SPECIĀLISTU
MIGRĀCIJA STARP LATVIJU UN ĀRVALSTĪM:
EMIGRĀCIJAS UN REEMIGRĀCIJAS CĒLOŅU ANALĪZE**

**Migration of Qualified Health Specialists Between Latvia and
Foreign Countries:
An Evaluation of the Causes of Emigration and Re-emigration**

BAKALAURA DARBS

International Economics and Commercial Diplomacy studiju programma

Autore: **Elza Vucāne**

Stud. apl.: ev17048

Darba vadītāja: Dr. oec., prof. Ērika Šumilo

RĪGA (2021)

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs “Kvalificētu veselības aprūpes speciālistu migrācija starp Latviju un ārvalstīm: Emigrācijas un reemigrācijas cēloņu analīze” aplūko migrācijas tendences minētajā cilvēku grupā periodā no 2000. līdz 2020. gadam. Satraukumu izraisošos emigrantu apjomus, kā arī salīdzinoši zemo reemigrantu skaitu ir nepieciešams izlīdzināt, lai migrācijas tendences nosūtītājvalstij nāktu par labu, nevis ietekmētu to negatīvi.

Darba mērķis ir noskaidrot un analizēt emigrācijas un reemigrācijas cēloņus veselības aprūpes speciālistu vidū, kuri veido emigrācijas un potenciāli reemigrācijas plūsmu no Latviju uz ārvalstīm un atpakaļ. Autores pētījums noskaidro esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu migrācijas lēmumu pieņemšanas tendences, kā arī ar to saistītos galvenos emigrantu un reemigrantu motivējošos faktorus, kas var tikt izmantoti emigrācijas un reemigrācijas plūsmu izlīdzināšanai.

Atslēgvārdi: veselības aprūpes speciālisti, migrācijas cēloņi, brīva darbaspēka kustība

ANNOTATION

The bachelor's thesis "Migration of qualified health specialists between Latvia and foreign countries: An evaluation of the causes of emigration and re-emigration" focuses on migration tendencies within the said group of professionals from 2000 until 2020. The alarming number of emigrants and the relatively low number of re-emigrants needs to be more even in order to ensure that the sending country benefits from this exchange, and does not suffer.

The goal of the thesis is to find and analyze the causes of emigration and re-emigration within healthcare specialists in Latvia who create an emigrant and, potentially, a re-emigrant flow from Latvia to foreign countries and back. The author's research finds the tendencies of decision making within healthcare professionals-migrants, as well as their main motivating factors to emigrate or re-emigrate, information that can be further used to equalize emigration and re-emigration flows.

Key words: healthcare professionals, causes of migration, free movement of labor

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
IEVADS.....	5
1. KVALIFICĒTA DARBASPĒKA STARPTAUTISKĀS MOBILITĀTES TEORĒTISKIE ASPEKTI.....	9
1.1. Darbaspēka mobilitātes būtība un to ietekmējošie faktori.....	9
1.2. “Smadzeņu noplūdes” teorētiskie aspekti.....	13
1.3. Migrācijas lēmuma pieņemšanas analīzes teorija.....	18
2. VESELĪBAS APRŪPES DARBINIEKU EMIGRĀCIJA NO LATVIJAS UN TO POTENCIĀLĀ ATGRIEŠANĀS	24
2.1. Emigrācijas datu analīze	25
2.2. Reemigrācijas datu analīze	29
2.3. Latvijas augsti kvalificētā darbaspēka migrācijas cēloņi trīs līmeņu skatījumā	32
2.4. Darbaspēka tirgus regulēšana Latvijā.....	42
3. PĒTĪJUMA “ESOŠO UN TOPOŠO VESELĪBAS APRŪPES SPECIĀLISTU EMIGRĀCIJAS UN REEMIGRĀCIJAS CĒLOŅI” REZULTĀTU ANALĪZE	48
3.1. Anketēšanas ietvaros iegūto rezultātu analīze	49
3.2. Pētījuma datu interpretācija	66
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	70
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	73
PIELIKUMI.....	79
1. Pielikums. Autores veidotās anketas paraugs.....	79

IEVADS

Nedaudz pirms 2004. gada un uzreiz pēc tam, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā (turpmāk ES), ir novērots liels skaits augsti kvalificētu emigrantu no Latvijas uz valstīm ar labāku finansiālo stāvokli. Ievērojama daļa emigrējošo pilsoņu ir izglītoti cilvēki, kas meklē labāk atalgotus darbus, un viena no sfērām, kas Latvijā tiek skarta visvairāk ir veselības aprūpe. Pēdējo gadu laikā, Latvijā ir novērots reemigrācijas (atgriešanās migrācijas) pieaugums, par ko pētījumi tika sākti veidot salīdzinoši nesen, taču ļauj novērot Latvijas kvalificētās darbaspēka emigrācijas jeb “smadzeņu noplūdes” krīzi no cita skatpunkta. Šādas migrācijas tendencēm ir iemesli, kurus noskaidrojot, rodas labāka izpratne par iespējām uzlabot veselības aprūpes speciālistu labklājību, un tādējādi, arī skaitu Latvijas valstī.

Bakalaura darba tēma ir **aktuāla**, jo Latvijas veselības aprūpes sarūkošais skaits un profesionāļu emigrantu apjomi ir radījuši satraukumu; savukārt reemigrācijas apjomus ir nozīmīgi uzturēt un palielināt, tas ir, nodrošinot pietiekami daudz iemeslus, kas Latvijas pilsoņus pārliecina atgriezties dzimtenē. Masveida emigrācija rada tiešu ietekmi uz valsts sociāli ekonomiskajiem apstākļiem, kas tālāk atspoguļojas visu iedzīvotāju labklājībā. Daudzi veselības aprūpes profesionāļi ir izvēlējušies pamest Latviju konkrētu iemeslu dēļ, un, izpētot šos iemeslus, ir iespējams cīnīties ar negatīvu net migrāciju, un noskaidrot, kādas izmaiņas veicot valsts pārvaldē, var izvairīties no masveida emigrācijas viļņiem. Savukārt, noskaidrojot reemigrācijas iemeslus, tos var izmantot kā vadošos faktorus, lai izveidotu labāku veselības aprūpes politiku un iedrošinātu Latvijas pilsoņus atgriezties Latvijā. Pētījuma veikšanas periods ir no 2000. līdz 2020. gadam. Darba galvenā ideja, ir noskaidrot emigrācijas un reemigrācijas cēloņus veselības aprūpes speciālistu vidū, kuri emigrē no Latvijas uz ārvalstīm un potenciāli arī reemigrē uz Latviju.

Darba aktualitātes pamatojuma piebildei autore vēlas izcelt 2017-2020 gadu laikā veikto projektu “Augsti kvalificētu speciālistu migrācijas izpēte: emigrācija un atgriešanās Latvijā”, kas sadalīts divos izvērstos zinātniskos ziņojumos, prezentācijās un referātos. Latvijas Universitāte, sadarbībā ar Eiropas Savienības Reģionālo attīstības fondu, un Oslo un Akeršusas Pielietojamo zinātņu Universitātes koledžas institūtu „Norvēģijas institūts urbāniem un reģionāliem pētījumiem” (*Oslo and Akerhus University College of Applied Sciences, Norwegian Institute for Urban and Regional Research (NIBR)*) veica pētījumu, kas ir ļoti nozīmīgs autores darba tapšanā, iekļauj atjauninātu un uz faktiem balstītu informāciju. Ietverot detaļas par augsti kvalificētu profesionāļu emigrāciju un reemigrāciju, šis pētījums tiek izmantots kā pamats autores pētītajai situācijai.

Papildus šim pētījumam, darbā atkārtoti tiek izmantoti M. Hazana veiktie pētniecības darbi par darbaspēka migrāciju, kā arī I. Šūpules “Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem”, Ziņojums [D1.1]. Šie pētījumi sniedz ieskatu zinātniskā analizē par emigrāciju un reemigrāciju, tās ietekmējošiem faktoriem un cēloņiem no teorētiska un analītiska skatpunkta. Informācija avotos ir vispārīgi attiecināta pret migrāciju, un autore izmanto šo kā pamatu savam pētījumam, kas ir fokusēts uz veselības aprūpes sfēru.

Veselības aprūpe ir viena no visvairāk kvalificēta darbaspēka emigrācijas skartajām sfērām Latvijā. Tas noved pie bakalaura darba **problēmas** – kādi ir galvenie cēloņi veselības aprūpes speciālistu emigrācijas un reemigrācijas plūsmai - no Latvijas uz ārvalstīm un, potenciāli, atpakaļ uz Latviju?

Bakalaura darba **mērķis** ir analizēt emigrācijas un reemigrācijas cēloņus veselības aprūpes speciālistu vidū, kuri emigrē no Latvijas uz ārvalstīm, un to potenciālās reemigrācijas iemeslus. Lai sasniegtu darba mērķi, autore ir izvirzījusi šādus **uzdevumus**:

- Veikt migrācijas tendenču teorētisku apskatu, izpētīt augsti kvalificētu profesionāļu emigrācijas un reemigrācijas tendenču teoriju, noteikt emigrantu spiediena un pievilksanas faktorus (*push and pull factors*);
  - Izveidot smadzeņu noplūdes teorētisku pārskatu;
  - Izveidot Latvijas emigrācijas un reemigrācijas datu analīzi;
  - Veikt Latvijas veselības darbinieku darba apstākļu analīzi
  - Veidot migrācijas tendenču pārskatu (izmantojot trīs līmeņu analīzi: mikro, mezo un makro), izpētīt pievilksanas un spiediena faktorus, kas veido emigrantu un reemigrantu plūsmu, respektīvi uz un no ārzemēm;
  - Veikt emigrācijas un reemigrācijas cēloņu analīzi Latvijas veselības aprūpes darbinieku vidū, un izpētīt reemigrācijas ierosinošos faktorus;
  - Apkopot nozīmīgu informāciju par darbaspēka tirgus regulēšanu;
  - Veikt pētījumu par kvalificētu veselības aprūpes speciālistu emigrāciju no Latvijas un to potenciālu reemigrāciju;
  - Apkopot darba laikā iegūto informāciju, veikt secinājumus, un dalīties ar priekšlikumiem.
- Pētījuma **objekts** ir kvalificētu veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija.

Bakalaura darba **hipotēze** ir – galvenais emigrācijas cēlonis Latvijā ir vēlme gūt augstāku atalgojumu, un reemigrācijas cēlonis ir vēlme būt kopā ar ģimeni dzimtajā valstī.

Darba struktūras izklāsts:

Pirmā daļa sastāv no teorētiska pārskata, kurā autore izpēta vispārējās migrācijas un starptautiskās darbaspēka kustības tendences. Teorētiskā daļa ietver arī migrācijas cēloņus no teorētiska skatpunkta, kā arī vēsturiski atklātus pievilkšanas un spiediena faktorus, tajā skaitā sociāli ekonomisko apstākļu nozīmi cilvēka labklājībā. Šī daļa sniegs nepieciešamo teorijas izpratni, lai varētu pilnvērtīgi izpētīt un analizēt datus otrajā un trešajā daļā.

Otrā daļa ietver emigrācijas un reemigrācijas datu analīzi, kā arī Latvijas veselības aprūpes sfēras izpēti, jo šie dati var tikt tieši saistīti ar augsti kvalificēto profesionāļu apmierinātību atrodoties Latvijā. Autore izveido salīdzinošu analīzi par migrācijas tendencēm un datiem trīs Baltijas valstīs, lai sniegtu labāku kontekstu situācijai Latvijā. Šī nodaļa iekļauj arī kvantitatīvu datu analīzi, kuras ietvaros autore izpēta veselības aprūpes speciālistu migrāciju tendences Latvijā, koncentrējoties uz cēloņiem emigrēt no Latvijas uz ārvalstīm un reemigrēt uz Latviju. Izmantojot kvalitatīvas informācijas analīzi, autore apkopo Latvijas Republikas likumus un Satversmes pantus, kas ietekmē darbaspēka kustību un strādājošo iedzīvotāju tiesības, un tādējādi arī tendences.

Trešā daļa ietver ar anketēšanas metodi iegūto datu analīzi, kas sniedz informāciju par esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu migrācijas tendencēm un galvenajiem motivējošajiem faktoriem. Ar šīs daļas palīdzību ir iespējams dziļāk izvērtēt emigrācijas un reemigrācijas cēloņus, kā arī papildināt iepriekš iegūtos datus.

Darba beigās, autore dalās ar secinājumiem par izpētīto un apkopoto informāciju darba izstrādes laikā, kā arī ar priekšlikumiem.

Autore darba izstrādāšanas laikā izmantojusi dažādus informācijas avotus, ieskaitot teorētisku literatūru, datubāzes, un zinātniskus darbus, kas ietver emigrācijas izpēti.

Autore izmantoja dažādas **pētniecības metodes**, lai veiktu uzdevumus un sasniegtu darba mērķi - teorētisko metodi izpētīt migrācijas aspektu un teorētiskās informācijas izpēti literatūrā; kvantitatīvo metodi veicot datu analīzi par migrācijas, emigrācijas un reemigrācijas tendencēm, kā arī aptaujas rezultātu analīzi; datu salīdzināšanu; kā arī kvalitatīvo metodi informācijas analīzē.

Temata norobežojums:

Bakalaura darba tēma ir populārs iemesls diskusijām mūsdienu Latvijā, un šī iemesla dēļ ir veikti datu apkopojumi, un analīzes, taču datus nav iespējams iekļaut visus aizbraukušos un visus, kas ir atgriezušies no ārvalstīm. Daudzi no datu krājumiem ir balstīti uz aptaujām, kas publicēti primāros avotos, un pastāv iespēja saskarties ar neprecīziem datiem, vai datiem divos avotos, kas ir daļēji pretrunā viens ar otru.

Šobrīd Latvijā nav pieejami datu avoti, kas sniegtu precīzu informāciju par migrācijas plūsmu veselības aprūpes jomā, un ir laika periodi, kuros dati mēdz iztrūkt dažādu iemeslu dēļ. Migrācijas tendences mainās strauji un atjaunināta informācija un dati ir nepieciešami tālākas situācijas izvērtēšanai. Papildus tam, reemigrācijas datu apkopošana tikusi uzsākta salīdzinoši neseno, pēc 2010. gada, un tās apkopošanas sistēma vēl nav pilnvērtīgi attīstīta, tādējādi sniedzot potenciāli nepilnīgu informāciju.

Ņemot vērā datu straujās izmaiņas, un šī bakalaura darba fokusu uz veselības aprūpes speciālistu migrāciju, tēma ir aktuāla un sniegs vērtīgu papildinājumu zinātnisko pētījumu klāstam Latvijā, kas būs noderīgs turpmākajās gadu desmitās, kā arī pēc tam.

1. KVALIFICĒTA DARBASPĒKA STARPTAUTISKĀS MOBILITĀTES TEORĒTISKIE ASPEKTI

Ar nolūku veiksmīgi izpētīt kvalificēta darbaspēka jeb “smadzeņu noplūdes” (turpmāk SN) cēloņus un tendences, autore ir sagatavojusi nepieciešamo teorētiskās literatūras pārskatu. Šī informācija ir svarīga, lai efektīvi apkopotu un analizētu tālākajās nodaļās apkopotos kvalitatīvos un kvantitatīvos datus. Bakalaura darba mērķa sasniegšanai ir nepieciešamas teorētiskas zināšanas vairākos saistītos tematos. Šī iemesla dēļ, izvēlētā literatūra iekļauj teoriju par starpvalstu migrāciju, tajā skaitā SN vēsturisku apskatu, kā arī emigrācijas un reemigrācijas potenciālo cēloņu teorētisku apskatu. Papildus tam, tiek apskatīta teorija par sociāli ekonomiskā statusa ietekmi uz emigrāciju, kas ir saistīts ar kvalificēta darbaspēka kustību un tās pievilksanas un spiediena faktoriem. Nodaļā iekļauta teorētiska informācija par lēmumu ietekmējošiem faktoriem veselības aprūpes speciālistu vidū, lai turpmāk darbā šo informāciju izmantotu kā bāzi argumentu veidošanai.

Šis teorētiskās literatūras pārskats, kas fokusējas uz divvirzienu migrācijas ietekmējošiem faktoriem, sniedz jaunu un specifisku analīzi jau esošo literatūras pārskatu vidū. Šajā pārskatā iekļautā informācija ir tieši piemērojama bakalaura darbā izpētītajiem notikumiem, lai tos izprastu un apskatītu no jauna skatpunkta un veiksmīgi atrastu konkrētos cēloņus autores pētījuma laikā, kā arī izmantot šo informāciju, lai mazinātu emigrāciju un palielinātu reemigrantu skaitu.

1.1. Darbaspēka mobilitātes būtība un to ietekmējošie faktori

Migrācija mūsdienu globalizētajā pasaulē ir kļuvusi par ikdienišķu normu, sastopamu ikvienā valstī, dažādās formās. Socioloģijā starptautiskā migrācija tiek definēta kā cilvēku mobilitāte pāri nacionālo valstu robežām. Papildus plašāk zināmajai migrācijas definīcijai, pastāv arī uzskats, ka ekonomikas aspekts migrācijā var tikt tieši saistīts ar plūsmas un sadarbības tīkliem. Precīzāk, pievēršoties ar ekonomiku saistītajām migrantu apakšgrupām, un tieši darbaspēka mobilitātei, var saprast, ka šī ir viena no būtiskākajām ekonomikas plūsmām. Darbaspēka mobilitāte tiek veidota divu galveno faktoru ietekmē - ekonomiskie un politiskie apstākļi nosaka

migrācijas plūsmas, taču sociālie tīkli cilvēku starpā noteic kā šīs plūsmas izveidojas.¹ Papildus šiem diviem galvenajiem faktoriem ir arī citi nozīmīgi aspekti.

Migrantu kustību ir iespējams aprakstīt vadoties pēc dažādām pārvietošanās opcijām – vai tas ir vienas valsts iekšienē, ārpus tās robežām, īslaicīgi, ilglaicīgi, kā arī citu faktoru ietekmē. Migrācijas plūsmas atšķiras vadoties pēc sekojošajiem faktoriem²:

- izraisītājapstākļiem un motīviem,
- virzienu,
- brīvprātības pakāpi (arī piespiedu, apstākļu spiesta),
- uzturēšanās ilgumu uzņēmējvietā (ilglaika, īslaika, pagaidu, sezonas),
- tiesiskumu (iekšējā un starpvalstu legālā vai nelegālā),
- migrantu sastāvu (pēc dzimuma, vecuma, tautības, pilsonības),
- integrācijas mītnes zemē (pabeigtā, nepabeigtā).

Šo plaši sastopamo iedzīvotāju migrāciju pēta dažādās sfērās, no dažādiem skatpunktiem – sociālo, ekonomisko, demogrāfisko, un citu zinātņu jomās. Sakarā ar plašo migrācijas plūsmu sastāvu, kas ir dažāds, veidojot cēloņu un seku analīzi, migrācijas plūsma tiek sadalīta emigrācijā un imigrācijā.

Minētās jomas un sfēras ir migrācijas analīzes bāze un analizējot migrāciju detalizētāk, ir nozīmīgi apskatīt modeļus un iespējamās tendences, kas migrantus ierosina emigrēt vai reemigrēt. Iegūtā informācija no intervējamo vai anketējamo teiktā var sniegt unikālu ieskatu dažādu cilvēku grupu modeļos, kuri savās atbildēs uz uzdotajiem jautājumiem parāda galvenos migrācijas ierosinošos faktorus. Autore uzsver, ka analizējot anketēšanas laikā iegūtos datus ir iespējams atrast saistošus elementus, tajā skaitā migrācijas plūsmas tendences, dažādās cilvēku grupās, kas saistītas ar veselības aprūpes sistēmā strādājošajiem un studējošajiem. Šo savstarpējo saistību esamība palīdz noteikt galvenos cēloņus emigrantu/reemigrantu vidū, un šo cēloņu noskaidrošana tālāk palīdz izveidot jaunu rezultātu analīzi, kas palīdz atklāt ar mūsdienu migrantiem saistītos galvenos apstākļus, tendences, un citus faktorus.

---

¹ Williams, A.M., Balaž, V., Wallace, C. (2004). International Labour Mobility and Uneven Regional Development in Europe: Human Capital, Knowledge and Entrepreneurship. *European Urban and Regional Studies*. No 11(1), pp 27–46.

² Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte. 1.daļa - Eiropas Savienības Struktūrfondu Nacionālas programmas „Darba tirgus pētījumi” projekts „Labklājības ministrijas pētījumi” – Rīga: LU, 2007., 7-8. lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 01.01.2021.]. Pieejams: http://212.70.163.244/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/geografiska_mobilitate.pdf

Migrācijas tendencēm un virzieniem esot dažādiem, arī migrācijas raksturojums atšķiras balstoties uz migrācijas galapunkta raksturojumiem. Ir iespējama¹:

- izbraukšana, t. sk. ilglaika starpvalstu – emigrācija;
- iebrukšana, t. sk. ilglaika starpvalstu – imigrācija;
- atgriešanās izceļošanas vietā – reemigrācija, izcelsmes zemē – repatriācija;
- tranzītmigrācija – izbraukšana uz trešo valsti pēc īsas uzturēšanās iebrukšanas vietā;
- cirkulārā, atgriezeniskā turp – atpakaļ svārstmigrācija, regulāri pārvietojoties starp vieniem un tiem pašiem galapunktiem, t. sk. pārrobežu.

Plūsmām esot dažādām (t.i. emigrācija un imigrācija valstīs nav vienāda tādēļ viena otru neizslēdz), var būt pozitīva vai negatīva ietekme uz tautsaimniecību. Ir izveidoti atšķirīgi migrācijas izpētes līmeņi, un izpētei tiek izmantots plašs klāsts ar pētījumu metodēm. Biežāk sastopamās pieejas ir²:

- tradicionālais modelis, kurā tiek izvērtēti migrācijas pievilkšanas un spiediena faktori. Uzsvērts, ka indivīdi pamet mājas bezdarba, ekonomisko grūtību, politiskās nebrīves dēļ un dodas uz valstīm, reģioniem, kuros migrantiem piedāvā darbu un augstākas algas. Šajā modelī bieži uzsvāru liek uz algu un ienākumu starpību starp sūtītāju un saņēmējvalsti. Migrācijas procesu bieži uzlūko kā migrācijas ķēdes;
- jauna darba migrācijas ekonomika (*New economics of labor migration*) – kā galvenā tiek uzsvērtā ienākumu gūšanas stratēģija;
- strukturālisms (tiek akcentēti migrācijas sociālie un institucionālie aspekti, skata migrāciju kā hierarhiski strukturētas sociālās attiecības un institucionālos ierobežojumus individuālajās izvēlēs);
- transnacionālisms (jaunas vides veidošanās, tiek nodrošinātas tradicionālās saites ar mītnes zemi un pārņemta un pārnesta pieredze no jaunās mājvietas);
- sociālo tīklu jeb aģentu (*network actor*) tīkla teorija. Teorijas pamatu veido divi tās centrālie jēdzieni – aģents un tīkls, kas ir cieši saistīti. Tajā būtiska nozīme piešķirta procesa norises kontekstam – gan sociālajam, gan vēsturiskajam, kas

---

¹ Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte. 1.daļa - Eiropas Savienības Struktūrfondu Nacionālas programmas „Darba tīrgus pētījumi” projekts „Labklājības ministrijas pētījumi” – Rīga: LU, 2007., 7-8. lpp [tiešsaiste] – [atsauce 01.01.2021.]. Pieejams: http://212.70.163.244/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/geografiska_mobilitate.pdf

² *Ibid.*

aptver kā politisko, tā ekonomisko kontekstu, turklāt visi šie konteksti tiek vēroti mijiedarbībā.

Dažādi ietekmējošie faktori, piemēram, starpreģionālās atšķirības, cilvēku mobilitātes reglamējošie likumdošanas akti un citi, ietekmē mobilitātes izpētes metodes un pieejas. Papildus vispārējai migrācijai, mobilitāte - kas saistīta ar augsti kvalificētu migrantu aizplūšanu uz valstīm, kurās ekonomiskie faktori darbojas kā pievilksanas faktori, kas ir iemesls kāpēc tradicionālais modelis, kurā šie *push and pull* faktori tiek ņemti vērā, ir galvenais, kas tiek izmantots smadzeņu noplūdes (SN) pētījumos.

Pēdējo desmitgažu laikā vairāk izplatīta kļuvusi reemigrācijas analīze. Šī ir migrācijas forma, kas ir tikusi apskatīta zinātniskajā literatūrā, un tā tiek raksturota, izmantojot dažādas pieejas. Šī forma tiek skatīta kontekstā ar mobilitātes procesiem, it īpaši saistībā ar starptautiskās migrācijas plūsmām. Reemigrāciju var aplūkot gan institucionālā, gan indivīda jeb mikro līmenī. Jau kopš 1970.–80. gadiem atgriešanās migrācija tiek skatīta kontekstā ar migrācijas politiku un migrantu reintegrācijas jautājumiem vai arī imigrācijas (viesstrādnieku) politikas aspektiem.^{1,2} Lai gan pētījumu par konkrēto fenomenu ir daudz, salīdzinoši maz ir ticis pētīts temats par migrantu iekļaušanos savas valsts darba tirgū, kad tie reemigrē. Labklājības ministrijas pētījuma teorētiskajā reemigrācijas izpētē minēts, ka “visbiežāk pētījumu trūkums saistāms ar attiecīgas statistikas neesamību, tādējādi viņi netiek aplūkoti kā atsevišķa kategorija. ASV pētījumos aplēsts, ka aptuveni 20% no legālajiem imigrantiem vēlāk atgriežas savā sākotnējā mītnes zemē. Eiropas valstīs šī proporcija ir pat lielāka.”³

Ņemot vērā dažādās sfēras, kurās reemigrācija tiek pētīta, tā tikusi apskatīta arī no dažādiem skatpunktiem. Ekonomiskajos pētījumos īpaša uzmanība pievērsta cilvēkkapitālam un sociālajam kapitālam – ārzemēs gūtajām iemaņām un zināšanām, kas var noderēt darba tirgū dzimtenē.^{4,5} Izteikta atšķirība manāma starpdisciplināros pētījumos, kuros vairāk uzmanības pievērsts reintegrācijai dzimtenē – gan vispārēji sabiedrībā, gan darba tirgū.

---

¹ Korner, H., Mehrlander, U. (1986). New migration policies in Europe: the return of labour migrants. *International Migration Review*. Vol. 20, No3, pp. 672–675.

² Castles, S. (1986). The Guest – Worker in Western Europe. *International Migration Review*. Vol.20, No.4, pp. 761–778.

³ Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte. 1.daļa - Eiropas Savienības Struktūrfondu Nacionālas programmas „Darba tirgus pētījumi” projekts „Labklājības ministrijas pētījumi” – Rīga: LU, 2007., 14. Lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 01.01.2021.]. Pieejams: http://212.70.163.244/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/geografiska_mobilitate.pdf

⁴ Barrett, A., O’Connell, P. (2001). Is There a Wage Premium for Returning Irish Migrants? *Economic and Social Review*, 32, pp. 1–21.

⁵ Coulon, A., Piracha, M. (2005). Self-selection and the Performance of Return Migrants: The Source Country Perspective. *Journal of Population Economics*, 18, pp. 779–807.

1.2. “Smadzeņu noplūdes” teorētiskie aspekti

SN pētījumi tika uzsākti pirms vairākām desmitgadēm, pirmais zinātniskais izdevums par šo tematu bija 20. gadsimta sešdesmito gadu beigās, kad ar savu pētījumu iepazīstināja Grubels un Skots (*Grubel, Scott*).¹ Kopš tā laika, pasaule ir ievērojami mainījusies, un mūsdienu globalizācija nav salīdzināma ar situāciju 1960. gadā. Ņemot vērā dažādās situācijas, šo autoru aprakstītā smadzeņu noplūdes situācija mūsdienu pasaulē nav reālistiska, jo tika aprakstīta kā notikums nevainojamas konkurences ietvaros, tādējādi neradot negatīvu ietekmi uz emigrantu valsti. Pats fenomena nosaukums, “smadzeņu noplūde” (*Brain Drain*), ir ieguvis vairākas definīcijas, taču, galvenokārt, tas tiek izmantots kā vārds aprakstot augsti kvalificētu cilvēku aizplūšanai uz ārvalstīm, kurās ir labāki dzīves apstākļi, augstāks atalgojums un kvalificēto emigrantu mērķis ir iekārtot sev un savai ģimenei vispārīgi labvēlīgāku dzīvesvietu.

Sekojošajā desmitgadē SN tika izpētīta tālāk. 1970. gadā pētījumiem izmantotie modeļi bija reālistiskāki, un dažādas tirgus nepilnības tika ņemtas vērā. Precīzāk, “modeļi strādāja vispārējā līdzsvara sistēmā ar divu veidu nepilnībām, proti, neelastīgu darba algu un bezdarbu, kā arī izkropļojumiem izglītības finansējumā nosūtītājvalstī. To rezultāts ir tāds, ka kvalificētu darbinieku emigrācija var samazināt kopējo produktivitāti un algas nosūtītājvalstī, un, līdz ar to, pārējie sūtītājvalsts iedzīvotāji saskaras ar labklājības zaudējumiem,” savā doktora disertācijā norāda Kuo-Ting Hua.²

Deviņdesmitajos gados autori sāka detalizētāk analizēt šo tēmu, un līdz ar to tika izstrādāta “smadzeņu pieplūdes” (*Brain Gain*) teorija.³ Ar šo vārdu tiek aprakstīta viena no cilvēku kapitāla migrācijas sekām, kad valstī ieplūst kvalificēts darbaspēks. No teorētiska skatpunkta, smadzeņu pieplūde var sniegt pozitīvus rezultātus valsts ekonomikai. Tādējādi ir nozīmīgi atrast pareizo pieeju, kuras rezultātā veidotos reemigrācijas plūsma, tātad, ja reemigranti ir augsti kvalificēti – rodas arī smadzeņu pieplūde. Tiklīdz ir līdzsvars abos fenomena procesos, SN var sākt tikt uzskatīta vairāk kā iespēju, nevis draudu.

---

¹ Grubel, H.B., and Scott, A.D. (1966.) “The International Flow of Human Capital,” *American Economic Review*, No 56(1).

² Hua, K.T. “Brain Drain And Reverse Brain Drain: Individual Decision Making and Implications for Economic Growth.” Ph. D. thesis. Colorado: Colorado State University, 2011, pp. 5-6.

³ Giannaccolo, P. (2004). *The Brain Drain. A Survey of the Literature*. Italy: University of Bologna, pp. 3.

Kā liecina literatūra, SN rada satraukumu daudziem politikas un noteikumu veidotājiem valstīs, kurās ir ievērojams skaits emigrantu. Ir teikts, ka valdības ir sūdzējušās par “iznīcinātām medicīnas sistēmām, skolotāju un inženieru trūkumu un talantu malumedniecību, par kuru izglītību bija maksājušās valsts izglītības sistēmas”.¹

Turpinot vēsturisku SN teorijas analīzi, 20. gadsimta sākumā šī parādība piedzīvoja ievērojamu uzplaukumu. Darbaspēka kustības pieaugums notika sakarā ar Eiropas Savienības paplašināšanos 2004. gadā. ES uzņēma astoņas jaunas valstis - Čehiju, Igauniju, Ungāriju, Latviju, Lietuvu, Poliju, Slovēniju un Slovākiju - atverot durvis kvalificētiem profesionāļiem, lai izpētītu visu, ko ES darba tirgus spēj piedāvāt.

Pastāv vairākas definīcijas, kas apraksta SN, kuras rakstījuši autori dažādos laika periodos – tām ir kopīgi aspekti, taču manāmas arī dažādas atšķirības. Fenomens ir ticis aprakstīts šādi:

1. SN: Izglītotu un spējīgu profesionāļu migrācija no nabadzīgākām uz bagātākām valstīm. Izglītības iemaņas, kas apraksta ieguldījumu cilvēku kapitālā, ir vieglāk pieejamas nabadzīgākās, darbaspēka pārpilnās valstīs, ņemot vērā, ka viens no noteikumiem iekļauj smagu darbu. Pēc tam tie, kuriem ir iemaņas un izglītība, dodas uz attīstītākām valstīm, kur ir labāks atalgojums. Šāda migrācija visbiežāk rodas dažādu likumu un faktoru rezultātā, jo lielākā daļa valstu vairāk atbalsta imigrāciju, ja imigrantiem ir prasmes un zināšanas, nekā tad, ja to nav.²
2. SN: Starptautiska augsti kvalificētu cilvēku, piemēram, ķirurgu, fiziķu, zinātnieku un inženieru migrācija no valstīm ar zemiem ienākumiem uz turīgākām valstīm, it sevišķi ASV. Atšķirības algās un pētījumu centros, savienojumā ar speciālistiem ar augstāko izglītību, kuru attīstības valstīs ir ļoti daudz, ir izraisījušas šo cilvēku kapitāla pieaugumu attīstītās valstīs.³
3. SN: Nievājošs apraksts talantīgu cilvēku tendencei meklēt darba iespējas bagātākās valstīs. Dažreiz šī migrācija notiek, jo, lai gan vienādas zināšanas un iemaņas var tikt meklētas gan nabadzīgākās, gan bagātākās valstīs, bagātās piedāvā labāku samaksu. Citos gadījumos SN notiek, jo nabadzīgākās valstīs ir neattīstīts tehnoloģiskais un ekonomiskais stāvoklis un darba iespējas ir ierobežotas, vai nepastāv vispār. Ir iespējams, ka SN pieaug, jo nabadzīgākās valstīs labākie pieejamie darbi tiek aizpildīti

---

¹ Gibson, J., and McKenzie, D. (2011). Eight Questions about Brain Drain. *Journal of Economic Perspectives*, No 25(3), pp.107-128

² Pearce, D.W. (1981) *The Dictionary of Modern Economics*. London: The Macmillan press. pp. 46

³ Rutherford, D. (2002) *Dictionary of Economics*. London: Routledge. pp. 76.

ģimenes sakaru, korupcijas vai politiskās varas iespaidā, taču bagātākās valstīs, lai gan šādi faktori neizpaliek, lēmumi par potenciāliem darbiniekiem tiek pieņemti uz meritokrātiskas bāzes.¹

Apkopojot definīcijās minēto, var izveidot visaptverošu definīciju: SN ir izglītota un talantīga cilvēku kapitāla migrācija no attīstības valstīm, kuras ir trūcīgākas, uz attīstītākām valstīm, kuras ir ievērojami labākā finansiālā situācijā, un spēj piedāvāt augstāku atalgojumu, labākus darba apstākļus, un augstāku labklājības līmeni.

Definīcijās minētais parāda, ka ir dažādi iemesli, kāpēc cilvēki mēdz izvēlēties pamest valstis, kuras nav finansiāli labā stāvoklī. Šie faktori atspoguļojas pētījumos, kas veikti ar kontentanalīzes palīdzību. Definīcijās minēti arī SN iemesli, kuros autori vairāk pievēršas sociāli nekā ekonomiskiem aspektiem, taču šī emigrācijas lēmuma veikšanā ir iesaistīts vispārējs sociāli ekonomiskais stāvoklis. Iemesli un sekas ir savā starpā saistīti, un izceļotāju sociāli ekonomiskais statuss (SES) tiek ietekmēts citādāk katrā valstī dažādu faktoru rezultātā.

Galvenās teorijas par Smadzeņu Noplūdi

Pētījumi par SN bieži vien tiek saistīti ar divām no galvenajām zinātniskajām teorijām par starptautisko migrāciju. Pirmā ir Pamatotas Darbības Teorija (*Theory of Reasoned Action*), kuru attīstīja Fišbeins un Aizens (*Fishbein and Ajzen*) 1975. gadā. Šī teorija skaidro, ka cilvēki novērtē sociālo vidi kā apmierinošu vai nomācošu, un tas ietekmē cilvēku izvēli uzturēties valstī vai pārcelties. Šī teorija sīkāk izskaidro uzvedības nodomu, ko rada vai izraisa divi faktori: mūsu attieksme pret apkārt notiekošo un mūsu subjektīvās normas. Otrā, Luina (*Lewin*) Pārmaiņu Teorija no 1947. gada skaidro cilvēku situāciju sabiedrībā un viņu uztvertās sāpes un nodomu atstāt dzimto valsti, lai dotos uz jaunajām ģeogrāfiskajām un kultūras robežām.² Luina teorija norāda uz to, ka ir divi faktori, kas ietekmē situāciju: spiediena faktori un pievilkšanas faktori (*push and pull factors*), kas ietekmē kustību kāda noteikta mērķa virzienā.

Pirmā, pamatotas darbības teorija (PDT) izskaidro saikni starp cilvēka attieksmi un citiem mainīgiem faktoriem. Attieksmes koncepts norāda uz pastāvīgi labvēlīgu un / vai nelabvēlīgu

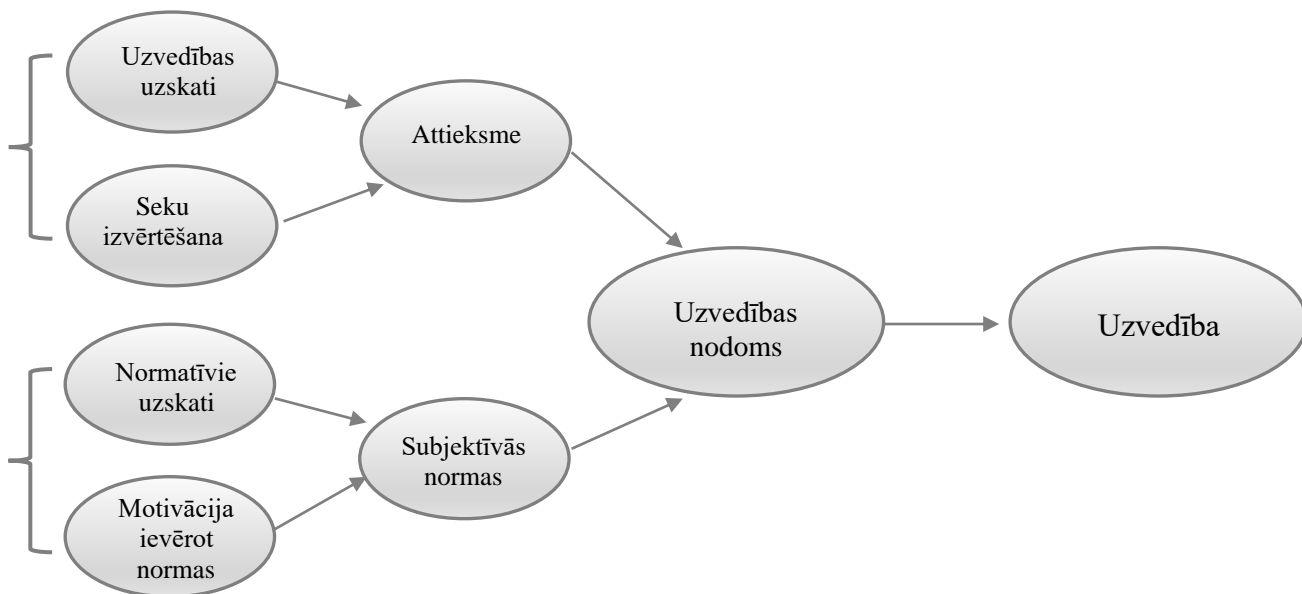
---

¹ Black, J. (2016.) A Dictionary of Economics. New York: Oxford University Press. [Online] – [Accessed on 05.14.2021.] Available from: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198759430.001.0001/acref-9780198759430-e-270?rskey=WJeZqU&result=301>

² Roudgar, I. (2014.) The Global Brain drain: Theory and Evidence. Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing. pp. 5.

izturēšanos pret apkārt notiekošo. Balstoties uz PDT, uzskati apzīmē cilvēka labvēlīgu vai nelabvēlīgu kāda objekta novērtējumu. Teorija izskaidro arī to, ka “uzvedības nolūks” nozīmē personas nodomu uzvesties kādā konkrētā veidā. PDT uzlaboja un izskaidroja uzvedības nodomus, ko radījuši vai izraisījuši divi faktori: mūsu attieksme un mūsu subjektīvās normas, kas savukārt ir nozīmīgi faktori migrācijas lēmuma pieņemšanā.¹

Sekojošais attēls izskaidro teoriju un to, kā tā tiek veidota cilvēka uzvedība un, tādējādi, pieņemti lēmumi, vairāku darbību rezultātā:

1.1 att. Pamatotas Darbības Teorija

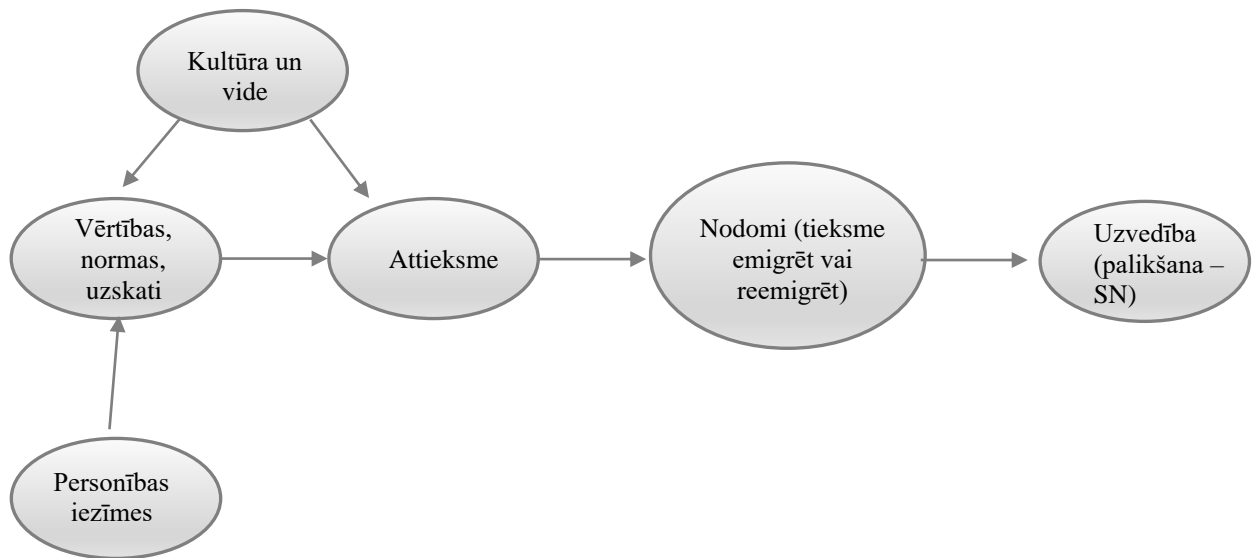
Avots: Ajzen, I., Heilbroner, R. L., Fishbein, M., Thurow, L. C. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behaviour*. Prentice: Hall PTR. No. 84(5), pp. 888.

Savukārt Baruks (*Baruch*) 2007. gadā norādīja, ka atmosfēra, kurā atrodamies, jet precīzāk, mums apkārt esošā kultūra, ietekmē indivīda uzvedību, kas tālāk ietekmē attieksmi pret palikšanu savā dzimtenē vai tās pamešanu. Baruks pielāgoja Aizena un Fišbeina modeli tieši apmaiņas studentu lēmumu pieņemšanai. Pievilšanas un atgrūšanas spēki darbojas katra šāda faktora ietekmē. Precīzāk, migranta personībai atbilstošas vērtības un paradumi uzņemšanas valstī būs pievilkošs faktors palikšanai šajā valstī, taču, piemēram, likumdošana, kas nosaka, ka ārzemniekiem ir šķēršļi, lai saņemtu darba atļaujas ir atgrūšanas faktors.²

¹ Ajzen, I., Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological bulletin*, No. 84(5), pp. 888.

² Roudgar, I. (2014.) *The Global Brain drain: Theory and Evidence*. Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing. pp. 7.

Sekojošais attēls parāda Baruka modeli, kurš tika izveidots izmantojot Aizena un Fišbeina modeli kā galveno piemēru:

1.2. att. Baruka *push-pull* faktoru modelis

Avots: Baruch, Y., Budhwar, P. S., and Khatri, N. (2007). *Brain drain: Inclination to stay abroad after studies*. *Journal of World Business*, No. 42(1), pp. 99-112.

Pamatotas darbības teorijai ir savi ierobežojumi nosakot iespējamo cilvēku uzvedību. Lielākais ierobežojums saistāms ar uzskatu, ka uzvedība ir brīvprātīgi savaldāma, taču šāds uzskats var tikt apstrīdēts. Piemēram, Šepards (*Sheppard*) 1988. darbā noliedza teoriju, bet pieņēma, ka tā var tikt izmantota dažos izņēmuma gadījumos un konkrētās situācijās.¹ Autori izvērtēja teorijas potenciālu un izcēla trīs galvenos ierobežojumus – cilvēka mērķus pret cilvēka uzvedību, izvēles pieņemšana, kas ir vairākas alternatīvas, un konkrētus nodomus pret aplēsēm.²

Otra no galvenajām teorijām ir Pārmaiņu Teorija, kas tika izstrādāta 20. gs. vidū. Šī teorija norāda uz to, ka nodoms, piemēram, emigrēt, rodas neapmierinātības rezultātā, atrodoties kādā konkrētā sociālā vidē.³ Luina teorija ir ļoti nozīmīgs papildinājums sociālo zinātņu sfērā, un balstās uz diviem faktoriem, kas ietekmē migrēšanas situāciju. Tas ir, šie faktori veido spiedienu (*push*) un pievilksanu (*pull*), kas abi kopā veicina pieņemt lēmumu sasniegt kādu mērķi. Saskaņā ar Luina

¹ Sheppard, B. H., Hartwick, J., and Warshaw, P. R. (1988). The theory of reasoned action: A metaanalysis of past research with recommendations for modifications and future research. *Journal of consumer Research*, No 15(3), pp. 325-343.

² Roudgar, I. (2014.) *The Global Brain drain: Theory and Evidence*. Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing. pp. 8.

³ *Ibid.*, pp.9.

teoriju, spiediena faktori parasti ir pamats un tie veido cēloņus, kas izskaidro motivāciju cilvēkam mainīties un pieņemt lēmumu pārcelties. Tas pamato arī pievelkošo faktoru esamību – kā to pamatojis autors, ““atkausējot” situāciju un atkārtoti “sasaldējot” to jaunā uzvedībā vai realitātē”.¹ Tas norāda, ka valstīm, kuru mērķis ir novērst smadzeņu aizplūšanu, ir jāapsver tādas politikas izstrāde, kas ierosina un pievēršas īpaši spiediena faktoriem.

Saistībā ar pievilksanas un spiediena modeli un SN, Lams un Hsu norādīja, ka galvenā *push and pull* modeļa ideja ir indivīda galamērķa izvēles sadalīšana divās daļās. Autori norāda, ka pirmā daļa ir spiediens indivīda dzimtajā valstī, kas izraisa iekšēju spiedienu un ietekmē cilvēka vēlmi doties prom.² Otrā daļa ir pievelkošais faktors, kas ietekmē cilvēka attieksmi, jo indivīds uztver galamērķa valsti kā piesaistošu. Tādējādi šie faktori ietekmē cilvēku attieksmi un veicina nodomu lemt par labu emigrēšanai, lai meklētu labvēlīgākus dzīves apstākļus.³

Šādi aspekti un teorija par migrācijas izraisošiem lēmumiem ir vairāk saistāmi ar indivīdu, kas ir viena no nozīmīgākajām detaļām migrācijas teorijā. Tā, protams, tiek papildināta arī ar citu faktoru ietekmi uz situāciju, visiem faktoriem kopā veidojot cēloņus darbaspēka kustības plūsmām.

1.3. Migrācijas lēmuma pieņemšanas analīzes teorija

Nodrošinot ne vien mikro, bet arī makro līmeņa ieskatu esošu un potenciālu emigrantu domāšanā, ir iespējams veiksmīgi izveidot teorētisku bāzi emigrācijas cēloņiem. Kā jau tika minēts, lēmums emigrēt tiek pieņemts dažādu faktoru ietekmē. Nozīmīgi teorētiskie aspekti saistāmi ar iedzīvotāju sociāli ekonomisko stāvokli (SES) – tas apraksta ne vien emocionālo, jeb vistiešāko un personīgāko indivīda daļu lēmuma pieņemšanā, bet arī sociālo apstākļu ietekmi, un fiskālos faktorus, kas pieder pie mikro līmeņa faktoriem, taču nedaudz tuvinās viduvējam slānim, vairāk vispārējam un saistītam ar apkārtējiem apstākļiem.

Pēc I. Šūpules rakstītā, ir izveidoti trīs līmeņi, kuros tiek sadalīti migrācijas lēmumu ietekmējošie faktori: mikro, mezo, un makro.⁴ Mikro līmenis ietver demogrāfiskos, sociāli

---

¹ Roudgar, I. (2014.) *The Global Brain drain: Theory and Evidence*. Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing. pp. 9.

² Lam, T., and Hsu, C. H. C. (2006). Predicting behavioral intention of choosing a travel destination. *Tourism Management*. No. 27(4). pp. 589-599.

³ *Ibid.* [1]

⁴ Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Ziņojums [D1.1] Rīga: Latvijas Universitāte. 14. lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 06.01.2021.]. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/es-strukturfondi/1112pasakums-pecdoktoranturas-petniecibas-atbalsts-1karta/augsti-kvalificetu-specialistu-migrācijas-izpēte-emigrācija-un-atgriešanās-latvija/>

ekonomiskos, un prisho-sociālos rādītājus, kā arī dažādas indivīda vērtības un personīgo riska izvērtējumu. Mezo līmenis sastāv no ģimenes tradīcijām, ģimenes sociāli ekonomiskajiem rādītājiem, sociālajiem tīkliem, un migrācijas institūcijām. Savukārt makro līmenis ietver darba algu un labklājības līmeņa atšķirības, ekonomiskos ciklus un darba tirgus pieprasījumus, kā arī migrācijas politiku un normatīvo regulējumu.¹ Dažādas modifikācijas un atšķirības novērojamas dažādu autoru izveidotajos analīzes līmeņos. Piemēram, R. Kings, veicot savu pētījumu, izšķir četrus analīzes līmeņus: individuālais (mikro) līmenis, ģimenes/ mājsaimniecības (mikro-mezo līmenis), sociālo tīklu un organizāciju (mezo līmenis) un makro līmenis.² Lai pilnvērtīgi pārskatītu Šūpules trīs galvenos līmeņus, autore izveidojusi tabulu, vadoties no iegūtās informācijas sevis veidotajā darbā.

1.1. tabula

Migrācijas teoriju analīzes līmeņi

Mikro līmenis	Mezo līmenis	Makro līmenis
<i>Migrācijas iemesls:</i> Indivīda vērtības, vēlmes, gaidas.	<i>Migrācijas iemesls:</i> Ģimenes un radnieku faktors; Sociālo tīklu vai organizāciju radītās iespējas.	<i>Migrācijas iemesls:</i> Makro līmeņa struktūru (ekonomikas, valsts politikas) radītie nosacījumi vai iespējas.
<i>Galvenās teorijas:</i> Pievilksanas un atgrūšanas faktori; neo-klasiskā mikro migrācijas teorija.	<i>Galvenās teorijas:</i> Darbaspēka migrācijas jaunā ekonomiskā teorija (the new economics of labor migration – NELM); sociālā kapitāla teorija, kultūras kapitāla teorija; strukturācijas teorija; sociālo tīklu pieeja; institucionālisma teorija.	<i>Galvenās teorijas:</i> Neo-klasiskā makro ekonomikas teorija; migrācija kā sistēma; duālā darba tirgus teorija; pasaules sistēmas teorija, transnacionālisms.

Avots: Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Ziņojums [D1.1]. Rīga: Latvijas Universitāte. 14., 21. lpp.

¹ Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Ziņojums [D1.1] Rīga: Latvijas Universitāte. 14., 21. lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 06.01.2021.]. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/es-strukturfondi/1112pasakums-pecdoktoranturas-petniecibas-atbalsts-1karta/augsti-kvalificetu-specialistu-migrācijas-izpete-emigrācija-un-atgriešanās-latvija/>

² King, R., Lulle, A., Morosanu, L., & Williams, A. (2016). *International youth mobility and life transitions in Europe: questions, definitions, typologies and theoretical approaches*. Working Paper. Sussex Centre for Migration Research. Available: <http://sro.sussex.ac.uk/61441/1/mwp86.pdf>

Izpētot mikro līmeņa faktoros, visbiežāk tiek izmantota teorija, ka lēmums tiks pieņemts, izvērtējot vai migrācijas ieguvumi atsvērs migrācijas procesā veiktos ieguldījumus.^{1,2} Pievilkšanās un atgrūšanas faktori ir daļa no neo-klasiskās ekonomikas teorijas, kas minēta arī makro līmeņa analīzē. Šie faktori norāda uz ekonomisko motivāciju kā nozīmīgāko lēmumu pieņemšanas procesā. Amerikāņu sociologs Everets S. Lī izveidoja vienu no pirmajām pieejām pievilkšanās un atgrūšanas faktoru analīzē. Šīs pieejas ietvaros, faktori tika saistīti galvenokārt ar darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu nosūtītājvalstī un uzņēmējvalstī. Papildus tam par nozīmīgiem tika uzskatīti arī citi pozitīvi un negatīvi aspekti - piemēram, personas rakstura īpašības, migrācijas faktoru uztvere - un citi kas tiek saistīti ar migrācijas lēmuma pieņemšanu. Neo-klasiskā ekonomikas teorija ir arī cieši saistīta ar SN konceptu.³ Izdevums "The Journal of the Royal Society of Medicine" sniedz vērtīgu ieskatu par mikro līmenī ietverto *push and pull factors* teoriju. Šajā gadījumā, konkrēti par veselības aprūpes speciālistu migrācijas tendencēm:

"Darba apstākļos ir izteiktas atšķirības starp bagātākām un nabadzīgākām valstīm, kas piedāvā lielāku "pievilkšanas spēju" attīstītāko valstu virzienā. Valdību un personāla atlases aģentūru loma, sistemātiski veicinot veselības aprūpes speciālistu migrāciju, palielina to. Migrējošie veselības aprūpes speciālisti saskaras ar ekonomisko, sociālo un psiholoģisko faktoru, kā arī ģimenes izvēles kombināciju, un tie atspoguļo šo "cerību ceļojumu" pamatā esošo "push-pull" raksturu. Motivāciju graujoši darba apstākļi kopā ar zemām algām emigrantu prātos tiek salīdzināti ar viņu pašu un viņu ģimenes labklājības iespējamību, darbu labi aprīkotās slimnīcās un profesionālās izaugsmes iespējām."⁴

Tas nozīmē, ka valsts zaudē tās ieguldījumu veselības aprūpes darbinieku izglītībā – cilvēkkapitāls migrē un neizmanto savas zināšanas savas dzimtajā valstī aprūpes sistēmā labā. Tātad, papildus veikto ieguldījuma zaudēšanai, valsts veselības aprūpes sistēma negūst nekādu labumu, jo šie veselības aprūpes speciālisti tai nepievienojas.

---

¹ Sjaastad, L. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy* 70(5). pp. 80-93.

² Dustmann, C. (2000). *Temporary Migration and Economic Assimilation*. Swedish Economic Policy Review, 7. pp. 213-244.

³ Lee, E. (1966). A Theory of Migration. *Demography* 3(1). pp. 47-57.

⁴ Dodani, S., LaPorte, R.E. (2005). Brain drain from developing countries: how can brain drain be converted into wisdom gain? *Journal of the Royal Society of Medicine*. 98(11). pp. 487-491

Mezo, jeb vidējais līmenis, kas detalizētāk tiks aprakstīts sekojošajā nodaļā, ietver darba migrācijas jaunā ekonomika jeb *the new economics of labor migration (NELM)*. Šī teorija ir būtiska sastāvdaļa migrācijas analīzē - tajā skaitā migrācijas cēloņu noteikšanā - kura ietver ģimenes un radnieku faktorus, proti, situācijas, kad migrācija ir stratēģisks lēmums, ko pieņem ģimene vai mājsaimniecība kopīgi.¹ Lēmuma pieņemšana šajā situācijā ietver dažādus aspektus, piemēram, ģimene konkrēto lēmumu pieņem lai mazinātu risku, kas būtu lielāks pārvācoties visiem ģimenes locekļiem kopīgi. Šādi gadījumi nav vien saistāmi ar situāciju, kad emigrēt izvēlas visa ģimene, bet, kad kāds ģimenes loceklis emigrē un daļu algas nosūta ģimenei – iepriekš minētais *remittances* fenomēns. Tātad šī var tikt uzskatīta par stratēģiju kā paaugstināt ģimenes ienākumus un tās vispārējo SES.

Papildinot 1.1. sadaļā minēto informāciju par mikro līmeni un emigrāciju ietekmējošiem faktoriem, tika minēti sociāli ekonomiskie rādītāji, kas veido SES.² Pieminot SES ir jāievēro arī demogrāfiskie rādītāji, un par galvenajiem tiek uzskatīti sekojošie: “Vecums, dzimums, paaudze un izglītības līmenis. Nozīmīgs rādītājs ir arī laulības/partnerattiecības, bērni, brāļu/ māsu skaits, arī tas, kurš pēc kārtas ģimenē konkrētais indivīds ir piedzimis, jo tas var ietekmēt saistības pret vecākiem. Dažos gadījumos arī noteiktas tradīcijas un mantošanas tiesības ir saistītas ar indivīda būšanu pirmajam, otrajam vai jaunākajam bērnam ģimenē.”³

Jāņem vērā, ka SES ir kombinēts ekonomiskā un sociālā stāvokļa rādītājs. SES ir trīs kopīgi rādītāji - izglītība, ienākumi un nodarbošanās.⁴ Pēc Amerikas Psihologu Asociācijas datiem, SES ietver dzīves kvalitātes atribūtus, kā arī iespējas un privilēģijas, kas pieejamas cilvēkiem sabiedrībā. SES ir arī būtisks faktors cilvēka dzīvē, kas saistīts ar tādām svarīgām detaļām kā fiziskā un psiholoģiskā veselība, plašākas sociālo zinātņu un vispārējas izglītības iespējas, kā arī dzīves kvalitāte.⁵

---

¹ Stark, O. (1991). *The Migration of Labour*. Oxford, Blackwell Publishers. pp.145.

² Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Ziņojums [D1.1] Rīga: Latvijas Universitāte. pp.21 [tiešsaiste] – [atsauce 06.01.2021.]. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/es-strukturfondi/1112pasakums-pecdoktoranturas-petniecibas-atbalsts-1karta/augsti-kvalificetu-specialistu-migracijas-izpete-emigracija-un-atgriesanas-latvija/>

³ *Ibid.*

⁴ Baker, E.H. (2014) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Health, Illness, Behavior, and Society: Socioeconomic Status, Definition*. [Online]. [Accessed on 01.01.2021.]. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118410868.wbehibs395>

⁵ American Psychological Association. Socioeconomic Status Office: Education and Socioeconomic Status [Online]. [Accessed on 01.01.2021.]. Available from: <https://www.apa.org/pi/ses/resources/publications/education>

Ir apkopota informācija, kas norāda, ka bērniem, kas audzināti zemās SES vidēs, akadēmiskās prasmes attīstās lēnāk nekā tajās ar augstāku SES.¹ Attiecībā uz SES un karjeras vēlmēm, ir dažas atšķirīgas iespējamās sekas un cēloņi, kas vēlāk var atspoguļoties migrācijas tendencēs. Sociālā klase ir nozīmīgs faktors, kas ietekmē karjeras vēlmes, trajektoriju un sasniegumus. Ir apkopoti secinājumi, un ir novērojams, ka cilvēki no augstākiem sociālajiem slāņiem parasti mēdz veiksmīgāk attīstīt savu karjeru un, pateicoties piekļuvei dažāda veida resursiem, piemēram, augstas kvalitātes augstākajai izglītībai, karjeras birojiem utt., viņi ir labāk sagatavoti darba pasaulei.^{2,3} Tas nozīmē, ka cilvēki, protams, mēģinātu piekļūt augstākam sociālajam slānim un labākam ekonomiskajam stāvoklim, jo tas nodrošina uzlabotus dzīves apstākļus gan indivīda līmenī, gan indivīdu ģimenēm.

Lai gan pirmais iespaids varētu likt domāt, ka emigrācija no zemāka SES valstīm uz tām, kurās SES ir augstāks izraisa lielākoties negatīvus rezultātus nosūtītājvalstij, tas neatbilst visiem gadījumiem. Viens no svarīgiem migrācijas aspektiem ir naudas pārsūtīšana (*remittances*) no uzņēmējvalsts uz nosūtītājvalsti. *G.B. Wolk* veidotajā darbā par veselības aprūpes speciālistu emigrāciju minēts šāds uzskats - jo izglītotāki ir emigranti, jo lielāka iespēja pastāv, ka tie varētu nosūtīt līdzekļus uz savu dzimto valsti priekš radniekiem. Šis novērojums saistībā ar nosūtītās naudas daudzumu nav tieši saistāms ar to, kāds ir ģimenes stāvoklis vai cik ģimene ir saliedēta, taču no tā, vai emigrants nopelna augstākus ienākumus – augstākas algas ir tipiskas labi izglītotiem emigrantiem.⁴

Viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc šī naudas pārsūtīšana notiek, ir cilvēku vēlme palīdzēt saviem ģimenes locekļiem, un pastāv iespēja, ka radnieki nosūtītājvalstī nav spējīgi nopelnīt pietiekami daudz, lai sevi uzturētu. Lai gan kvalificēti indivīdi bieži vien ceļo un pārvācas kopā ar ģimenes locekļiem, tas nenotiek vienmēr; ja paziņu loks ir salīdzinoši liels un ir uzņēmējvalstī sagaida paziņas vai radi, ir lielāka drošības sajūta pieņemot lēmumu pārvākties. Savukārt mazāk izglītoti cilvēki visbiežāk pieder lielākām ģimenēm savā nosūtītājvalstī. Izglītībai nav konkrētas ietekmes, taču tā ir vairāk saistīta ar lielāku iespējamību atgriezties dzimtenē. Augsti

---

¹ Morgan, P. L., Farkas, G., Hillemeier, M. M., & Maczuga, S. (2009) Risk factors for learning-related behavior problems at 24 months of age: Population-based estimates. *Journal of Abnormal Child Psychology*, pp. 401-413.

² Sūna, L. (2015) Latviešu diasporas Vācijā mediju un kultūras identitātes, *Latvijas Emigrantu Kopienas: Cerību diaspora*. pp 145. E-versija. Pieejama LU Repozitorijā:
https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31738/FSI_Ceribu_diaspora_pub.pdf

³ *Ibid*, [1]

⁴ Wolk, G.B. Is the Doctor in? The Effects of Emigration on the Health Care Systems in Poland and Romania. (2016). *Honors Undergraduate Theses*. Orlando: University of Central Florida. pp.6 [Online] – [Accessed on 04.01.2021.]. Available from: <https://stars.library.ucf.edu/honorstheses/62/>

izglītoti cilvēki, ļoti iespējams, nosūtītu vairāk līdzekļu saviem radiem dzimtenē, taču tas, ka algas ir augstākas nenorāda uz to, ka nosūtītie līdzekļi noteikti būtu apjomīgāki. Nozīmīgi pieminēt arī to, ka bieži vien kvalificēti migranti pavada ilgāku laiku strādājot ārvalstīs un kādā brīdī ģimenes locekļi var apvienoties ārvalstīs. Šādu tendenču iespaidā, kvalificētajiem emigrantiem ir mazāka motivācija nosūtīt naudu uz nosūtītājvalsti. Šādos gadījumos, SN rezultātā naudas nosūtīšana nav tik aktuāla.¹

---

¹ Wolk, G.B. Is the Doctor in? The Effects of Emigration on the Health Care Systems in Poland and Romania. (2016). *Honors Undergraduate Theses*. Orlando: University of Central Florida. pp. 8. [Online] – [Accessed on 04.01.2021.]. Available from: <https://stars.library.ucf.edu/honorstheses/62/>

2. VESELĪBAS APRŪPES DARBINIEKU EMIGRĀCIJA NO LATVIJAS UN TO POTENCIĀLĀ ATGRIEŠANĀS

Nodaļa ietver detalizētu emigrācijas un reemigrācijas datu analīzi par laika periodu no 2000. līdz 2020. gadam. Statistikas izpēte veido pamatus bakalaura darba jautājuma atbildes iegūšanai. Datu analīze starptautiskā skatījumā tiek veikta, salīdzinot ar Latvijas kaimiņvalstīm – Lietuvu un Igauniju – ar mērķi veidot labāku situācijas izpratni valsts un starptautiskā mērogā. Šāda pieeja palīdz noteikt iespējamus cēloņus lielākai vai mazākai emigrantu/reemigrantu plūsmai, ņemot vērā Baltijas valstu kopīgos un atšķirīgos faktoros. Lai izveidotu stabilu bāzi migrācijas cēloņu un tendenču analīzei, ir nozīmīgi sagatavot arī detalizētu Latvijas emigrantu tendenču pārskatu. Analīze iever visus trīs iepriekš minētos līmeņus – mikro, mezo un makro – kurus izpētot ir iespējams nonākt pie detalizēta cēloņu pārskata.¹ Nodaļas beigās tiek apskatīta arī darbaspēka tirgus regulēšanas politika, kas iekļauj likumdošanas aktus nozīmīgus darbaspēka un cilvēkkapitāla mobilitātes ietvaros. Šī daļa ir nozīmīga, jo dažādie likumi regulē cilvēku iespējas un labklājību sākot ar indivīda līmeni, līdz pat vispārējam, sabiedrības un valsts ekonomikas līmenim. Papildinot informāciju par minēto trīs līmeņu analīzi, nodaļas ietvaros tiks sniegta sekojošā informācija:

- **Mikro līmeņa analīze.** Pirmā un visvairāk ar indivīdu saistītā līmeņa analīze sniedz ieskatu nozīmīgos lēmuma pieņemšanas faktoros. Šīs nodaļas ietvaros autore izpēta faktoros kā demogrāfiskie rādītāji, sociāli ekonomiskie rādītāji (SES), indivīda vērtības.
- **Mezo līmeņa analīze.** Turpinot ar vidējo no trīs līmeņiem, autore darbā iekļauj faktoros, kas aprakstīti kā *mikro-mezo* (Ģimenes sociāli ekonomiskie rādītāji; ģimenes tradīcijas).
- **Makro līmeņa analīze.** Trešā un pēdējā līmeņa ietvaros tiek analizēti vispārīgāki faktori: ekonomiskie cikli, darba tirgus pieprasījums; darba algu un labklājības līmenis; migrācijas politika un normatīvais regulējums.

Lai iegūtu informāciju un datus šai analīzei, autore izmantoja Latvijas Republikas publiski pieejamos datus, pabalstu pieejamību veselības aprūpes darbiniekiem, par ko informācija saistībā ar Latviju ir atrodama Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā (VSAA), kā arī datubāzes kā Eurostat, Centālā Statistikas Pārvalde un citas. Papildus fiskāli-fokusētai analīzei, šī nodaļa iekļauj

---

¹ Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Rīga: Latvijas Universitāte. [tiešsaiste] – [atsauce 05.02.2021.]. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/es-strukturfondi/1112pasakums-pecdoktoranturas-petniecibas-atbalsts-1karta/augsti-kvalificetu-specialistu-migracijas-izpete-emigracija-un-atgriesanas-latvija/>

emocionālas un sociālas labklājības ietekmējošus faktoros, kā, piemēram, detaļas par slodzi, vēlmi iepazīt cittautu kultūru un attīstīties gan profesionāli, gan personīgi. Informācija par šiem faktoriem ir atrodamā dažādās ekspertintervijās – ar ārstiem, darbā iekārtošanas speciālistiem, kas specializējas veselības aprūpes darba tirgū, u.c.; eksistējošās aptaujās, kas ietver salīdzinoši lielu laika posmu (piemēram, sākot ar 2000. gadu) un citos informācijas avotos, kas sastāv no kvalitatīviem un kvantitatīviem datiem.

2.1. Emigrācijas datu analīze

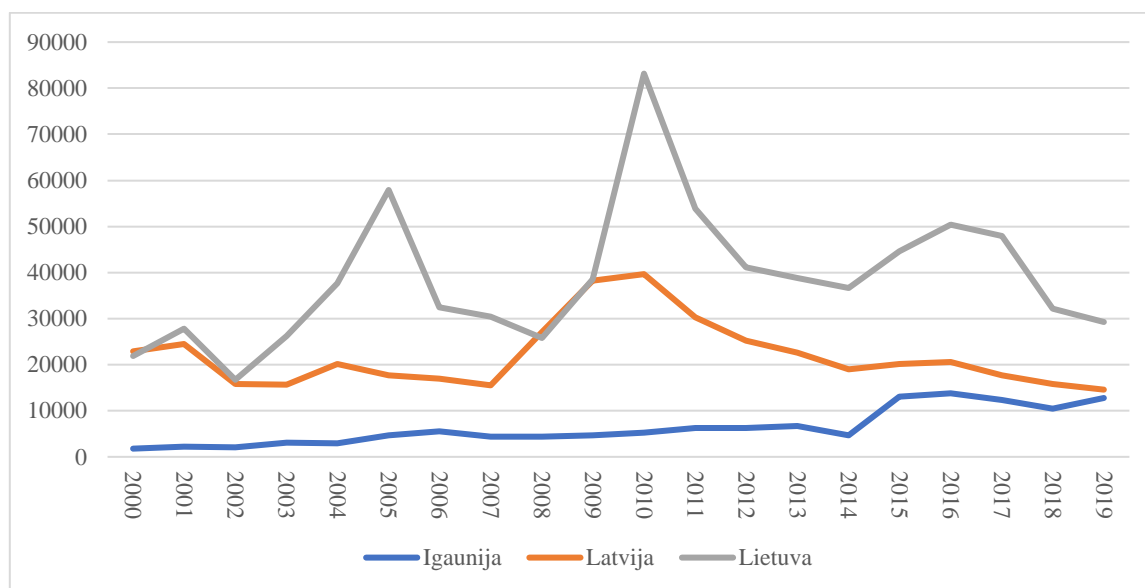
Latvijas iedzīvotāju migrācijas vēsture ietver dažādus notikumus, kas ietekmējuši latviešu iespējas, vēlmi un brīvību veikt izvēli emigrēt uz ārvalstīm. Pēdējo divdesmit gadu laikā, migrācijas tendences ir vairākkārt mainījušās. Datu analīzes salīdzinošais aspekts, ņemot abas pārējās Baltijas valstis, ir nozīmīgs tāpēc, ka šo trīs valstu vēsture ir vērā ņemami līdzīga. Ceļš, kas vedis līdz mūsdienām, Baltijas valstīm nav bijis viegls – dažādus sarežģījumus un smagas situācijas radījuši notikumi kā 2008. gada ekonomiskā krīze, daudzi gadu desmiti pavadīti zem Padomju Savienības varas, u.c. Šo notikumu sekas redzamas vēl šodien, un ir ievērojami ietekmējušas emigrācijas līknes. Gadiem ejot, Latvijai ir izdevies lēnā tempā daļēji nošķirties no sāpīgās vēstures, taču ne līdz galam, kas var tikt saistīts ar pieņemtajiem lēmumiem tūlīt pēc neatkarības atgūšanas. Pēdējo gadu laikā ir attīstīta valsts ekonomika un politikas veidošana – tajā skaitā veselības aprūpes sistēma un izglītība – kas, papildus citiem cēloņiem, iedrošina cilvēkus palikt vai reemigrēt uz Latviju un uzturēties šeit. Optimistisks – vai reālistisks? – mērķis šajā situācijā būtu izlīdzināt emigrantu un reemigrantu plūsmu, novēršot pašreizējo iedzīvotāju skaita sarukumu. Šajā sadaļā aplūkoti dati parādīs situāciju un tās attīstību pēdējo divdesmit gadu laikā.

Vēsturiski Latvijas migrācijas dati ir bijuši viduvēji, salīdzinājumā ar Igauniju un Lietuvu (skat. 2.1. att.). Pat ar šādiem, viduvējiem datiem, kopš 1990. gada Latviju ir pametis gandrīz pusmiljons (477. tūkstoši) iedzīvotāju, vadoties pēc CSP pieejamās informācijas.¹ Igaunijas situācija ir ievērojami pozitīvāka, un Lietuvas dati liecina par visnotaļ negatīvu augstu emigrantu plūsmu. Pēdējo divdesmit gadu laikā notikuši divi lieli viļņi, kuru laikā emigrantu skaits pieauga ļoti ievērojami, strauji samazinot valstī esošo iedzīvotāju skaitu. Pirmais no viļņiem bija 2004. gadā,

---

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Imigrācija, emigrācija un saldo. [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/galvenie-raditaji/imigracija-emigracija-un-saldo>

kad visas trīs Baltijas valstis oficiāli iestājās Eiropas Savienībā (ES). Sākot ar šo gadu, šo valstu iedzīvotāji izmantoja ES “Personu brīvas pārvietošanās” likumu, kas ir viens no ES Savienības pilsonības institūta pamatprincipiem, kas tika ieviests ar Māstrihtas līgumu 1992. gadā. Papildus tam, pakāpeniskai iekšējo robežu atcelšanai, kas tika veikta saskaņā ar Šengenas nolīgumiem, sekoja Direktīvas 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties Eiropas Savienībā pieņemšana.¹ Šis noteikums sniedza iespēju ģimenēm ceļot un emigrēt kopā.

2.1. att. Emigrantu skaits Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, 2000-2019.

Avots: Eurostat, “Emigration by age group, sex and citizenship”. [Online] – [Accessed on 13.03.2021.]. – Available from: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Kā manāms 2.1. att., 2004. gada vilnis visvairāk skāra Lietuvu. Latvijas emigrantu skaits šajā vilnī bija nedaudz vairāk kā 20 tūkst. iedzīvotāju – par nepilniem pieciem tūkstošiem vairāk kā gadu iepriekš. Lietuvas emigrantu skaits 2004. gadā sasniedza gandrīz 38 tūkst., vairāk kā par 20 tūkst. pieaugot no iepriekšējā gada. Igaunijā, savukārt, nenotika krasas izmaiņas, un emigrantu skaits šajā valstī - pretēji kaimiņvalstīm – šī gada laikā pat saruka. Līdzīga situācija manāma 2008. gada ekonomiskās krīzes laikā. Lietuvas emigrācija strauji pieauga, pārsniedzot 83 tūkst. emigrantu 2010. gadā. Pieaugums bija ļoti straujš iepriekšējo divu gadu laikā – no nepilniem 26 tūkst.

¹ Eiropas Parlaments. Personu brīva pārvietošanās. 2020. [tiešsaiste] – [Atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/147/personu-briva-parvietosanas>

emigrantu 2008. gadā, tas pieauga par gandrīz 60 tūkstošiem, liecinot par neapmierinošiem dzīves apstākļiem un spēcīgiem spiediena faktoriem iedzīvotāju vidū. Latvijā emigrantu skaita pieaugums šajā smagajā laikā bija vienmērīgāks, taču arī ievērojami augsts – no 15,5 tūkst. emigrantu 2007. gadā līdz 39,6 tūkst. 2010. gadā. Kopš pagājušā gadu desmita beigām, Latvijas emigrantu skaits ir vienmērīgi sācis sarukt, taču ikgadējie dati turpina būt satraukumu izraisoši. 2019. gadā Latviju ilgtermiņa migrācijas ietvaros pameta 14,5 tūkst. iedzīvotāju.

Pētnieks M. Hazans norādījis, ka līdz 2016. gadam Latvija piedzīvoja četrus emigrācijas viļņus un emigrantu profils mainījās ikreiz:¹

- 2000.-2003. gadā emigrantu vidū bija lielāks augsti izglītotu indivīdu īpatsvars, nekā Latvijas iedzīvotāju vidū, jo 1) cilvēkiem bija cerības uz labāku dzīvi uz vietas Latvijā, 2) ekonomiskajai migrācijai nelabvēlīga vide un augstas izmaksas, un 3) cilvēku vēlme izvairīties no riskēšanas;
- 2004.-2008. gadā pēc pievienošanās ES, emigrācija palika izdevīgāka un pieejamāka cilvēkiem ar vidējo vai pat zemāko izglītību;
- 2009.-2010. gadā smagas ekonomiskās krīzes laikā pieauga vēlme emigrēt ilgtermiņā, tāpēc bija sagaidāms, ka emigrantu vidū būs vairāk to, kas pabeiguši augstskolu, jo šie indivīdi ir vairāk orientēti domāt par nākotni. Taču jāņem vērā, ka mazāk izglītotie iedzīvotāji visvairāk cieta no izraisītā bezdarba, kas ierosināja tos meklēt darbu ārvalstīs;
- 2012.-2014. gadā emigrācija kļuva par normālu dzīves soli, nevis rīcību ārkārtas situācijā.

Redzams, ka visdažādākie faktori gadu laikā ir ietekmējuši emigrācijas tendences, emigrantu profilu, un citus aspektus.

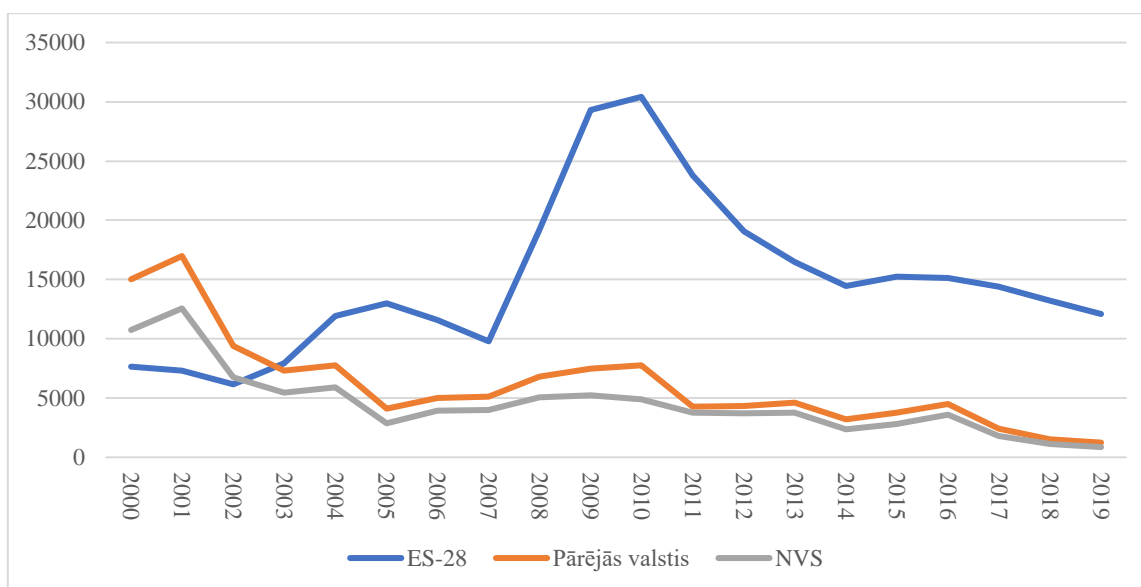
Turpinot ar datu analīzi, Latvijas oficiālajā statistikas portālā pieejamie dati par starptautisko ilgtermiņa migrāciju pa valstu grupām norāda uz nozīmīgu informāciju. Pirmkārt, 2004. gada emigrantu vilnis tos vedis galvenokārt uz ES valstīm. No 7935 emigrantiem uz ES 2003. gadā uz 11898 emigrantiem 2004. gadā un 12993 2005. gadā (skat. 2.2. att.).²

---

¹ Hazans, M. (2015) Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā, Latvijas Emigrantu Kopienas: Cerību diaspora. 87. lpp. E-versija. Pieejama LU Repozitorijā:

https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31738/FSI_Ceribu_diaspora_pub.pdf

² Oficiālais statistikas portāls. Starptautiskā ilgtermiņa migrācija pa valstu grupām 1990 – 2019. [tiešsaiste] – [Atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IB_IBE/IBE020

2.2. att. Emigrantu skaits Latvijā, 2000-2019

Avots: Oficiālais statistikas portāls. Starptautiskā ilgtermiņa migrācija pa valstu grupām 1990 – 2019. [tiešsaiste] – [Atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IB_IBE/IBE020

Datos minēti emigranti uz ES-28 valstīm, Neatkarīgo Valstu Sadraudzības (NVS) valstīm, un pārējām valstīm. NVS valstis ir Armēnija, Azerbaidžāna, Baltkrievija, Gruzija (sākot ar 2009. gada septembri, vairs neietilpst NVS), Kazahstāna, Kirgizstāna, Krievija, Moldovas Republika, Tadžikistāna, Turkmēnistāna (asociētā dalībnieka statusā), Ukraina (asociētā dalībnieka statusā), Uzbekistāna.¹ ES-28 valstis ir Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehija, Dānija, Francija, Grieķija, Horvātija, Igaunija, Itālija, Īrija, Kipra, Latvija, Lietuva, Luksemburģa, Malta, Nīderlande, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Ungārija, Vācija, un Zviedrija, kā arī Apvienotā Karaliste. Kopš 2020. gada dalībvalstu skaits ir samazinājies uz 27, tātad, ES-27, jo Apvienotā Karaliste ar 2020. gadu ir izstājusies no ES.

Novērojama krasa atšķirība starp emigrāciju uz ES dalībvalstīm un pārējām valstīm. Pēc 2015.-2016. gada redzama lejupslīde emigrācijā, un emigrācija uz NVS un citām valstīm (ne ES) jau kopš 2016. gada ir bijusi zem 4000 cilvēku.

Vadoties pēc Latvijas ekonomista, profesora un pētnieka M. Hazana veiktās analīzes, fakts, ka Latvijā ir novērots augsti kvalificētu zinātnieku, matemātiķu, informācijas tehnoloģijas speciālistu un mediķu trūkums tiek vēl vairāk pamatots. Autors norāda: “[..] šo profesionāļu īpatsvars starp vidēji un augsti izglītotiem emigrantiem ir lielāks nekā starp tiem, kas izvēlas

¹ Oficiālais statistikas portāls. Starptautiskā ilgtermiņa migrācija pa valstu grupām 1990 – 2019. [tiešsaiste] – [Atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IB_IBE/IBE020

uzturēties dzimtajā valstī. Turklāt zinātņu, matemātikas un IT jomā tas notiek visās vecuma grupās, savukārt veselības aprūpes speciālistu vidū visintensīvāk aizplūst izglītoti indivīdi vecumā no 35 gadiem (no 2014. gada) un vecumā no 45 gadiem, lai gan nozīmīgs skaits bija arī 20-34 gadu vecuma grupā [..]¹ Šādi novērojumi sniedz vērtīgu ieskatu bakalaura darba pētītajā problēmā un pētītās grupas demogrāfiskajos aspektos, izceļot vecuma grupu specifiku, kas var tikt izskaidrota ar šīs sfēras speciālistu studiju ilgumu.

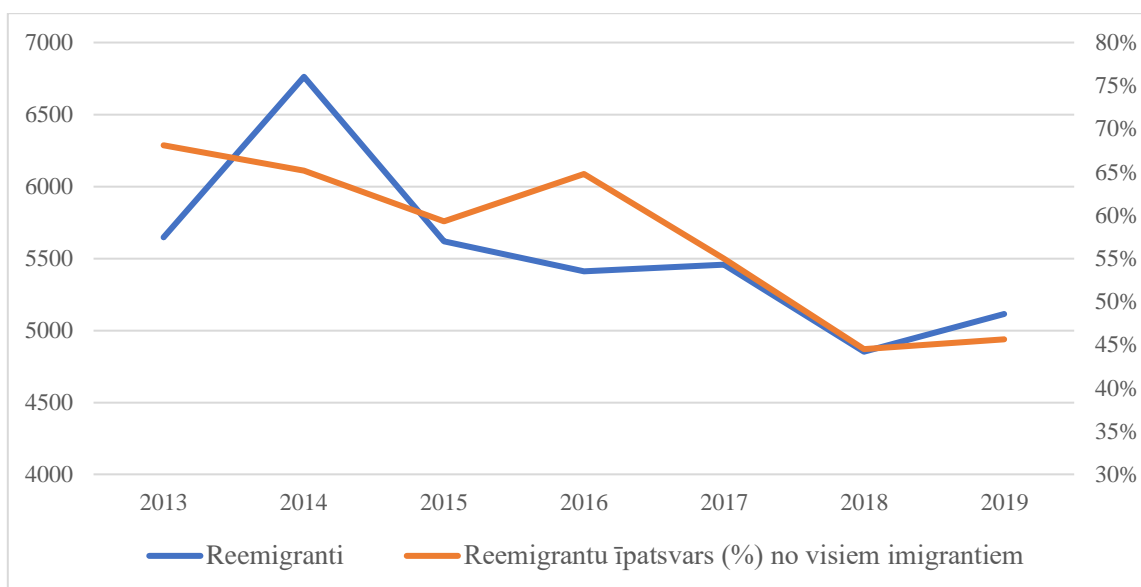
Kopumā, emigrācijas tendences Latvijā mainās kopā ar tendencēm pasaulē, Eiropā, un tāpat mainās arī cilvēki. Sabiedrība aug visu laiku un nav iespējams nošķirt šīs izmaiņas no migrācijas lēmumu pieņemšanas, jo pēdējo gadu laikā migrācija ir patiešām normalizēta un tiek uztverta par pilnīgi normālu parādību. Ir redzams, ka emigrācija Latvijā ir bijusi satraucoša jau vērā ņemamu laika periodu, radīta sarežģītu vēstures notikumu rezultātā, un tas ir ietekmējis Latvijas valsts un tās iedzīvotāju socio-ekonomisko stāvokli. Latvijas iedzīvotāji ir devušies, galvenokārt, uz ES valstīm, kas var tikt paskaidrots ar samērā vienkāršas darbaspēka kustības principiem. Lai gan emigrācija ir nedaudz norimusi pēc lielākajiem viļņiem, šobrīd reemigrantu skaits nav tik liels, lai emigrācijas samazināšanas pūliņus varētu apturēt.

2.2. Reemigrācijas datu analīze

Reemigrācijas dati Latvijā pieejami sākot ar aptuveni 2013. gadu, jo, kā minēts pirmajā darba nodaļā, šīs tendences piefiksēšana un analīze ir salīdzinoši nesena. Kā redzams pieejamajos datos (skat. 2.2. att.), lielākais reemigrantu skaits kopš 2013. gada bijis 2014. gadā. Šis, iespējams, var tikt saistīts ar pirms tam notikušo ekonomisko krīzi, kuras laikā daudzi Latviju pameta, taču pēc krīzes, kad valsts sāka atkopties, iedzīvotāji vēlējās atgriezties dzimtenē, lai turpinātu darbu sev pierastos apstākļos, apvienotos ar ģimenes locekļiem un citu personīgu iemeslu dēļ.

---

¹ Hazans, M. An in-depth analysis of the emigration of skilled labor. Latvia. *European Commission: Labour Market Policy Thematic Review 2018*. pp. 31. [online] – [Accessed on 24.04.2021.]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/328912663_An_in-depth_analysis_of_the_emigration_of_skilled_labour_Latvia

2.3.att. Reemigrantu skaits Latvijā, 2013-2019

Avots: Oficiālais statistikas portāls. Latvijas oficiālā statistika. Reemigranti pēc dzimuma reģionos 2013 – 2019. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IB_IBR/IBR020/

Pieejamie dati norāda ne vien uz reemigrantu skaitu, bet arī reemigrantu procentuālo īpatsvaru no visiem imigrantiem, kas konkrētajā gadā ieceļojuši Latvijā. Redzams, ka reemigrantu skaits svārstās no aptuveni puses no visu imigrantu skaita, palielinās līdz gandrīz 70% un noslīd līdz aptuveni 45%. Šie dati liecina, ka reemigrantu skaits pēdējo gadu laikā ir samazinājies, salīdzinot ar 2014. un 2015. gadu. Savukārt, sākot ar 2018. gadu, reemigrantu skaits sācis palielināties. Šāda pazīme norāda uz iespējamām izmaiņām Latvijas valstī, kas varētu palielināt pievilkošos faktorus. Sākot ar 2018. gadu, tika uzsākts "Pilotprojekts pašvaldībās remigrācijas veicināšanai "Reģionālās remigrācijas koordinators"". ¹ Projektu izveidoja Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM), iesaistot pašvaldības, un projektu īsteno pieci reģionālie koordinatori Rīgas, Kurzemes, Latgales, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionā. Projekta mērķis ir: "Atbalstīt pasākumus ārvalstīs dzīvojošo tautiešu politiskai un pilsoniskai līdzdalībai un iesaistei Latvijas ekonomiskajā un kultūras dzīvē, izglītībā un zinātnē, atbalstīt ārvalstīs dzīvojošās Latvijas ģimenes, kuras apsver iespēju atgriezties Latvijā, nodrošināt ciešākas saites ar Latviju un veicināt mērķorientētu valsts atbalsta politiku atgriešanās īstenošanai". Projekta ietvaros tiek nozīmēts reģionālais remigrācijas koordinators tiem, kuri plāno atgriezties Latvijā, kas palīdz ar praktisku informāciju un ieteikumiem jautājumu risināšanā, kā piemēram, dzīvesvietas iespējas,

¹ Vidzeme. Par remigrācijas pilotprojektu Latvijā. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams: <http://www.vidzeme.lv/lv/remigracija>

nodarbinātības un uzņēmējdarbības iespēju apkopošana, sociālo pakalpojumu jautājumi, un citi.¹ Šīs iespējas sniedz palīdzību, kas daudziem potenciālajiem reemigrantiem ir nozīmīga, lai nodrošinātu labvēlīgus apstākļus sev un ģimenei. Reģionu reemigrācijas koordinatori spējuši apkopot nozīmīgu informāciju par tiem, kuri apsver reemigrāciju uz Latviju. Intervijā ar reemigrācijas koordinātoru Rīgas plānošanas reģionā, Dainu Šulcu, tika noskaidrots, ka 2020. gadā, Covid-19 pandēmija interesi par reemigrāciju nepalielināja, tas palika samērā nemainīgs. Šulca norāda, ka “lai arī kādas notiktu izmaiņas valstu ekonomikā, darba tirgū vai sociālajā aizsardzībā, tās vērtības, ko dod dzimtā zeme un piederība savai zemei un tautai ir ne ar ko neaizvietošanas. Dzīvojot svešatnē, cilvēki to novērtē un vēlas atgriezties. Protams, atgriešanās procesus ietekmē arī labākas algas un lielākas pensijas mītnes zemēs – materiālajai pusei cilvēku dzīvē ir ļoti liela nozīme.”² Teiktais pamato faktu, ka finansiālo līdzekļu nozīme ir nenoliedzama, un tieši ietekmē migrācijas tendences. Reemigrācijas koordinatore turpināja, norādot, ka viņasprāt, balstoties uz pašvaldībās apkopotajiem datiem un novērojumiem, reemigrācijā nav gaidāmas krasas izmaiņas tuvākajā laikā – ne pieaugums, ne kritums. Ņemot Rīgas reģionu par piemēru, Šulca norādīja, ka 2020. gada pirmajos sešos mēnešos ar koordinatora palīdzību Rīgā atgriezās 127 cilvēki, pieaugušie un bērni. Lielākoties tās esot bijušas ģimenes ar vairākiem bērniem, un to skaitā arī augsti kvalificēti speciālisti un profesionāļi. Protams, šī ir neliela daļa reemigrantu, jo ne visi griežas pēc palīdzības

D. Šulcas teiktais liecina par to, ka reemigrantu galvenais mērķis ir Rīga tieši esošo darba iespēju un dzīvesvietas dēļ. Intervijas noslēgumā, Šulca izteica nozīmīgu piezīmi par to, ka, pēc viņas uzskatiem un vadoties no pieredzes, reemigrācijas process vistiešākajā veidā ir saistīts ar visas valsts ekonomisko un sociālo attīstību, un “ja Latvijas algas varēs sacensties ar Lielbritānijas un Vācijas algām un pat ar Igaunijas algām, cilvēkiem būs materiāls pamats atgriezties Latvijā [..].”³ Tātad, pēc Šulcas sacītā, viens no, ja ne pats galvenais migrācijas cēlonis ir saistīts ar makro līmeni, jeb valsts vispārējo socio-ekonomisko attīstību, un cilvēku vēlmi saņemt apmierinošu atalgojumu.

Situācija 2020. gadā ir ļoti unikāla, jo cilvēkus spēcīgi ietekmējusi ne vien neparedzamā un vispārēji nedrošā noskaņa pandēmijas laikā, bet valstu pārvalžu atbilde un rīcība šī gada laikā ir parādījusi valstu spēju tikt galā negaidītu krīzes situāciju gadījumā. Ņemot vērā, ka 21. gadsimtā

---

¹ Vidzeme. Par reemigrācijas pilotprojektu Latvijā. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams: <http://www.vidzeme.lv/lv/remigracija>

² Rīgas Plānošanas Reģions. “Arī pandēmijas laikā turpinās reemigrācija.” (2020). [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams: <http://rpr.gov.lv/ari-pandemijas-laika-turpinas-remigracija/>

³ *Ibid.*

šāda apmēra pandēmija nav pieredzēta, valstīm nebija precedenta situācijas uzlabošanai, tāpēc katra konkrētā valsts galvenokārt fokusējas uz tai piederošajiem iedzīvotājiem. Bez pandēmijas ir notikušas arī citas izmaiņas, piemēram, Lielbritānijas izstāšanās no ES. Tas rada dažādus sarežģījumus Latvijas pilsoņiem, kuri apmetušies uz dzīvi Lielbritānijā, un jāatceras, ka šis ir bijis viens no populārākajiem galamērķiem pēdējo desmitgažu laikā.¹

Svarīgi pieminēt, ka pandēmijas laikā, ES dalībvalstu starpā ir izveidojušās dažādas “plaisas”, it sevišķi ceļojumu aizlieguma dēļ, jo brīva cilvēku kustība ir viens no galvenajiem ES pamatprincipiem. Ņemot vērā visus minētos apstākļus un notikumus, ir skaidrs, ka cilvēki visbiežāk jutīsies droši tieši savā dzimtajā valstī.

Kopumā Latvijas dati uzrāda salīdzinoši pozitīvas tendences, kas ir liels ieguvums valstij. Projekti kā VARAM izveidotais pilotprojekts ir ļoti nozīmīgi situācijas uzlabošanai. Taču izvērtējot projekta rezultātus, redzams, ka pastāv nepilnības un dažādi blakusapstākļi, kas nesniedz vēlamos rezultātus. Emigrantu skaits turpina būt augsts, reemigrantu skaits neuzrāda konstanti augšupejošu līkni. Šī iemesla dēļ ir ļoti būtiski noskaidrot, kādi ir bijuši un ir pašreizējie emigrācijas cēloņi, un kas pēdējo gadu laikā ir mainījies, lai emigrantu skaitu samazinātu.

2.3. Latvijas augsti kvalificētā darbaspēka migrācijas cēloņi trīs līmeņu skatījumā

Bakalaura darbā izpētītā veselības aprūpes darbinieku kopa kā augsti kvalificēti profesionāļi, kas izvēlas emigrēt uz ārvalstīm, savu lēmumu emigrēt pieņem dažādu iemeslu dēļ. Lēmuma pieņemšana izriet no vairākiem pievilksnās un spiediena faktoriem. Pirmais no svarīgiem rādītājiem ir demogrāfija, lai novērotu galvenās migrantu raksturojošās iezīmes. Sākot ar vispārēju ieskatu, Latvijā 2019. gadā bija 6935 ārsti (visu specialitāšu ārstu skaits). Tas pēdējo gadu laikā ir sarucis (skat. 2.4. att.), ar lejupejošu līkni sākot ar 2013. gadu.² Šāda informācija liecina par neapmierinošiem apstākļiem, vai konkrētiem *push-pull* faktoriem, kas speciālistus mudina veidot karjeru citviet. Vērā jāņem arī imigrantu skaits konkrētās vecuma grupās – it sevišķi 15-19, 20-24, un 25-29 gadu grupas, jo šie visdrīzāk ir studējošas personas bakalaura, maģistra vai doktora grādu

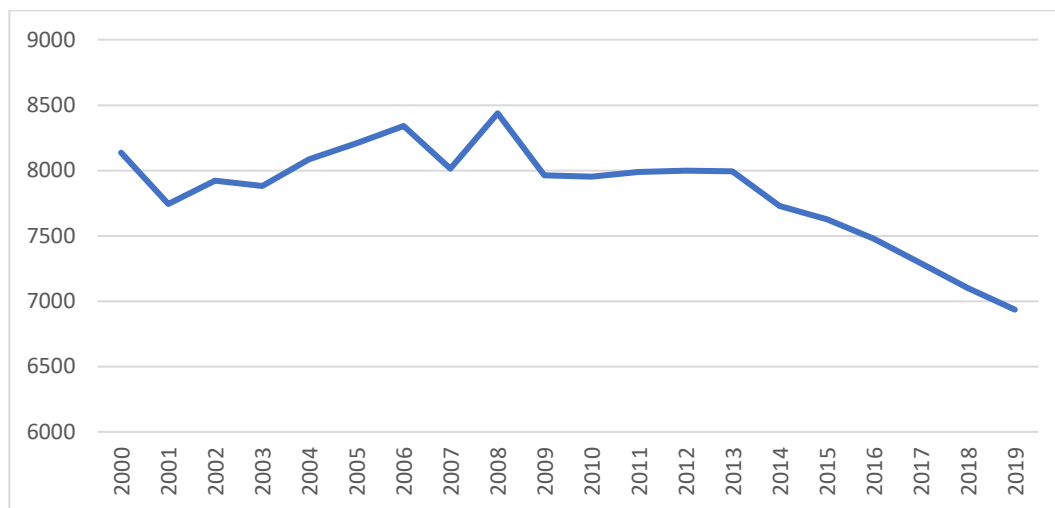
---

¹ Hazans, M. (2016.) “Atgriešanās Latvijā: Remigrantu aptaujas rezultāti”. 15. Lpp. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams:

https://www.diaspora.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriesanas_Latvija_-_petijuma_zinojums.pdf

² Centrālā Statistikas Pārvalde. Ārstu skaits pa specialitātēm gada beigās, 2000-2019. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/veselibas/tabulas/vag150/arstu-skaits-pa-specialitatem-gada-beigas>

līmeņos. Šo imigrantu skaits ir ievērojami pieaudzis pēdējo gadu laikā, no nedaudz vairāk kā 600 imigrantiem 20-24 gadu vecuma grupā 2016. gadā uz 1256 imigrantiem 2019. gadā.¹ Ārzemju studentiem, kuri nāk no valstīm, kurās ir augstāks vidējās algas līmenis, segt izglītības izmaksas Latvijā ir daudz vieglāk, jo tās ir ievērojami zemākas kā citviet pasaulē. Izglītība Latvijā – tajā skaitā izglītība veselības sfērā – ir pieejama un pievilcīga daudz vairāk cilvēkiem, jo kvalitātes ziņā, tā neatpaliek no citām valstīm.

2.4. att. Visu specialitātāšu ārstu skaits Latvijā, 2000-2019

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes datubāze

Kā redzams, straujš kritums noticis 2008. gadā, kas var tikt saistīts ar ekonomisko krīzi, kas Latviju skāra ļoti spēcīgi. Taču dati norāda, ka no 2009. līdz 2013. gadam ārstu skaits nemainījās tik krasi, kā varētu šķist, ņemot vērā kritisko emigrācijas vilni, kas sākās 2009. gadā, krīzes ietekmes rezultātā.² Kā minēts Eiropas Komisijas izveidotajā Latvijas Valsts veselības profilā, 2019. gadā, šādi izskaidrojama situācija pēc 2008.-2009. gada ekonomiskās krīzes:

“2008. un 2009. gada ekonomikas krīzes laikā lielo budžeta ierobežojumu dēļ veselības aprūpes nozares darbiniekiem tika samazinātas algas un ārstu un medmāsu darbavietas tādējādi radot

¹ Oficiālais statistikas portāls. Starptautiskā ilgtermiņa migrācija pa valstu grupām 1990 – 2019. [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2021.]. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IB_IBE/IBE030/table/tableViewLayout2/

² Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Rīga: Latvijas Universitāte. pp. 29. [tiešsaiste] – [atsauce 06.01.2021.]. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/es-strukturfondi/1112pasakums-pecdotoranturas-petniecibas-atbalsts-1karta/augsti-kvalificetu-specialistu-migracijas-izpete-emigracija-un-atgriesanas-latvija/>

problēmas ar darbaspēka palikšanu veselības aprūpes nozarē. Pēdējos gados valdība ir veikusi pasākumus šā trūkuma samazināšanai. Tie ietver ārstu algu palielinājumu 2018. gadā un plānotu papildu 20 % palielinājumu katru gadu 2019.–2021. gadā. Plānotie papildu pasākumi ietver atbalstu medicīniskās izglītības turpināšanai, ļaujot nepraktizējošiem ārstiem atgriezties darbā, un papildu samaksu veselības aprūpes nozares darbiniekiem par virsstundām. Kopš 2019. gada jūlija šādu finansiālu atbalstu ir saņēmuši 315 ārsti. Atbalsta saņēmēji ir dažādu specialitāšu ārsti, kā arī ārstu palīgi, medmāsas, medmāsu palīgi, vecmātes un fizioterapeiti.”¹

Kopš 2013. gada ārstu skaits ir samazinājies no aptuveni 8000 līdz nepilniem 7000. Veicot novērojumus par pēdējām divām desmitgadēm, ir redzama negatīva tendence ar dažādām svārstībām. Lai gan šī 1000 profesionāļu starpība varētu likties niecīga citās, lielākās valstīs, Latvijai šis skaitlis nozīmē daudz. Pamatojoties uz Slimību profilakses un kontroles centra (SPKC) apkopotajiem datiem, ārstu skaits 2019. gada beigās bijis vēl zemāks.²

SPKC publicētajos datos pieejamā informācija liecina, ka ārstu skaita palielināšanās vai samazināšanās tendencēs ir novērojamas atšķirības balstoties uz ārstu specializāciju. Šādi ir daži no galvenajiem novērojumiem sakarā ar ārstu skaita izmaiņām pēdējo gadu laikā:

1. Ģimenes ārstu daudzums 2019. gadā palielinājies par 2%, gada beigās Latvijā bija reģistrēti 1370 ģimenes ārsti (2018. gadā bija 1342 ģimenes ārsti).
2. Ārstu-speciālistu skaits pieauga par 12,9%, no 4396 2018. gadā līdz 4962 2019. gadā.
3. Sirds ķirurgu skaits samazinājies par 35%. 2019. gada beigās Latvijā bija 20 sirds ķirurgi, gadu pirms – 31.

Dati norāda uz specifiskām tendencēm atkarībā no konkrētās profesijas. Piemēram, ģimenes ārstu vidū no 2010. līdz 2019. gadam novērojams gan pieaugums, gan sarukums, taču dramatisku izmaiņu pēdējo gadu laikā nav bijis. No 2015. gada šo profesionāļu skaits pat ir pieaudzis – pakāpeniski, bez straujām izmaiņām, taču ar augšupejošu līkni, kas ir pozitīvs rādītājs. Savukārt, neatliekamās medicīnas ārstu, ginekologu, ķirurģisko specialitāšu ārstu un citu speciālistu vidū ir manāmas negatīvas skaita izmaiņas, it īpaši periodā no 2017. gada.³ Centrālās statistikas pārvaldes datubāzē pieejamā informācija norāda, ka kopējais ārstu skaits pamatdarbā

---

¹ Eiropas Komisija, Latvija: Valsts veselības profils 2019. 12. lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 01.02.2021.]. Pieejams: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_chp_lv_latvian.pdf

² LETA. (2020). Gada laikā ārstu skaits sarucis par vairāk nekā 200. [tiešsaiste] – [atsauce 29.01.2021.]. Pieejams: <https://nra.lv/latvija/322235-gada-laika-arstu-skaitis-latvija-sarucis-par-vairak-neka-200.htm>

³ Ārstu skaits pa specialitātēm. Veselības statistikas datubāze. [tiešsaiste] – [atsauce 29.01.2021.]. Pieejams: https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health_Veselibas_aprupes_resursi/RES010_Arsti_pa_spec_260620.px/table/tableViewLayout2/

pakāpeniski samazinājies kopš 2009. gada līdz 2017. gadam. No 2010. līdz 2017. gadam visvairāk samazinājies onkologu, terapeitu, pediatru, otolaringologu un ginekologu/dzemdību speciālistu skaits, turpretim ģimenes ārstu skaits šo 10 gadu laikā ir pieaudzis.”¹ Papildus tam, pašreizējie apstākļi Latvijā un pasaulē neliecina, ka 2021. gada datos būtu sagaidāms pēkšņs pieaugums.

Rīgas Stradiņa Universitāte (RSU) ir atkārtoti vērsusies Veselības ministrijā ar aicinājumu palielināt valsts budžeta vietu skaitu studijām medicīnā, māszinībās un rezidentūrā, 2021. gadā minot Covid-19 pandēmiju kā acīmredzamu piemēru satraucoši zemajam speciālistu skaitam un problēmām, kas no tā izriet.² RSU norādīja, ka 1) gadā šobrīd ir pieejamas 200 valsts budžeta vietas pamatstudijām medicīnā; 2) šobrīd slimnīcās trūkst 1500 medmāsu, bet optimāla skaita nodrošināšanai valstī kopā trūkst 3050 medmāsu; un 3) 2021. gadā valsts budžeta finansētas studijas Latvijā absolvēs 237 jaunie ārsti, no kuriem 49 būs liegta secīga iespēja studēt rezidentūrā par valsts budžeta līdzekļiem. Papildus tam, rezidentūras studiju budžeta vietas kopš iepriekšējā gada ir samazinājušās par 13 vietām. Arī no iepriekšējā gada absolventiem ne visi varēja gūt vietu rezidentūrā par valsts līdzekļiem, un tiem, kas netika, studijas rezidentūrā tika segtas no fizisku vai juridisku personu līdzekļiem. Universitāte norādīja, ka rezidentūras pamatspecialitāšu studijās valsts budžeta vietu skaits 2021. gadā būtu jāpalielina vismaz par 30–33 %.³ Tas norāda uz nepilnīgu valsts budžeta izmantošanu, ņemot vērā cik nozīmīgi ir nodrošināt labi funkcionējošu veselības aprūpes sistēmu.

Vadoties pēc OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) informācijas, ir novērojams, ka no visām OECD valstīm, Latvija 2019. gadā bija otrā valsts, uzreiz pēc Īrijas, ar visaugstāko medicīnas studentu skaitu uz 100 000 iedzīvotāju. Turklāt Latvija šajā datu apkopojumā uzrāda konstanti augšupejošu līkni kopš 2004. gada.⁴ Atgriežoties pie 2004. gada notikumiem, zināms, ka studentiem no visas ES bija iespēja tagad ceļot no un uz Latviju, lai studētu, strādātu vai citu iemeslu dēļ. Lai gan varētu šķist, ka šādi pieaugoši rādītāji ir ar pozitīvu noskaņu, šī informācija liecina par to, ka Latvijā medicīnas izglītību iegūst vairāk cilvēki, taču mediķu skaits pēdējo gadu laikā ir sarucis. Liela daļa Latvijas un ārzemju medicīnas studentu izmanto attīstīto

---

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Praktizējošo ārstu skaits turpina samazināties. [tiešsaiste] – [atsauce 02.02.2021.]. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/veseliba/galvenie-raditaji/praktizejoso-arstu-skaitis-turpina-samazinaties>

² RSU. RSU atkārtoti aicina VM palielināt budžeta vietu skaitu studijām medicīnā, māszinībās un rezidentūrā. (2021.) [tiešsaiste] – [atsauce 22.05.2021.]. Pieejams: <https://www.rsu.lv/aktualitates/rsu-atkartoti-aicina-vm-palielinat-budzeta-vietu-skaitu-studijam-medicina-maszinibas>

³ *Ibid.*

⁴ OECD. Medical Graduates. (2019.) [online] – [Accessed on 14.04.2021.]. Available from: <https://data.oecd.org/healthres/medical-graduates.htm#indicator-chart>

medicīnas izglītības sistēmu un universitātes kā RSU, kurai ir ļoti labas atsauksmes un augsta reputācija, lai iegūtu izglītību. Taču, ņemot vērā veselības sistēmas funkcionalitāti Latvijā, nav daudzi, kuri pēdējo gadu laikā ir izvēlējušies veidot karjeru šeit, jo daudzi meklē labāk atalgotas iespējas.

Pieejamu datu izpēte norāda, ka kopš 2010. gada ticis novērots emigrantu skaita pieaugums studentu vecuma grupās. Tas pēc būtības ir saistīts arī ar jaunās paaudzes angļu valodas apguvi, jo jaunākajām paaudzēm ir bijusi lielāka saskarsme ar šo rietumu valodu, nevis ar krievu valodu, kas vecākajām paaudzēm bija obligāti, dzīvojot padomju okupācijas laikā. Saskaņā ar Rīgā veikto 2018. gada pētījumu, galvenais jauniešu (20-25 gadu vecu iedzīvotāju) emigrācijas iemesls ir vēlme iegūt maģistra grādu bakalaura izglītībā ārvalstīs. Veiktajā pētījumā tika norādīts, ka atsauksmes no paziņām, kas studējušas universitātēs ASV un Lielbritānijā, bija viens no iemesliem, kāpēc šie cilvēki nolēma pieņemt lēmumu emigrēt.¹ Protams, šajā gadījumā jāpiemin, ka veselības aprūpes speciālistiem pieejamā izglītība Latvijā ir augstas kvalitātes un par pieņemamākām cenām kā citviet Eiropā, tāpēc lai gan šādi rādītāji varētu būt attiecināmi pret tiem, kurus Latvijas izglītības sistēma neapmierina, ir iespēja, ka veselības aprūpes studenti drīzāk izvēlētos studijas Latvijā – it sevišķi, ja finansiālu apsvērumu dēļ, studēšana ārzemēs nav reālistiska opcija.

Trīs līmeņu analīzi uzsākot, uzmanība tiek vērsta uz mikro līmeni: demogrāfiskie rādītāji, sociāli-ekonomiskie rādītāji un psiho-sociālie rādītāji.² Demogrāfiskie rādītāji galvenokārt norāda uz vecumu, dzimumu, izglītības līmeni, attiecību statusu (laulības), ģimeņu locekļu vidējo skaitu, kā arī nozīmi ir tradīcijām ģimenē. Turpinot ar sociāli-ekonomiskajiem faktoriem, jeb plašāko SES, kas no teorētiska skatpunkta tika detalizēti apskatīts iepriekš, šeit papildināt faktorus iespējams ar jauno ekonomisko teoriju un cilvēkkapitāla teoriju. Proti, lēmums emigrēt vai reemigrēt tiek pieņemts, izvērtējot migrācijas lēmuma ieguvumus un ieguldījumus, un vai viens no tiem atsver otru.^{3,4}

Vispārējās ģimenes tradicionālās vērtības ņemot vērā, vēsturiski, “ģimenes galvas” loma tikusi piešķirta vīrietim. Mūsdienās, šīs tradicionālās iezīmes ģimenes sastāvā vairs nav tik izteiktas – ģimenes lielākie ienākumi var nākt no sievietes, vīrieša un sievietes lomas var būt visnotaļ

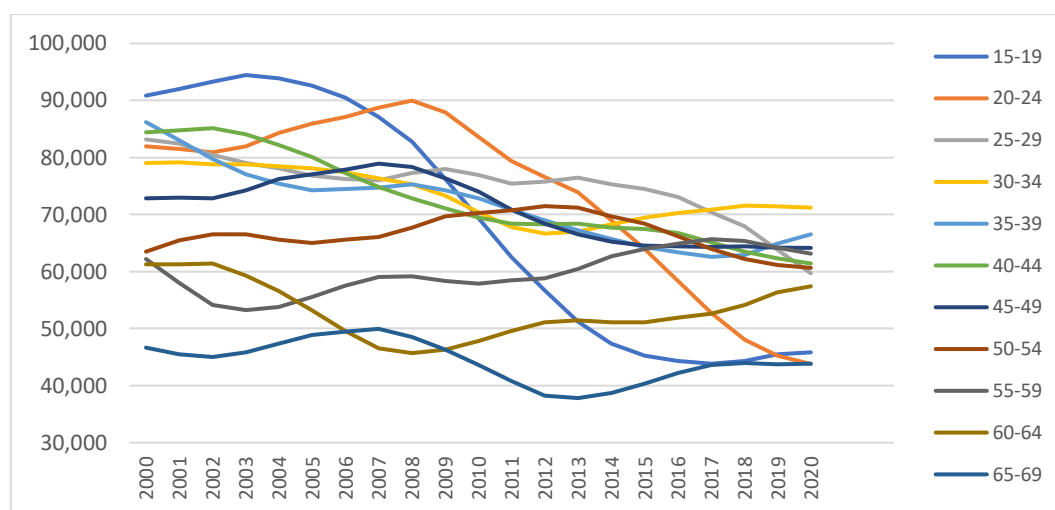
¹ Zača, E., Hazans, M., Bela, B. Atgriešanās Apstākļi un Nosacījumi. Rīga : Latvijas Universitāte, Diasporas un migrācijas pētījumu centrs, 2018. 43 lpp.

² King, R., Lulle, A., Morosanu, L., & Williams, A. (2016). *International youth mobility and life transitions in Europe: questions, definitions, typologies and theoretical approaches*. Working Paper. Sussex Centre for Migration Research. Available: <http://sro.sussex.ac.uk/61441/1/mwp86.pdf>

³ Sjaastad, L. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy* 70(5). pp. 80-93.

⁴ Dustmann, C. (2000). *Temporary Migration and Economic Assimilation*. Swedish Economic Policy Review, 7. pp. 213-244.

vienlīdzīgas, kā arī viendzimuma pāru ģimenes. Ņemot vērā vispārēju dzimuma raksturojumu, tradicionāli novērotas vēlmes, tendences un citas detaļas, vīrieši tikuši uzskatīti kā vairāk noskaņoti sasniegt profesionālus mērķus, veicināt finansiālo izaugsmi, un pelnīt līdzekļus sev un savai ģimenei. Šī iezīme mūsdienās vairs nav piemērojama, taču detalizētu analīzes rezultātu iegūšanai, Latvijas demogrāfisko stāvokli autore uzsāk izpētīt iedzīvotāju skaitu pēc vecuma un dzimuma katra gada sākumā no 2000. līdz 2020. Šāda veida datu analīze palīdz ieskatīties konkrētajās vecuma grupās, kuras parāda izteiktākās tendences pieaugt vai sarukt. Pirmie analizētie dati ir vīriešu skaits Latvijā pēc gadu grupas pēdējo divdesmit gadu laikā (skat. 2.5. att.). Apskatot attēlotās izmaiņas, iespējams novērot, ka ir dažādas vecuma grupas, kuru skaits ir samazinājies vai pieaudzis pēdējās desmitgades laikā.

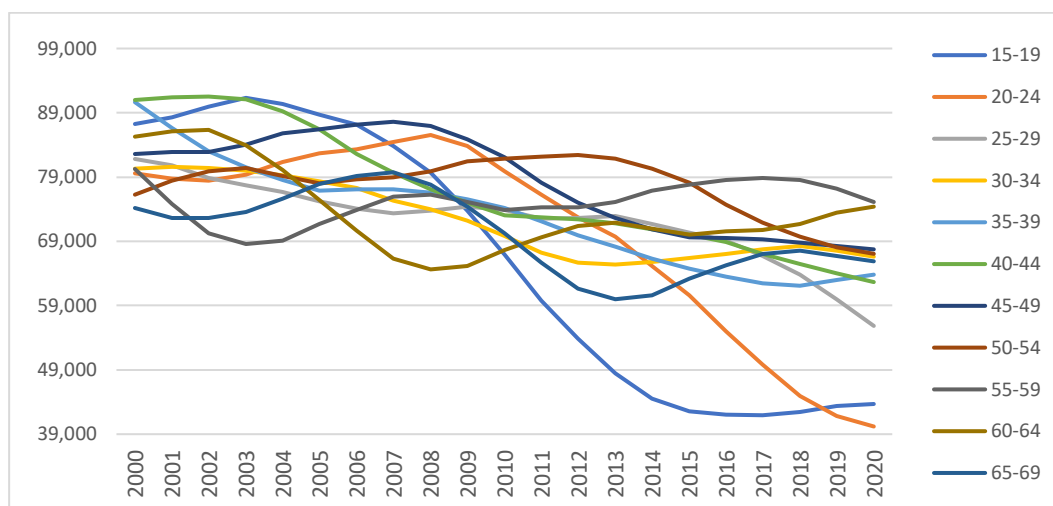

2.5. att. Latvijas iedzīvotāju skaits pēc dzimuma (vīrieši) un vecuma grupas gada sākumā, 2000-2020

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes datubāze. Iedzīvotāju skaits pēc dzimuma, vecuma grupām un valstiskās piederības gada sākumā. [tiešsaiste] – [Atsauce 10.02.2021.]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRV/IRV020

Lielas izmaiņas novērojamas vīriešu vecuma grupās 20-24 un 15-19, kas var tikt saistītas ar tendenci jauniem profesionāļiem iegūt izglītību un pieredzi ārvalstīs. Lai gan Latvijā ir pieejama izglītība dažādās jomās, ir konkrētas specialitātes – piemēram, retāk sastopamas profesijas – kuru iegūšanai nepieciešami daudz materiāli un finansiāli līdzekļi, kuru varētu nebūt Latvijā, it sevišķi, ja šādu specifisku profesiju vēlas iegūt tikai daži. Šāds arguments ir piemērojams augstskolas vecuma iedzīvotāju skaita sarukumam. Līdzīgas vispārējās tendences novērojamas sievietes vecuma grupās (skat. 2.6. att.).

Vecākā gadu gājuma iedzīvotāju skaits pēdējo gadu laikā ir pieaudzis, lai gan krasi atšķirība novērojama vecuma grupā >70. Šī nav tikusi iekļauta attēlos lielās atšķirības dēļ, ar nolūku saglabāt attēlus viegli pārskatāmus. Sieviešu šajā grupā 2000. gadā bija ap 166.5 tūkstošiem, taču 2020. gadā šis skaits ir sasniedzis aptuveni 196 tūkstošus. Vīriešu datos >70 grupas iedzīvotāju skaits nav tik atšķirīgs no citām grupām, taču arī ir bijis manāms pieaugums, kas liecina par tautas novecošanu. Tas pamanāms īpaši spēcīgi tādēļ, ka jaunākās paaudzes izvēlas Latviju pamest, ka arī, uz to pleciem ir smaga nasta – nodrošināt valstij nepieciešamos līdzekļus, lai uzturētu valsts apmaksātas programmas un spētu izsniegt pabalstus. Pēdējo gadu laikā šī ir bijusi un turpina būt aktuāla diskusija, kas, no vienas puses, apgrūtina jaunākās paaudzes, jo tiek paaugstināti nodokļi, taču jaunākās paaudzes emigrē, kas padara nastu vēl smagāku tiem, kas paliek Latvijā, kā arī rada zināmu nedrošības sajūtu veco ļaužu vidū. Šī emocionālā ietekme un negatīvais skatījums ietekmē Latvijas valsti – un tās iedzīvotājus - visādā ziņā. Straujā tautas novecošana ir izraisījusi raizes dažādu politikas veidotāju vidū, galvenokārt sociālā atbalsta nepieciešamības dēļ.

2.6. att. **Latvijas iedzīvotāju skaits pēc dzimuma (sievietes) un vecuma grupas gada sākumā, 2000-2020**

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes datubāze. Iedzīvotāju skaits pēc dzimuma, vecuma grupām un valstiskās piederības gada sākumā. [tiešsaiste] – [Atsauce 10.02.2021.]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRV/IRV020

Jaunākā no divām grupām, kuru skaits krasi sarucis, 15-19 gadu grupas iedzīvotāji, norāda uz izskaidrojumu dzimstības datos. Deviņdesmitajos gados, konkrēti, 1990. gadā bija dzimuši gandrīz 38 tūkstoši, kas nozīmētu, ka 15-19 gadus šī grupa sasniegtu 2005.-2009. gadā. Desmit gadus vēlāk, 2000. gadā, Latvijā dzimuši bija vien 20 tūkstoši bērnu. Šis augstais skaits no 1990. gada nav atkārtojies līdz šim. Zemais 15-19 gadu veco iedzīvotāju skaits sākot ar 2014-2015 gadu

norāda uz zemās dzimstības sekām. Papildus tam, ar dzimstību saistīta informācija ir noslēgtās un šķirtās laulības. Vadoties no informācijas CSP datubāzē, līdz 1992. gadam bija aptuveni 23-25 tūkstoši gadā. 1994. gadā bija vien nieka 11 tūkstoši noslēgtu laulību, pēc 2008-2009 gada krīzes – zem 9 tūkstošiem. Šķirto laulību skaits ir bijis aptuveni puse no noslēgtu laulību skaita sākot ar pagājušā gadsimta astoņdesmitajiem gadiem.¹

Demogrāfiskie rādītāji, kas apskatīti līdz šim – iedzīvotāju skaits, vecums, un laulību skaits, liecina par vairāk negatīviem aspektiem, saistībā ar migrāciju. Kopumā Latvijai ir strauji novecojoša sabiedrība, kā arī jaunās paaudzes – lai gan to skaits ir sarucis – pamet valsti un izraisa sarežģītumus un noslogojumu sociāli ekonomiskajam stāvoklim. Protams, SES ir viens no faktoriem, kas ietekmē lēmumu emigrēt, taču šī emigrācija turpina negatīvi ietekmēt SES Latvijā dzīvojošo vidū.

Turpinot mikro līmeņa analīzi ar sociāli ekonomiskajiem rādītājiem, apskatīti tiek trīs galvenie rādītāji – izglītība, ienākumi un nodarbošanās. Bakalaura darba ietvaros, nodarbošanās uz kuru autore fokusējas ir veselības aprūpes joma un profesijas, kas tai pieder.

Vadoties pēc CSP jaunākajiem datiem par izglītību, kopš 2000. gada augstākās izglītības iegūšana ir pieaugusi, taču dati pēc dzimuma norāda, ka sievietes iegūst augstāko izglītību biežāk nekā vīrieši.² Šim rādītājam varētu būt vairāki iemesli, kā piemēram – vīrieši konkrētos periodos ir emigrējuši biežāk nekā sievietes, piemēram 2008.-2009. gadā.³ Taču šis rādītājs nav tik krasi atšķirīgs, lai varētu izskaidrot lielo procentuālo atšķirību izglītības iegūšanā. Izglītības dati sniedz interesantu informāciju par konkrētām tendencēm un to attīstību pēdējo divdesmit gadu laikā. CSP norāda, “2019. gadā Latvijā 36,6 % sieviešu un 23,7 % vīriešu bija augstākā izglītība. Savukārt arodizglītību vai profesionālo izglītību ieguvušo skaitā dominē vīrieši – šādu izglītību bija ieguvuši 31,3 % vīriešu un 26,1 % sieviešu. Salīdzinot ar Eiropas Savienības vidējo rādītāju, vīriešu ar augstāko izglītību īpatsvars Latvijā ir par 2,6 procentpunktiem zemāks, savukārt sievietēm par 7,3 procentpunktiem augstāks nekā ES. Vīrieši biežāk nekā sievietes neturpina mācības pēc pamatizglītības iegūšanas.”⁴ Ļoti izteiktas atšķirības ir konkrētās profesionālās izglītības jomās.

---

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Noslēgtu un šķirto laulību skaits. [tiešsaiste] – [atsauce 10.02.2021.]. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/laulibas/galvenie-raditaji/noslegto-un-skirto-laulibu-skaits>

² Centrālā statistikas pārvalde. Iedzīvotāji pēc izglītības līmeņa un dzimuma. [tiešsaiste] – [atsauce 01.03.2021.]. Pieejams: https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_izgl_ek_aktivitate_ikgad/NBG352.px/chart/chartViewLine/

³ Centrālā statistikas pārvalde. Starptautisko ilgtermiņa migrantu vecuma un dzimuma struktūra. [tiešsaiste] – [atsauce 01.03.2021.]. Pieejams: https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_migr/IBG040.px/chart/chartViewLine/

⁴ *Ibid.* [1]

Inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā acīmredzami dominē vīrieši, savukārt sievietes vairāk tiecas izvēlēties pakalpojumu, sociālo un humanitāro zinātņu jomas, kā arī veselības aprūpes un sociālās labklājības jomas. Veselības aprūpes jomas darbinieki, esot viena no galvenajām emigrantu grupām, norāda uz to, ka, visticamāk, galvenā grupa pēc dzimuma, kas emigrē, ir sievietes, taču šī informācija var neattiekties uz konkrētajiem datiem, jo profesionālās izglītības ieguvēji emigrē retāk, nekā augstākās izglītības ieguvēji. Tas varētu būt attiecināms uz augstākās izglītības vērtību un vispārējo pieprasījumu ārzemju darba vietās. Papildus datiem par profesionālo izglītību, līdzīga informācija redzama datos par grādu vai kvalifikāciju ieguvušajiem studentiem 2019. gadā – liels pārsvars novērojams veselības aprūpes jomā, sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību jomā. Visās jomās dominē sievietes, ar ievērojamu atkāpi no vīriešiem. Vadoties no šīs datu kopas redzams arī tas, ka 18-24 gadus vecie studenti, kas pārtraukuši mācības ir vīrieši, šādu tendenci uzrādot kopš 2006. gada, kā norāda CSP. Turklāt atšķirība procentuālajos datos bieži vien ir bijusi lielāka par divkārtu.

Mikro līmeņa faktori var tikt manīti arī mezo līmenī, jo tas iekļauj mikro-mezo slāni: ģimenes sociāli ekonomiskos rādītājus un ģimenes tradīcijas. Kā minējis Tomass Feists, migrācijas procesu analīzē ir jāņem vērā: (1) strukturālais līmenis, kas aptver ekonomiski politiskos un kultūras faktoros uzņemošajās un nosūtošajās valstīs, (2) attiecību līmenis jeb sociālās saites starp aizbraucējiem un palikušajiem, un (3) indivīda līmenis jeb viņa iespējas un motivācija pieņemt migrācijas lēmumus.¹ Šajā vidus līmenī ir dažādas organizācijas, kas palīdz pārvarēt barjeras, kas ir jāpārvar, lai veiksmīgi emigrētu. Tās var būt rekrutēšanas firmas, kas aplīdz darba devējiem atrast potenciālus kandidātus un palīdz tiem sagatavoties dzīvei jaunā valstī. Papildus tam, diasporas organizācijas, sociālie tīkli (radi, draugi, paziņas) palīdz migrantiem iekārtoties sākotnējā posmā, atrast mājokli, kārtot administratīvus jautājumus, un veikt citus svarīgus uzdevumus.² Šajā indivīda līmenī nozīmīgas ir arī psiho-sociālās personībās iezīmes. Ir secināts, ka migranti ir vairāk orientēti uz profesionāliem sasniegumiem un darbu, tiem piemīt augstāka sasniegumu motivācija, tieksme pēc varas. Savukārt tie, kas neizvēlas emigrēt ir vairāk saistīti ar ģimeni un saviem sociālajiem

---

¹ Faist, T. (1997). The crucial meso-level. In Hammar, T., Brochmann, G., Tamas, K. and Faist, T. (eds) *International Migration, Immobility and Development: Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Berg. pp. 187-217.

² Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Rīga: Latvijas Universitāte. 19. lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 06.01.2021.]. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/es-strukturfondi/1112pasakums-pecdoktoranturas-petniecibas-atbalsts-1karta/augsti-kvalificetu-specialistu-migracijas-izpete-emigracija-un-atgriesanas-latvija/>

tīkliem.¹ Latvija, kurā Gērta Hofstedes “individuālisma indekss” (*individualism index*) ir augsts norāda uz to, ka cilvēki tiecas fokusēties uz sevi vairāk nekā uz sevi un savu apkārtējo cilvēku loku. Latvijas iedzīvotājiem ir raksturīgs domāt vairāk ar “es” nevis “mēs”, tātad cilvēki izvēlas raizēties lielākoties par sevi un saviem vistuvākajiem cilvēkiem. Papildus tam, šī iezīme norāda uz tieksmi pēc profesionālas izaugsmes. Nozīmīgi minēt arī to, ka šis faktors ir attīstījies balstoties uz Latvijas vēsturi, precīzāk, okupācijas laiku valstī. Pēc neatkarības atjaunošanas 1990. gadā, Latvijas iedzīvotāju vidū individuālisms ir pieaudzis saistībā ar valsts finansiālo līdzekļu pieaugumu, tehnoloģiju attīstību, labāku izglītību, lielāku vidusmēra slāni sabiedrībā un citām izmaiņām.²

Turpinot ar makro līmeņa analīzi, tikuši izpētīti dati par darba tirgu veselības aprūpes jomā, darba algu un labklājības līmeni. Katras valsts veselības aprūpes sistēma sastāv no pozitīviem un negatīviem aspektiem. Šī ir nozīmīga valsts sastāvdaļa, kas tieši ietekmē visus valsts iedzīvotājus – gan veselības aprūpes saņēmējus, gan sniedzējus. Veselības aprūpes sistēma – veselības sistēmas ikgadējais budžets, sistēmas attīstības pakāpe globālā kontekstā, darbavietu skaits - sniedz ieskatu apstākļos, kādi pieejami speciālistiem Latvijā.

Informācija par veselības aprūpes sistēmu Latvijā norāda uz pieaugošiem izdevumiem un nepietiekamu finansējumu, it sevišķi, jo no 2010. gada līdz 2019. gadam izdevumi uz vienu iedzīvotāju bija palielinājušies par 45%.³ Konkrētāk par sistēmas funkcijām – Latvijā darbojas nacionālā veselības dienesta (NVD) administrēta veselības aprūpes sistēma. Veselības aprūpe tiek finansēta no vispārējiem nodokļiem, un pastāv gan valsts, gan privātie pakalpojumu sniedzēji. Šī sistēma tika izveidota 2011. gadā, pēc divdesmit gadus ilgiem eksperimentiem ar veselības apdrošināšanu pēc Latvijas neatkarības atgūšanas – viena no daudzām okupācijas laika negatīvajām sekām.

Turpinot ar vienu no nozīmīgākajiem šī līmeņa elementiem, uzmanība tiek vērsta uz darba algām veselības aprūpes nozarē. Izpētot pieejamos datus, vadoties pēc dzimuma, var tikt novērotas konkrētas darba samaksas atšķirības. CSP atrodamajos datos redzams, ka 2020. gadā, samaksas atšķirība ir bijusi kopumā 17.6%. Tas nozīmē, ka vīrieši veselības aprūpes nozarē var pelnīt vidēji 1332 EUR mēnesī, taču sievietes – 1097 EUR mēnesī. Privātajā sektorā šī atšķirība nav tik liela –

---

¹ Boneva, B. S. & Frieze, I. H. (2001). Toward a concept of a migrant personality, *Journal of Social Issues*, 57(3). pp. 477-491.

² Hofstede Insights. Country Comparison: Latvia. [online] – [Accessed on 04.03.2021.]. Available from: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/latvia/>

³ European Commission. State of Health in the EU: Latvia. Valsts veselības profils 2019., 9. Lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 01.03.2021.]. Pieejams: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_chp_lv_latvian.pdf

12% - savukārt sabiedriskajā sektorā tā ir 19.5%.¹ Šie dati norāda uz dzimumu nevienlīdzību, kas diemžēl vēl joprojām ir sastopama daudzās valstīs un, kā redzams, Latvija nav izņēmums. Vadoties pēc minētajiem datiem, darba algas veselības aprūpes jomā ir lēnām pieaugušas pēdējo gadu laikā, piemēram, 2019. gadā vidējās algas pieauga par 13.2%, sasniedzot 1105 EUR, salīdzinājumā ar 2018. gada 976 EUR, abas summas pirms nodokļu nomaksas. Pēdējā gada ietvaros, pandēmijas rezultātā, valsts pārvalde ir izveidojusi plānu šīs algas turpināt palielināt, taču, lai sasniegtu šo mērķi ir nepieciešams nozares atbalsts, un process būtu samērā lēns – kopumā, aptuveni septiņi gadi.

2.4. Darbaspēka tirgus regulēšana Latvijā

Cilvēku lēmumu un iespējas emigrēt tieši ietekmē noteikumi un politika, kas saistīta ar darbaspēka kustību. Kopš iestāšanās ES, Latvija ir paplašinājusi iespējas visiem tās iedzīvotājiem, jo brīvās kustības noteikumi ietekmē katru dalībvalsti. Likumi, kas saistāmi ar divvirziena migrāciju ir darba likums, pilsonības likums, dzīvesvietas deklarēšanas likums, iedzīvotāju reģistra likums, un citi.

Satversme ietver pantus, kas ir nozīmīgi daudziem, kurus ietekmē ģeogrāfiskā darbaspēka mobilitāte.² Šie noteikumi ir ļoti atšķirīgi, ja tiek salīdzināti ar valsts pārvaldes sistēmu, kuru piedzīvoja vecāku paaudžu iedzīvotāji, piemēram, okupācijas laikā. Šobrīd, brīvas pārvietošanās un dzīvošanas tiesības ietvertas:

- 97. pantā „Ikvienam, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu.”
- 98. pantā „Ikvienam ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas. Ikviens, kam ir Latvijas pase, ārpus Latvijas atrodas valsts aizsardzībā, un viņam ir tiesības brīvi atgriezties Latvijā.”
- 106. pantā „Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai...”

Šajos pantos noteiktās tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, ar mērķi aizsargāt citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību, kā

---

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Sieviešu un vīriešu mēneša vidējā bruto darba samaksa un tās atšķirības pa darbības veidiem 1. ceturksnī (euro; %). [tiešsaiste] – [atsauce 01.03.2021.]. Pieejams:

http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_dsamaksa_ds_atskiribas/DAG050.px/table/tableViewLayout1/

² Latvijas Republikas Satversme, pieņemta 15.02.1922.

minēts 116. pantā. Satversmes 107. pantā ietvertas tiesības, kuru pārraudzīšana un uzturēšana varētu pozitīvi ietekmēt net migrāciju, mudinot Latvijas iedzīvotājus palikt valstī, ja to kompensācija ir pietiekama: “(..)ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu”, taču daudzus iedzīvotājus šajā pantā minētais neapmierina. Nākas piebilst, ka, lai gan likumā ir konkrēti norādīts, ka algai jābūt ne mazākai par minimālo mēneša algu, valstī ir ievērojama ēnu ekonomika, kas šādus noteikumus mēdz apiet.

Viens no likumiem, kas ietver migrācijai nozīmīgus aspektus ir Darba likums, jo ļoti daudzi migranti fokusējas tieši uz darba iespējām un atalgojumu, kas savukārt var būt gan pievelkošs, gan spiediena faktors migrācijas lēmuma pieņemšanā. Konkrētas detaļas šajā likumā, kas nozīmīgas šī bakalaura darba ietvaros ir:¹

- (1. pants) “Darba tiesiskās attiecības regulē Latvijas Republikas Satversme, Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas, šis likums un citi normatīvie akti, kā arī darba koplīgums un darba kārtības noteikumi. Šajā pantā minētās starptautiskās tiesību normas ir, piemēram Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīvas.”
- 7. pants ietver vairākus apakšpunktus, kas veido “Vienlīdzīgu tiesību principu”. 1. apakšpunkts vispārēji min, ka “Ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī uz taisnīgu darba samaksu.”
- Likumā minētie panti, kas regulē darbinieku tiesības un darba devēju pienākumus. (9. Pants “Aizliegums radīt nelabvēlīgas sekas”,
- (12. pants) “Ja starptautiskajā līgumā, ko apstiprinājusi Saeima, ir paredzēti citādi noteikumi nekā šajā likumā, piemērojami starptautiskā līguma noteikumi.”
- Likums min noteikumus par darbinieku nosūtīšanu starptautisku pakalpojumu sniegšanai uz citu valsti (14. pants).
- Likuma 29. pants, “Atšķirīgas attieksmes aizliegums”, min to, ka ir aizliegta atšķirīga attieksme pret darbiniekiem atkarībā no darbinieka dzimuma, ir aizliegta cilvēku diskriminācija, u.c. aizliegumi.
- Likuma 17. nodaļa apraksta darba samaksas vispārīgos noteikumus, tajā skaitā, noteikumus par minimālo darba algu (61. pants). Tas nosaka, ka (1) Minimālā darba alga nedrīkst būt mazāka par valsts noteikto minimumu; (2) Minimālās mēneša darba algas

---

¹ Darba likums. Pieņemts 20.06.2001. - [tiešsaiste]. [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=26019>

apmēru normālā darba laika ietvaros, kā arī minimālās stundas tarifa likmes aprēķināšanu nosaka Ministru kabinets; un (3) Minimālās mēneša darba algas noteikšanas un pārskatīšanas kārtību nosaka Ministru kabinets.

Papildus šiem minētajiem pantiem, likums ietver arī detaļas par darbinieka izdevumu atlīdzināšanu, abu pušu pienākumiem un tiesībām. Pieminot šīs detaļas likumā, ir svarīgi atgādināt, ka Latvijā ir ievērojama ēnu ekonomika, kas ir radījusi raizes valsts pārvaldē jau vairākus gadus.¹ Šai ēnu ekonomikai pastāvēt, bieži sastopami likumu pārkāpumi ir saistīti tieši ar darba algām. Darba devēji neievēro visus likumus dažādu iemeslu dēļ – arī tāpēc, lai ietaupītu, nemaksājot nodokļus un izsniedzot darbiniekiem “aplokšņalgas”, kas, savukārt, nesniedz sociālās garantijas. Šādas darbības var novest pie smagām negatīvām sekām, tajā skaitā nepietiekamiem finanšu līdzekļiem valsts budžetā, kas atkal rosina nodokļus pacelt tiem, kas tos maksā godīgi. Šī situācija nereti var būt viens no spiediena faktoriem, kas rosina Latvijas iedzīvotājus meklēt apstākļus, kuros tiem ir labāks atalgojums un visas sociālās garantijas.

Pilsonības likums norāda, ka Latvijas pilsoņiem ir iespējams saņemt dubultpilsonību, ja tas ir ieguvis pilsonību no konkrētām valstīm, kas minētas likuma 9. pantā “Dubultā pilsonība” – tās iekļauj ES dalībvalstis, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalstis un citas. Šis pants tika pieņemts 2013. gadā, taču pirms tam, dubultpilsonība bija atļauta tikai retos gadījumos. Savukārt bērniem līdz 18 gadu vecumam dubultpilsonība ir iespējama ar jebkuru valsti.² Šis lēmums bija labi pārdomāts, jo, ja cilvēks emigrē uz citu valsti, uzturas tur, strādā un ir integrējies, pastāv liela iespēja, ka varētu rasties vēlme saņemt pilsonību šajā valstī. Ja būtu jāveic izvēle starp Latviju, no kuras persona aizbraukusi, un valsti, kurā tā dzīvo konkrētajā brīdī, izvēle ir ļoti sarežģīta, taču apstākļu dēļ, pilsonības mainīšana var būt piesaistošākā no abām opcijām.

Liela ietekme ir arī ES direktīvām un regulām. Direktīvas ir ES likumi, kas nosaka konkrētus mērķus un rezultātus, kādus jāsasniedz katrai ES dalībvalstij – un process, kādu katra dalībvalsts izmanto, lai šos mērķus sasniegtu var būt dažāds. Regula ir ES dalībvalstu saistošs likums, kas dalībvalstu starpā ir vienāds un konkrēts. Eiropas Padomes Regula (EEK) Nr. 16112/68 (1968. gada 15. oktobris) par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā nosaka, k³:

---

¹ Ēnu Ekonomika. Finanšu Ministrija. 2020. - [tiešsaiste]. [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams : <https://www.fm.gov.lv/lv/enu-ekonomika>

² Pilsonības likums. Pieņemts 22.07.1994. - [tiešsaiste]. [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57512-pilsonibas-likums>

³ ES Padomes Regula (EEK) Nr. 1612/68 (1968. gada 15. oktobris) par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā. - [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:31968R1612&from=LV>

- (1. pants) “Jebkuram dalībvalsts pilsonim neatkarīgi no viņa dzīvesvietas ir tiesības pieņemt un strādāt algotu darbu citā dalībvalstī saskaņā ar normatīviem un administratīviem aktiem, kas reglamentē minētās valsts pilsoņu nodarbinātību” un “Viņam ir tādas pašas tiesības pieņemt citā dalībvalstī pieejamu darbu, kā šīs dalībvalsts pilsoņiem.”
- (9. pants) “Darba ņēmējs, kas ir dalībvalsts pilsonis un strādā algotu darbu citā dalībvalstī, bauda visas tiesības un priekšrocības, kas ir piešķirtas attiecīgās valsts darba ņēmējiem attiecībā uz mājokli, to skaitā īpašumtiesības uz viņam vajadzīgo mājokli.”
- (10. pants) Ja darba ņēmējs, kas ir vienas dalībvalsts pilsonis, strādā algotu darbu citā dalībvalstī, kopā ar viņu drīkst apmesties: a) šā darba ņēmēja laulātais un viņu bērni, kas ir jaunāki par 21 gadu vai arī atrodas viņa apgādībā; b) darba ņēmēja un viņa laulātā apgādībā esošie augšupējie radnieki.”

Regulā noteikti arī pasākumi, kas tiek izmantoti, lai kontrolētu darba tirgus līdzsvaru, taču šis jautājums ir debatējams. Lielākās dalībvalstīs noteikti būtu vairāk brīvu darbavietu tāpēc 19. pants nozīmē ko citu mazākām valstīm kā Latvija:

(19. pants)

1. Divas reizes gadā, ņemot par pamatu Komisijas ziņojumu, kas ir izveidots, ievērojot dalībvalstu iesniegtu informāciju, dalībvalstis un Komisija kopīgi analizē:
  - rezultātus, ko ir devuši Kopienas pasākumi informācijas par brīvajām darba vietām apkopošanai un izplatīšanai,
  - cik daudz ārpuskopienas valstu pilsoņu ir iekārtojušies darbā, — paredzamā darba tirgus attīstību, kā arī darba ņēmēju pārvietošanos Kopienā pēc iespējas ilgākā laikposmā.
2. Dalībvalstis kopā ar Komisiju izpēta visas iespējas, aizpildot brīvās darba vietas, dot priekšroku dalībvalstu pilsoņiem, lai Kopienā sasniegtu līdzsvaru starp brīvajām darba vietām un darba pieteikumiem. Tās paredz visus šim nolūkam vajadzīgos pasākumus.

Pantā iekļautie norādījumi ir svarīgi valstīm, kurās darbaspēka brīvā kustība var radīt raizes. Latvija savā ziņā ir viens no piemēriem, taču situācija nav gluži tik slikta, lai oficiāli tiktu pasludināta kā pārlieku satraucoša. Šeit minētā informācija rada priekšstatu, ka var pastāvēt manāma nevienlīdzība dalībvalstu starpā. Darba pieteikumu noteikti ir vairāk lielākajās ES valstīs, daudzi no tiem nāk tieši no mazāko un finansiāli nestabilāko dalībvalstu puses. Regula norāda arī to, ka, gadījumā ja dalībvalsts cieš no traucējumiem darba tirgū vai paredz iespējamus traucējumus, “kas varētu nopietni apdraudēt dzīves vai nodarbinātības līmeni konkrētajā reģionā vai profesijā” dalībvalsts par to informē Komisiju un pārējās dalībvalstis. Pēc tam, dalībvalstis un Komisija veic pasākumus, lai informētu darba ņēmējus, tādējādi atturot tos no pieteikšanās darbam šajā reģionā vai profesijā. Eiropas Komisijas publicēja rakstu par darba tirgu, kurā tika minēts: Nodarbinātības

valsts aģentūra (NVA) ziņoja, ka 2020. gada sākumā augstas kvalifikācijas profesijas sastādīja 9% no visu reģistrēto vakancu kopskaita (šie 9% iekļauj programmētājus, medicīnas māsas, pārdošanas speciālistus, zobārstus, ārsta palīgus, un citus profesijas pārstāvjus). 79% no vakancēm bija vidējas kvalifikācijas profesijas, un 12% bija zemas kvalifikācijas profesijas (lielākoties saistītas ar būvniecību un citiem “roku darba” veidiem).¹ “Augstākās kvalifikācijas profesijās vidējā un ilgtermiņā turpinās augt gan darbaspēka pieprasījums, gan piedāvājums. [...] Vienlaikus izteiktāka darbaspēka nepietiekamība varētu veidoties atsevišķās augstākās kvalifikācijas profesijas. Būtiskākā darbaspēka nepietiekamība vidējā termiņā varētu veidoties IKT speciālistu profesijās [...], zinātnes un inženierzinātņu profesijās, [...] veselības jomas vecāko speciālistu profesijās (ārsti un ārstu palīgi, medicīnas māsu un vecmāšu profesijās, ārstu palīgi), kā arī dažādu līmeņu vadītāju profesijās,” apgalvo Ekonomikas Ministrija.² Apkopojot šos faktus, ir nozīmīgi minēt, ka salīdzinoši zemais skaits pieejamo veselības aprūpes darbinieku vakancu nenozīmē, ka darbinieki nav nepieciešami. 2020. gada nogalē publicēta intervija ar Latvijas galveno traumatologu ortopēdu, Aigaru Vuguli, kurā ārsts norāda, ka ir “pēdējais laiks risināt traumatologu ortopēdu trūkumu reģionos”.³ Šī raksta ietvaros domās dalījies arī Rīgas Traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīcas galvenais ārsts Uģis Zariņš, apliecinot, ka: "Situācija patiešām ir neapskaužama. Slimnīca šobrīd strādā ne tikai ar dubultu slodzi, bet dažkārt uzņemšanas nodaļa pat ar trīskāršu slodzi strādā, jo pacientu ir daudz, pacienti brauc no visas valsts. Būtībā mēs lielā mērā risinām darbaspēka problēmu pārstrādājoties. Tas ir vienīgais risinājums šobrīd.” Pēdējo desmitgažu laikā bijis zināms, ka nodarbinātības līmenis Rīgas reģionā (Rīgā un Pierīgā) ir augstāks kā citos reģionos. Papildus tam, iedzīvotāju skaits ir stabili sarucis Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales reģionos (it sevišķi sākot ar 2009. gadu). Savukārt iedzīvotāju skaits Pierīgā ir nedaudz palielinājies – lai gan arī Rīgā iedzīvotāju skaits ir sarucis kā jau daļa no sarūkošā pilsoņu skaita vispārēji, Rīgā un Pierīgā turpina dzīvot vairāk kā puse Latvijas iedzīvotāju.^{4,5} Šie fakti ir nozīmīgi arī saistībā ar veselības

---

¹ Eiropas Komisija. Darba tirgus informācija – Latvija. 2020. [tiešsaiste] – [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2776&countryId=LV&acro=Imi&lang=lv&regionId=LV0&nuts2Code=%20&nuts3Code=&regionName=Valsts%20L%C4%ABmenis>

² Ekonomikas Ministrija. Informatīvais ziņojums: Par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm. 2020. [tiešsaiste] – [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/media/598/download>

³ Feldmanis, K. Traumatologi ortopēdi Rīgā strādā pat trīskāršu slodzi; grib nozares sakārtošanu reģionos. 2020. – [tiešsaiste] – [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/traumatologi-ortopedi-riga-strada-pat-triskarsu-slodzi-grib-nozares-sakartosanu-regionos.a378062/>

⁴ Centrālā statistikas pārvalde. Ekonomiskās aktivitātes, nodarbinātības un bezdarba līmenis Latvijas reģionos (%). [tiešsaiste] – [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams :

https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_nodarb_aktivitate_ikgad/NBG040.px/table/tableViewLayout1/

⁵ Centrālā statistikas pārvalde. Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas statistiskajos reģionos, republikas pilsētās, novadu pilsētās, 21 attīstības centrā un novados . [tiešsaiste] – [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams :

https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_iedzskaits_ikgad/ISG020.px/table/tableViewLayout1/

aprūpes speciālistiem un veselības aprūpes sistēmu kopumā. Latvijā paliekošie speciālisti ir ļoti noslogoti, un tas var tieši ietekmēt to, cik “veselīga” un funkcionējoša ir veselības aprūpes sistēma un profesionāļi tajā.

Likums “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” nosaka reglamentētās profesijas, kā arī pamatprasības, kas jāievēro Latvijā un ārvalstīs iegūtās kvalifikācijas atzīšanā šajās profesijās.¹ Šādi aspekti ietekmē studentus, kas attīsta savu profesiju un iegūst izglītību un kvalifikācijas ārvalstīs. Tas var ietekmēt cilvēku plānus saistībā ar darbaspēka kustību. Ja ārzemēs ieguldītais darbs un līdzekļi netiek pilnvērtīgi atzīti par noderīgiem Latvijā, tas mudinātu cilvēkus uzturēties ārzemēs ilgāk, vai arī pastāvīgi palikt ārpus Latvijas.

---

¹ Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte. 1.daļa - Eiropas Savienības Struktūrfondu Nacionālas programmas „Darba tirgus pētījumi” projekts „Labklājības ministrijas pētījumi” – Rīga: LU, 2007., 24. lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 01.04.2021.]. Pieejams: http://212.70.163.244/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/geografiska_mobilitate.pdf

3. PĒTĪJUMA “ESOŠO UN TOPOŠO VESELĪBAS APRŪPES SPECIĀLISTU EMIGRĀCIJAS UN REEMIGRĀCIJAS CĒĻOŅI” REZULTĀTU ANALĪZE

Kvalificēto veselības aprūpes speciālistu emigrācijas un reemigrācijas cēloņu atklāšana un precizēšana ir nozīmīgs solis, lai izprastu pašreizējo migrācijas situāciju un atklātu kādas izmaiņas – ja tādas ir – ir manāmas šobrīd, salīdzinājumā ar otrajā nodaļā izpētītajiem datiem. Papildus tam, pētījuma laikā veiktā datu sagatavošana un apkopošana sniedz jaunu informācijas slāni, kas ir nozīmīgs ne vien saistībā ar migrāciju, bet arī ar Latvijas valsts esošās veselības aprūpes sistēmas iekšieni, tās profesionāļiem. Nepieciešamā informācija un dati tika iegūti, izmantojot kvantitatīvo pētījuma metodi - veicot mērķa grupas anketēšanu (skat. 1. Pielikumu). Šī pētījuma metode tika izvēlēta, lai efektīvi īstenotu sekojošo:

1. Iegūtu atjauninātu un detalizētu informāciju tieši par veselības aprūpes speciālistiem un to migrācijas cēloņiem – informācija, kas pēdējo gadu laikā Latvijā nav apkopota pētījuma ietvaros;
2. Ar datu palīdzību papildinātu šobrīd pieejamās intervijas ar indivīdiem, kas saistīti ar reemigrācijas koordinēšanas procesiem, emigrāciju konkrēto speciālistu vidū, cilvēkresursu vadītājiem veselības aprūpes sektoros un citiem ar augsti kvalificēta darbaspēka migrācijas plūsmu saistītiem ekspertiem.

Anketēšana tika veikta 2021. gada pavasarī, un tās ietvaros tika uzrunāti esošie un topošie veselības aprūpes speciālisti – gan tie, kas dzīvo Latvijā, gan tie, kas par dzīvesvietu izvēlējušies kādu no ārvalstīm. Sasniedzot šo cilvēku grupu bija iespējams iegūt nozīmīgus datus par konkrētiem jautājumiem, saistītiem ar veselības aprūpes speciālistu vērtībām, mērķiem, un atziņām par pieredzi Latvijā un ārvalstīs. Ar mērķi paskaidrot rezultātu nozīmi, otrajā apakšnodaļā veikta autores pētījuma datu interpretācija, salīdzinot tos ar citiem līdz šim izstrādātiem pētījumiem par veselības aprūpes speciālistu migrācijas tendencēm. Šis solis sniedz papildus pamatojumu iegūto datu nozīmei mūsdienu zinātnisko pētījumu lokā, noskaidrojot savstarpēji saistītas šīs nozares profesionāļu migrācijas tendences, un savienojot jaunus datus ar iepriekš veiktiem atklājumiem.

Interpretācijas ietvaros izmantoti pētījumi, kas veidoti gan Latvijā, gan ārzemēs, tajā skaitā darbs “*Mobility of Health Professionals to, from and within the European Union*”, kuru publicējusi Starptautiskā Migrācijas Organizācija (*International Organization for Migration*), kā arī Baltic Institute of Social Sciences darbs “Latvijas veselības aprūpes sistēmas trūkumi: interviju un fokusa

grupu diskusiju rezultāti”. Papildus tam, atkārtoti izmantoti materiāli no M. Hazana 2016. gadā veiktā pētījuma “Atgriešanās Latvijā: Remigrantu aptaujas rezultāti”.

3.1. Anketēšanas ietvaros iegūto rezultātu analīze

Aptaujas jautājumi tika izstrādāti tā, lai varētu noskaidrot emigrācijas un reemigrācijas cēloņus, ņemot vērā mikro, mezo, un makro līmeņu sadalījumu, kuru apraksts ietverts darba pirmajā un otrajā nodaļā. Papildus tam, aptaujas veidošanas laikā, autore izmantoja tradicionālo modeli, kas tika minēts teorijas pārskatā – ar šo pieeju tiek izvērtēti *push and pull* faktori. Aptaujas rezultātā bija skaidri redzams, ka šī pieeja ir pielīdzināma situācijai Latvijā, it sevišķi ņemot vērā atalgojuma līmeņu atšķirības starp Latviju un galvenajiem emigrantu galamērķiem. Anketas rezultāti sniedza iespēju apkopot detalizētu informāciju par tendencēm konkrētās respondentu grupas vidū, galvenajiem motivācijas faktoriem un citiem pētījumam nozīmīgiem aspektiem. Aptauja sniedza ieskatu arī demogrāfiskajos datos, kas izskaidro dažādas iepriekš minētas tendences un sniedz jaunu nozīmi darbā iekļautajām teorijām un datiem par migrācijas, kā arī SN situāciju līdz šim. Faktori un atklāto cēloņu rezultāti tika analizēti atbilstoši otrajā nodaļā iegūtajiem datiem, kā arī ņemot vērā migrācijas un SN teorijas aspektus.

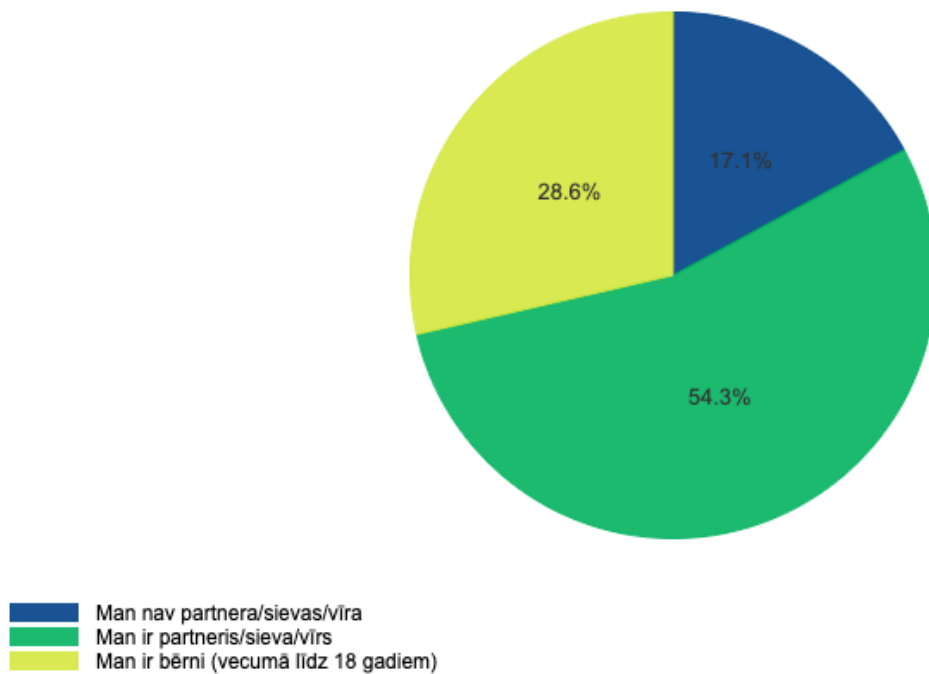
Autore uzsāka anketu ar jautājumiem par respondentu demogrāfiskajiem datiem, lai iegūtos rezultātus būtu iespējams analizēt pēc iespējas precīzāk. Aptaujā piedalījās 52 respondenti - 50 sievietes un 2 vīrieši. Vidējais respondenta vecums bija 33.3 gadi.¹ Minot vien šos respondentu demogrāfijas datus, iespējams novērot, ka vairāk tika sasniegtas tieši sieviešu dzimuma veselības aprūpes speciālistes. Iespējams, ka sieviešu dzimums bija labāk reprezentēts autores mērķa grupās un portālos, kuri tika izmantoti respondentu sasniegšanai, taču neizpaliek arī citi varianti šīs izlases skaidrošanai. Piemēram, pētījuma otrajā nodaļā tika minēts, ka Latvijā augstāko izglītību procentuāli vairāk iegūst sievietes, salīdzinājumā ar vīriešiem. Ņemot vērā šos faktus, pastāv liela iespēja, ka veselības aprūpes esošo un topošo speciālistu vidū dominē sievietes, kas pamatotu iegūto datu demogrāfijas specifiku.

Viens no iepriekš aprakstīto trīs līmeņu analīzes aspektiem ir saikne ar ģimeni, un tās ietekme uz emigrācijas un reemigrācijas cēloņiem. Tuvas attiecības ar ģimenes locekļiem un draugiem var spēcīgi ietekmēt cilvēka pievelkošos vai spiediena faktoros migrācijas ietvaros. Ar

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis

mērķi uzzināt detalizētu informāciju par ģimenes apstākļu ietekmi uz migrācijas lēmumu pieņemšanu, autore noskaidroja respondentu ģimenes stāvokli – personas attiecību statusu un atvašu (līdz 18 gadiem) esamību. Bērnu vecums norādīts, lai labāk akcentētu bērna saikni ar vecākiem dotajā momentā.

3.1 att. Lūdzu, norādiet savu ģimenes stāvokli. Atzīmējiet visus atbilstošos.¹

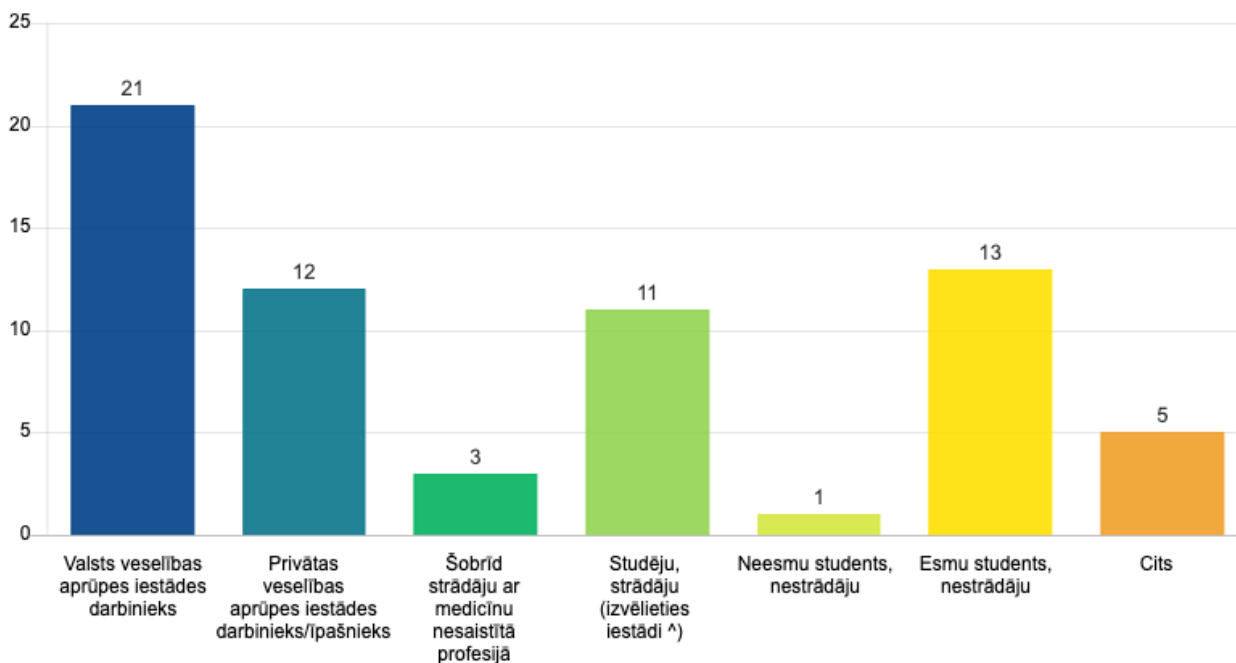
Vairākums respondentu minēja, ka ir attiecībās, un 20 no respondentiem minēja, ka tiem ir bērni līdz 18 gadu vecumam. Uzdodot šo jautājumu, iespējams labāk izprast respondentu saistības ar cilvēkiem pašreizējā dzīvesvietā. Esot attiecībās, lai gan varbūt sarežģīti, tomēr ir iespējams savstarpēji vienoties par pārvākšanos un kopīgi izplānot labāko rīcības plānu. Ar bērniem līdz 18 gadu vecumam rodas nedaudz savādāka situācija, jo bērnam var būt grūtāk iejusties svešā vidē, ir jāmeklē izglītības iespējas, ārpuskolas aktivitātes, un tas viss – svešvalodā vai vismaz valodā, kas ikdienā netika aktīvi izmantota līdz pārvākšanās brīdim. Ņemot vērā šo situāciju, jāatceras, ka respondenti atrodas gan Latvijā, gan ārvalstīs – daži dzīvo ārpus Latvijas jau vairākus gadus, tādējādi, ja bērns dzimis vai jau no neliela vecuma uzturējies ārzemēs, ir vieglāk iejusties šajā valstī, bet grūtāk būtu pārvākties uz Latviju, ja jāpamet draugi un iekārtotā dzīve ārzemēs.

Tālāk autore noskaidroja respondentu nodarbošanos. Jautājums tika formulēts ar nodomu atšķirt esošos no topošajiem veselības aprūpes speciālistiem, kā arī nestrādājošos un strādājošos,

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

ar papildus detaļu par darbavietu. Darbavietas nozīme ir lielā mērā saistīta ar atalgojuma līmeni, kas ir viens no galvenajiem iemesliem kāpēc jautājums iekļauj detaļu par valsts vai privātu iestādi.

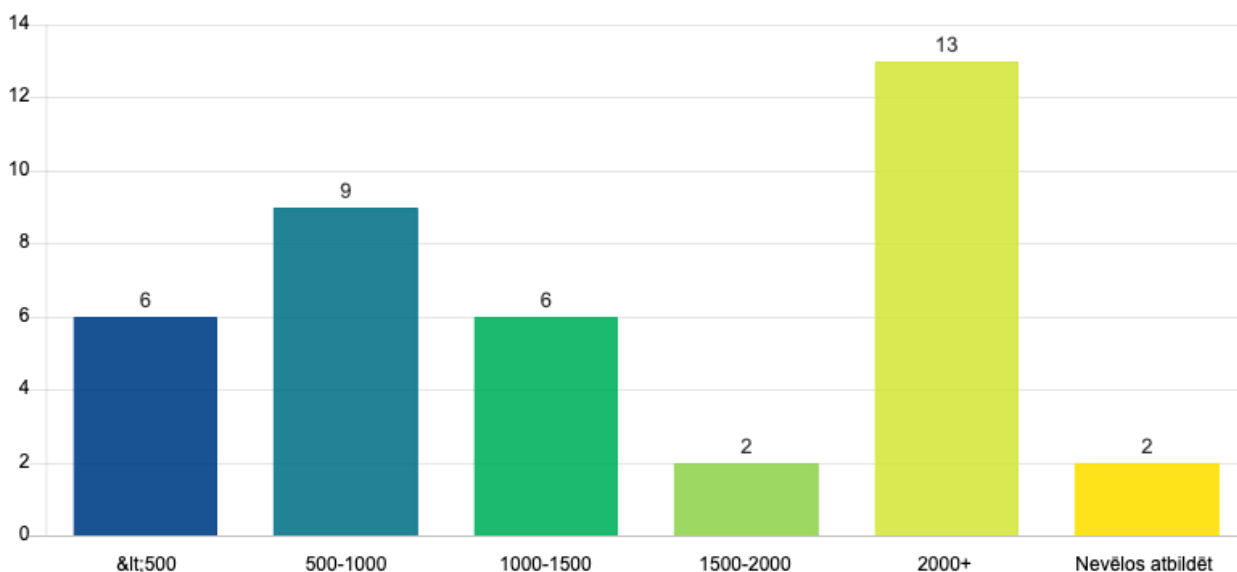

3.2 att. Lūdzu, norādiet savu pašreizējo nodarbošanos.¹

Apkopotie dati atklāj, ka vairākums jeb 31.8% strādā valsts veselības aprūpes iestādēs. Liela daļa respondentu nestrādā, kas ir saprotams, ņemot vērā, ka konkrēto specialitāšu studiju slogs ir visnotaļ apjomīgs. Taču daudziem, it sevišķi tiem, kam ir nepieciešams strādāt, lai segtu izmaksas par izglītību un dzīvesvietu, ir ļoti svarīgi atrast darbu. Ar to var tikt skaidroti 4.5%, kas strādā ar medicīnu nesaistītā profesijā. Šādas vakances ir vieglāk pielāgot aizņemtajam studiju grafīkam, it sevišķi darbavietas, kas piedāvā iespēju strādāt puslodzi vai darbu maiņās, kas var tikt pielāgots universitātes grafīkam. Ievērojama daļa no respondentiem ir studenti, kas sniedz ļoti nozīmīgu ieskatu topošo profesionāļu pašreizējos apstākļos. Daļa studentu nestrādā, daļa strādā, un šie faktori ir saistāmi ne vien ar studiju slodzi, bet arī ar apkārtējiem apstākļiem, kā, piemēram, ģimenes atbalsts un finansiālais stāvoklis. Pieci respondenti izvēlējās atbildes variantu “Cits”, un norādīja, ka šobrīd strādā iestādēs kā valsts veselības aprūpes pārvalde vai kultūras iestādē. Viena respondente norādīja, ka šobrīd ir dekrētā, cita – strādā par lektori.

Turpinot ar nākamo jautājumu, autore noskaidroja respondentu vidējo ienākumu līmeni. Kopā 38 no visiem respondentiem atzīmēja, ka šobrīd strādā algotu darbu.

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis

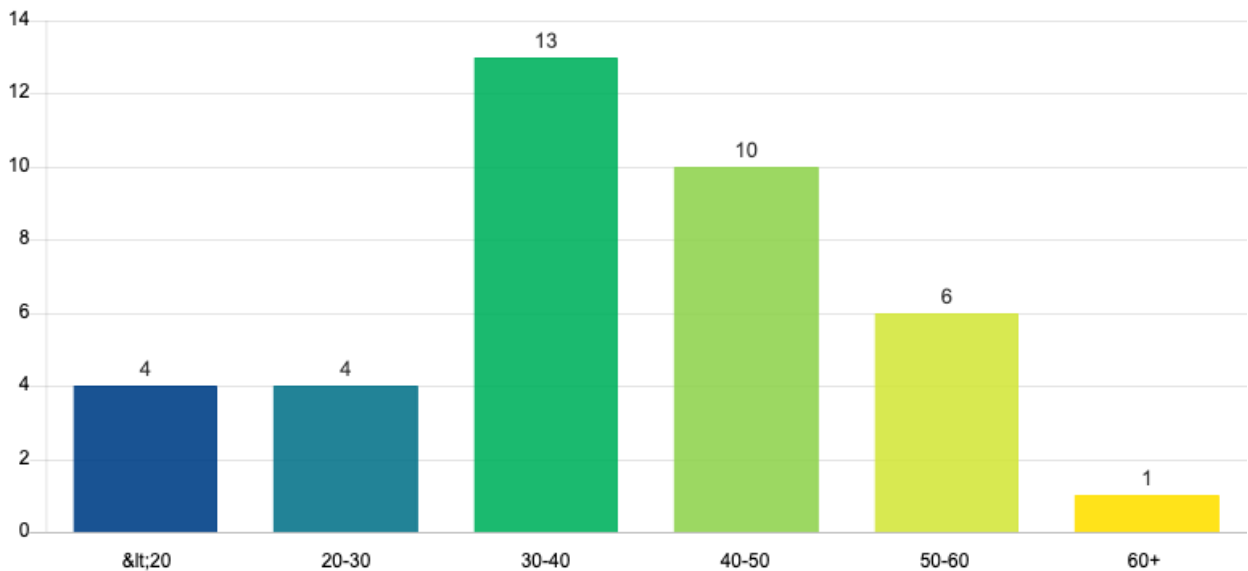
3.3 att. Kāds ir Jūsu vidējais ienākumu līmenis mēnesī, pēdējā pusgada laikā (ieskaitot prēmijas un piemaksas, pēc nodokļu nomaksas, EUR)?¹

Aptuveni trešdaļa respondentu norādīja, ka saņem algu augstāku par 2000 EUR mēnesī pēc nodokļu nomaksas. Šis ir šķietami pozitīvs rādītājs, taču respondenti, kas saņem algu mazāku vai vienādu ar 1000 EUR mēnesī pēc nodokļu nomaksas ir 39.5%, kas ir vairāk par salīdzinoši turīgāko respondentu skaitu. Šeit jāņem vērā, ka 13 no visiem aptaujas respondentiem šobrīd dzīvo ārvalstīs, un 9 no šiem respondentiem saņem algu 2000+ EUR/mēnesī, kas atstāj četrus indivīdus no Latvijas, kas saņem šādus ienākumus. Viens no ārzemēs dzīvojošajiem respondentiem saņem algu 1500-2000 EUR līmenī, pārējie emigranti atzīmēja citus atbilstošus variantus. Attēlā redzami dati var šķist maldinoši bez detalizētākas statistikas, taču, to piefiksējot, saprotams, ka Latvijā dzīvojošie un strādājošie ārsti saņem algu lielākoties līdz 1500 EUR apmērā. Papildus tam, satraukumu izraisošs procentuālais apjoms norāda uz algu mazāku vai vienādu ar 500 EUR/ mēnesī, kas ne vien neļauj līdzekļus ietaupīt, bet ir kopumā ļoti neliels ienākumu līmenis ikdienas nepieciešamo preču un dzīvesvietas nodrošināšanai.

Darba slodze ir viens no nozīmīgākajiem faktoriem, nosakot cilvēka labklājības līmeni. Veselības aprūpes speciālistu slodze ierasti ir pieņemta kā augsta, sevišķi ņemot vērā sarūkošo speciālistu skaitu Latvijā. Darba otrajā nodaļā tika minēts, ka ārsti Latvijā šobrīd ir visnotaļ sašutuši par milzīgo darba apjomu. Protams, pasaulē ir sarežģīts laiks COVID-19 izraisītās pandēmijas sakarā, un Latvija nav izņēmums – tā ir tikusi skarta diezgan ievērojami. Ārsti no daudzām

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

veselības aprūpes nozarēm ir pametuši Latviju, un pārslodze ir izveidojusies dažādās sfērās, ietekmējot paliekošo speciālistu slodzi.

3.4 att. Lūdzu, norādiet Jūsu aptuveno darba stundu skaitu nedēļā.¹

Izpētot iegūtos datus par iknedēļas slodzi, 30-40 darba stundas nedēļā ir veselīgs darba apjoms cilvēkam, kas nestudē, taču jāņem vērā, ka vērā ņemama daļa respondentu ir studenti, un, protams, studijas medicīnas nozarē var aizņemt vairāk laika nekā citās, piemēram, sociālo zinātņu programmās. Apvienojot studijas ar šādu slodzi var rasties sarežģījumi ar vispārējās labklājības stabilizēšanu, un, kā redzams, daļa respondentu strādā pilnas slodzes darbu līdz pat 60 stundām nedēļā un vairāk. Par atbilstošu atalgojumu šāda darba slodze var šķist tā vērtā, taču pat bez studijām, strādāt vairāk par 40 stundām nedēļā ir visai sarežģīti.

Ar nākamo jautājumu autore vēlējās noskaidrot respondentu vispārējo apmierinātību ar to algas līmeni, uzdodot jautājumu “Vai Jūs apmierina Jūsu atalgojums?”.² Kopā bija iesniegtas 38 atbildes, 15 no respondentiem jeb 39% atbildēja “Nē” un 23 jeb 60.5% atbildēja “Jā”. Ņemot vērā, ka 23 cilvēki jeb 60.5% no respondentiem, kas šobrīd strādā algotu darbu atbildēja, ka to algas līmenis ir apmierinošs, atmiņā jāpatur, ka gandrīz visi 13 respondenti, kas strādā ārzemēs, norādīja, ka ir apmierināti ar savu atalgojumu. Svarīgi piebilst, ka iegūtās atbildes nenorāda uz vienu specifisku tendenci – respondentu vidū bija cilvēki, kas saņem mazāk par 500 EUR vai 500-1000

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

² *Ibid.*

EUR/mēnesī par salīdzinoši lielas slodzes darbu un ir ar to apmierināti. Šādu gadījumu nebija daudz, taču šis faktors ir nozīmīgs, lai iegūtie rezultāti nebūtu maldinoši.

Sekojošais jautājums, “Kurā universitātē Jūs mācāties/mācījāties? Lūdzu, norādiet arī valsti, ja universitāte(s) neatrodas Latvijā,” tika uzdots ar mērķi noskaidrot vispārējās tendences izglītības iegūšanā, ja izpētīta tiek konkrēti veselības aprūpes speciālistu grupa.¹ Ļoti liels pārsvars bija Rīgas Stradiņu Universitātei (RSU). Vairāk kā 40 respondentu norādīja RSU kā vienu no universitātēm, kuru tie apmeklējuši, vai arī vienīgo universitāti, kurā guvuši izglītību. Pārējās atbildes norādīja uz mācību iestādēm ārzemēs, Latvijas Universitātē, u.c. Šie dati atklāj ļoti nozīmīgu un jau iepriekš minētu faktoru – Latvijā esošā izglītība veselības aprūpes speciālistiem ir augstas kvalitātes un par salīdzinoši pieņemamām cenām, kā dēļ vairākums izvēlas izglītību iegūt dzimtajā valstī. RSU zināma arī ar ievērojamo ārzemju studentu skaitu, jo citu valstu iedzīvotājiem cenas Latvijā ir daudz draudzīgākas nekā to dzimtajās valstīs. Izglītības iespējas šīs nozares profesionāļiem Latvijā ir acīmredzami pievilcīgs faktors, kas mudinātu iedzīvotājus palikt Latvijā, lai iegūtu izglītību, vai arī tieši reemigrēt uz Latviju, lai to turpinātu attīstīt augstākā līmenī.

Respondentu vidū bija esoši un topoši veselības aprūpes speciālisti, tajā skaitā uztura speciālisti, ārsti, fizioterapeiti, medicīnas māsas, rentgenologi, gastroenterologs, ginekologi un vecmātes, ģimenes ārsti, neiroķirurgs, un citi. Plašais specialitāšu klāsts ir pozitīvs rādītājs, norādot uz labāku datu reprezentativitāti.

Apvienojot dažādo specialitāšu klāstu un izglītības iespējas, autore vēlējās noskaidrot nozīmīgu respondentu viedokli, uzdodot jautājumu, “Vai Jūs apmierina veselības aprūpes izglītības iespējas Latvijā?”.² Iesniegtas tika 52 atbildes, 55.8% norādīja “Jā”, 34.6% norādīja “Nē” un atlikušajiem respondentiem nebija izteikta viedokļa šajā jautājumā. Lielā RSU koncentrācija var tikt apskatīta arī no cita skatpunkta, vadoties pēc šajā jautājumā apkopotajiem datiem. RSU, bez šaubām, ir atzīta par labu izglītības iestādi, taču ļoti iespējams, ka ar to nepietiek. Veselības aprūpes sistēmā ir daudz dažādu apakšnozaru, un, lai gan dažas profesijas iespējams apgūt ļoti labi, nav nodrošinātas iespējas attīstīties tādā līmenī, kā studenti vēlētos. Ļoti iespējams, ka ar vienu universitāti, kas specializējas un ir labi atzīta veselības aprūpes nozarē nepietiek visiem šīs sfēras interesentiem. Protams, ir vairākas universitātes, kas piedāvā apgūt profesijas šajā sfērā, taču RSU ir acīmredzami populārākā izvēle. Noteikti jāmin, ka pārsvars ir redzams un respondentu, kas

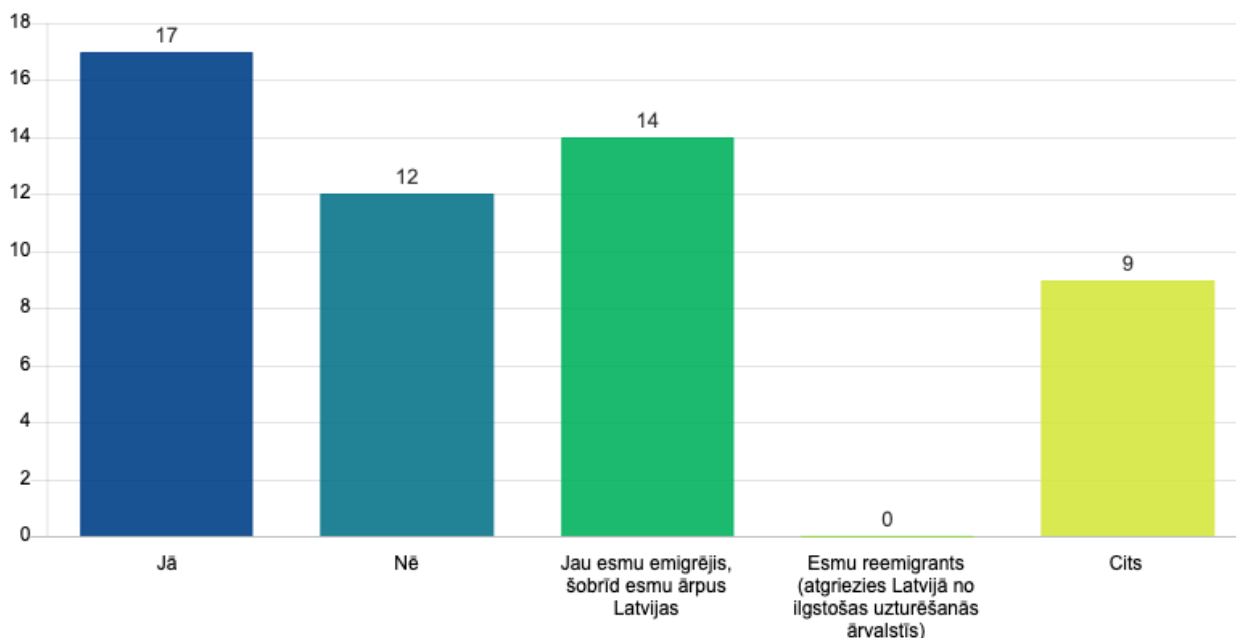
---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

² *Ibid.*

atbildēja “Jā” bija par 11 vairāk nekā to, kas teica “Nē” – vispārēji, tas ir labs rādītājs, taču vienmēr ir vieta izaugsmei.

Turpinot ar nākamo anketas jautājumu, autore noskaidroja respondentu līdzšinējo starptautisko kustību. Iegūtie dati norādīja, ka reemigrantu skaits ir minimāls – neviens šādu variantu neatzīmēja uzdotajā jautājumā, taču sīkākās detaļās dalījās nākamajā jautājumā. Šī detaļa norādīja uz iespējamu kļūmi, jo, lai gan nedaudz, taču reemigranti respondentu lokā bija, bet uz konkrēto jautājumu neatbildēja atzīmējot “Esmu reemigrants”.

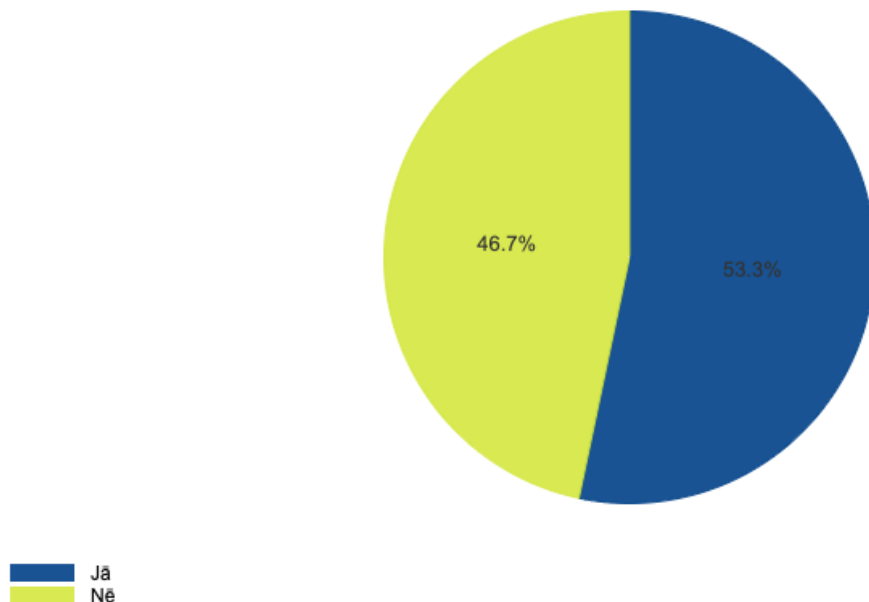

3.5. att. Vai kādreiz plānojat emigrēt uz ārvalstīm?¹

Sakarā ar jautājumu par emigrācijas plāniem, cilvēku situācijas ir dažādas. Izvēloties variantu “Cits”, respondenti norādīja, ka emigrāciju apsver kā variantu, taču vēl nevar teikt konkrētu “Jā” vai “Nē”. Daļa no respondentiem minēja, ka pēc studijām šāda iespēja būs jāizvērtē, citi minēja, ka par šādu opciju ir nopietni domājuši, taču nav pieņēmuši galējo lēmumu. Cits respondents norādīja, ka “drīzāk nē nekā jā” tieši ģimenes apstākļu dēļ, tas ir, jo Latvijā ir ģimene. Taču šis respondents minēja, ka, ja nebūtu vai mainītos ģimenes vai materiālie apstākļi, tad bez šaubām dotos uz dzīvi ārzemēs. Šī ir nozīmīga detaļa, jo ģimene ir viena no galvenajiem faktoriem, kas ietekmē migrācijas lēmuma pieņemšanu, un ir primārais faktors mezo līmenī no trīs līmeņu migrācijas analīzes.

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

Turpinot anketu, autore vēlējās noskaidrot respondentu vēlmi atgriezties Latvijā, uzdodot jautājumu “Vai Jūs plānojat atgriezties Latvijā?”, uz kuru atbildēja tie, kuri iepriekšējā jautājumā norādīja, ka plāno vai jau ir emigrējuši uz ārvalstīm. Kopā uz šo jautājumu atbildēja 31 respondents un iegūtie rezultāti bija teju vienlīdzīgi.

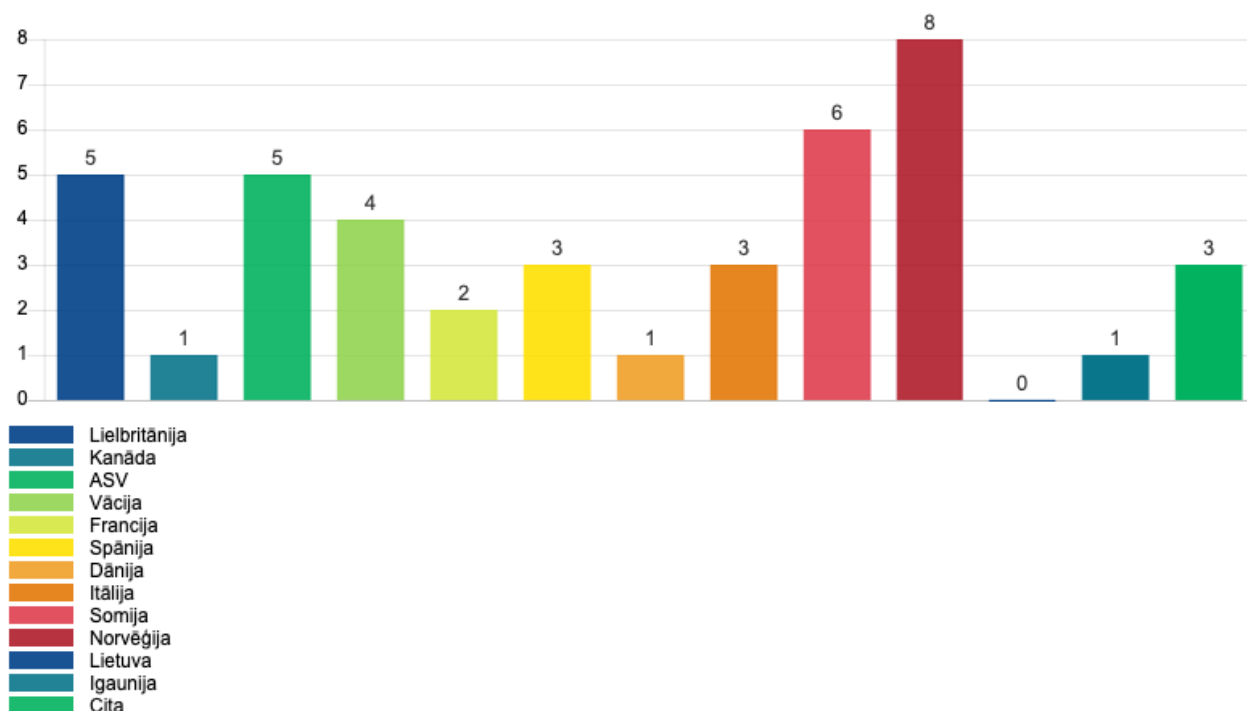
3.6. att. Vai Jūs plānojat atgriezties Latvijā?¹

Latvijas valstij šis nav vēlamais rezultāts, jo redzams, ka pievelkošie faktori ārvalstīs ir gandrīz tik pat spēcīgi kā pievelkošie faktori dzīvei Latvijā. Iespējams, ka šādi rezultāti tika iegūti arī tāpēc, ka spiediena faktori dzīvojot Latvijā ir salīdzinoši spēcīgi, liekot cilvēkiem palikt ārzemēs vai vēlēties pamest Latviju. Atbildot uz jautājumu, 17 no 31 respondentiem norādīja, ka plānotu atgriezties Latvijā, un atlikušie 14 norādīja, ka neplāno atgriezties. Ļoti iespējams, ka cilvēki, kas šobrīd vēl tikai plāno emigrēt un norādīja, ka pēc emigrēšanas neplāno atgriezties varētu savas domas mainīt. Ir sarežģīti pilnvērtīgi aptvert to, cik sarežģīti var būt pamest dzīvi valstī, kur cilvēks ir uzaudzis, kur ir viņa ģimene un draugi. Pastāv iespēja, ka cilvēkiem varētu šķist, ka emigrējot, tie atradīs ko tādu, kas Latvijā nav pieejams. Dažu respondentu gadījumā tā var būt – ja Latvijā ir neapmierinoši materiālie, darba un ģimenes apstākļi, pievelkošie faktori ārvalstīs pārspēj pievelkošos apstākļus Latvijā. Ar trīs cilvēku pārsvaru ir par maz, lai tas liecinātu par pozitīvām izmaiņām migrācijas tendencēs.

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

Tālāk, turpinot kvalificētu veselības aprūpes speciālistu migrācijas tendenču izpēti, autore vēlējās noskaidrot potenciālo emigrantu vēlmes galamērķa izvēlē, tas ir, valstis, uz kurām respondenti vēlētos pārvākties.

3.7. att. Uz kuru valsti Jūs gribētu vai plānojat emigrēt?¹

Apkopojot šo informāciju, iespējams labāk izprast respondentu emigrācijas lēmuma iemeslus – piemēram, algas līmenis, veselības aprūpes sistēmas attīstība, izteikti citādāka kultūra un vide, u.c. Norvēģija bija vispopulārākais galamērķis respondentu vidū, to izvēlējās 8 cilvēki. Tālāk sekoja Somija, ASV un Lielbritānija, pēc tās ierindojās citas valstis. Izvēloties atbildi “Cita”, respondenti norādīja Zviedriju, Austrāliju un Austriju. Norvēģija un Zviedrija atrodas netālu no Latvijas, kas nozīmētu, ka vide emigrantiem nebūtu pilnīgi citādāka. Šīs Ziemeļu valstis ir zināmas arī ar to finansiālo stabilitāti, kas ir ļoti nozīmīgs faktors emigrantiem. Valstu ģeogrāfiskais novietojums emigrantiem nozīmē būšanu salīdzinoši netālu no Latvijas, kas var būt īpaši svarīgi, ja Latvijā paliek ģimene un draugi. Protams, arī finansiālo apsvērumu dēļ ir saprotams, kāpēc šīs valstis ierindojas saraksta augšgalā. Turpinot ar Lielbritāniju un ASV, šeit ļoti nozīmīgas varētu būt emigrantu valodas zināšanas, šajā gadījumā - angļu. Šī valoda Latvijā, it sevišķi jaunāko paaudžu vidū, tiek mācīta jau no izglītības uzsākšanas 1. klasē, kā arī daudzas programmas universitātē pasniedz kursus angļiski. Lielbritānijā ir ievērojams skaits Latvijas emigrantu, kas arī varētu

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

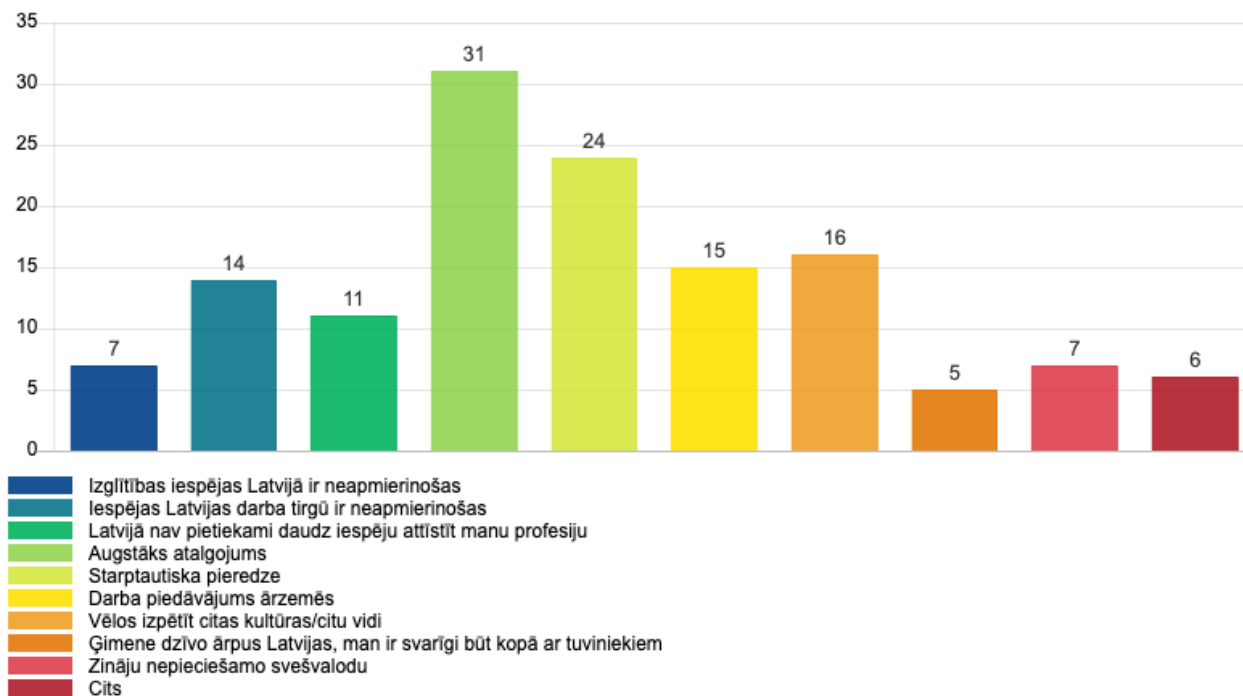
iedrošināt cilvēkus ceļot uz šo valsti – liela vērtība varētu būt darba atrašana caur paziņām un draugiem. ASV, savukārt, ir izteikti citādāka kultūra, pavisam cits dzīvesveids, kas var piesaistīt cilvēkus. Taču, ASV ir valsts, uz kuru ir sarežģīti pārvākties un uzsākt darbu savā profesijā, ja visa dzīve pirms tam ir pavadīta ārpus šīs valsts. Viens no galvenajiem iemesliem ir veselības aprūpes speciālistu izglītība un licences var netikt atzītas ASV, ja ir iegūtas citviet. Francija, Spānija, Itālija un citas izvēlētās valstis ir saprotami galamērķi, it sevišķi, ja viens no emigrācijas iemesliem ir vēlme izpētīt jaunu vidi un iemācīties ko vairāk par citām kultūrām.

Autore turpināja datu iegūšanu ar jautājumu “Lūdzu, norādiet visas valstis ārpus Latvijas, kurās esat dzīvojis starp 2000. un 2021. gadu. Norādiet arī periodu, kuru tajās pavadījāt (gadu no- līdz).”¹ Kopā 21 respondents norādīja, ka ir dzīvojis ārpus Latvijas. Uz mirkli atgriežoties pie viena no iepriekšējiem jautājumiem, kurā neviens respondents nenorādīja, ka ir reemigrējis, ir redzama neliela nepilnība iesniegto atbilžu datos, jo daži cilvēki, atbildot uz šo jautājumu, norādījuši informāciju, kas liecina, ka tie pieder pie reemigrantiem. Viena no populārākajām atbildēm bija Norvēģija, kur daži cilvēki pavadīja gadu (visticamāk, studiju ietvaros), gan tādi, kas šajā valstī dzīvojuši jau vairāk kā 10 gadus. Somija un Zviedrija arī bijuši populāri galamērķi, it sevišķi ap 2008. – 2012. gadu, kaut arī starp respondentu atbildēm bija redzams, ka citi vēl joprojām dzīvo Zviedrijā. Interesanta tendence ir pamanāma to respondentu vidū, kas min tieši šīs Ziemeļu valstis to emigrācijas vēsturē. Šie emigranti ir acīmredzami iecienījuši Zviedriju un Norvēģiju, jo redzams, ka nereti tie ir emigrējuši no Latvijas un tad dažus gadus dzīvojuši vienā no minētajām valstīm, taču vēlāk pārvākušies uz citu. Piemēram, viens no šiem respondentiem dzīvoja Zviedrijā no 1999. līdz 2010. gadam un pēc tam pārvācās uz Norvēģiju, kur dzīvo kopš 2010. gada līdz šim brīdim. Cits respondents izcēlās pārējo vidū, jo ir aktīvi mainījis dzīvesvietu kopš 2012. gada, bet šajā laikā nav atgriezies Latvijā uz ilgāku periodu. Šis cilvēks dzīvojis Lielbritānijā 2012.-2013., Nīderlandē 2015. gadā, Vācijā 2017. gadā, Portugālē 2018.-2020., un Beļģijā no 2020. līdz 2021 gadam. Šāda tendence var norādīt uz dažādiem faktoriem – ir cilvēki, kas aizrautīgi cenšas izpētīt pēc iespējas vairāk kultūras, kam patīk ceļot un tie grib iegūt starptautisku pieredzi savas karjeras laikā. Savukārt, ir cilvēki, kas sastopas ar sarežģījumiem, cenšoties iejusties citā vidē. Šajā gadījumā iejušanās šķiet nepiemērots izskaidrojums, jo redzams, ka persona turpina ceļot. Ļoti iespējams, ka ceļošana ir cilvēka hobijs vai arī vēl nav izdevies atrast to vietu, kas šķistu vispiemērotākā ilgtermiņa dzīvesvietai.

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

Nākamais jautājums ir viens no svarīgākajiem šī pētījuma ietvaros, ar kura palīdzību autore cenšas noskaidrot emigrācijas iemeslus respondentu vidū. Šis ir viens no jautājumiem anketā, ar kuru autore spēj sīkāk izpētīt ne vien cēloņus kā tādus, bet to sadalījumu mikro, mezo un makro līmeņos, lai noskaidrotu, kurš no tiem emigrācijas cēloņu vidū iezīmējas visspēcīgāk.

3.8. att. Ja plānojat emigrēt vai jau esat emigrējis, lūdzu miniet galvenos emigrācijas iemeslus.¹

Uz šo jautājumu atbildēja visi anketas respondenti, izņemot tos, kas minēja, ka neplāno un nav emigrējuši no Latvijas uz ārvalstīm. Kā redzams, vēlme saņemt augstāku atalgojumu ir vispopulārākais atbildes variants. Šī atbilde nav pārsteidzoša, ņemot vērā gan migrācijas teorijas apskatu, gan datus par algas līmeni Latvijā, salīdzinājumā ar citām valstīm. Augstāks atalgojums ir viens no primārajiem pievelkošajiem faktoriem migrācijas teorijas ietvaros. Dati norāda arī uz to, ka indivīda un tā ģimenes vispārējās labklājības un finansiālās stabilitātes nodrošināšana, tas ir, apmierinoši ienākumi, ir viens no pirmajiem iemesliem, kas mudina cilvēkus pieņemt lēmumu emigrēt.

Nākamais populārākais atbilžu variants bija vēlme iegūt starptautisku pieredzi. Šis ir nozīmīgs aspekts cilvēka izaugsmē, kas saistāms ar mikro līmeni migrācijas lēmuma pieņemšanā – tas ir, cilvēka vēlme attīstīt sevi, savas zināšanas un pieredzi pasaules darba tirgū ir ļoti spēcīga. Nozīme ir ne vien izaugsmei tieši profesionālā ziņā, darba tirgus izpētei ārvalstīs un citām saistītām

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

detaļām, bet arī cilvēka izaugsmei no vispārēja skatpunkta, un šis ir viens no labākajiem veidiem, kā to izdarīt. Papildus tam, ja emigrants apsver domu arī reemigrēt uz Latviju vai turpināt karjeru ārvalstīs, starptautiska pieredze ir vērtīga visās profesionālajās sfērās, tai skaitā veselības aprūpes nozarē. Šāda izaugsme veicina “smadzeņu pieplūdi”, ja emigranti izvēlas atgriezties Latvijā, un, kā zināms, pieredzējušu speciālistu atgriešanās Latvijā ir ārkārtīgi nozīmīga veselības sistēmas attīstībai. Nākamā populārākā atbilde bija vēlme izpētīt citas kultūras un vidi. Ceļošana un citu kultūru izzināšana ir neaizstājams faktors cilvēka ceļā uz personīgo izaugsmi un attīstību. Šis aspekts arī saistāms ar mikro līmeni un indivīda vēlmi attīstīt sevi dzīves laikā. Divi nākamie populārākie atbilžu varianti bija esošs darba piedāvājums ārvalstīs un neapmierinātība ar iespējām Latvijas darba tirgū. Ja cilvēkam jau ir darba piedāvājums ārzemēs, tas ļoti atvieglo pārvākšanās procesu un sniedz drošības sajūtu, kas savukārt iedrošina spert šo nākamo soli un pārvārties. Vēl viens variants, kuru izvēlējās 11 cilvēki bija uzskats, ka Latvijā nav pietiekami daudz iespēju pilnvērtīgi attīstīt attiecīgo profesiju, kas norāda uz vēlmi gūt izaugsmi, kura, pēc respondentu domām, nav iegūstama Latvijas darba tirgū.

Pirms pāriešanas pie nākamajiem jautājumiem, nozīmīgi ir minēt arī atbildes, kuras minēja respondenti, atzīmējot variantu “Cits”. Seši respondenti minēja sekojošos iemeslus vēlmei emigrēt:

- Nepietiekams valsts atbalsts jaunajām ģimenēm Latvijā;
- Ārvalstīs savstarpēja cieņa starp kolēģiem ir norma;
- Sociālā nodrošinātība ārvalstīs;
- Korupcijas līmenis Latvijā traucē strādāt empātiski;
- Partneris atrodas ārzemēs;
- “Sajūta, ka ārzemēs profesionālās prasmes novērtē vairāk nekā Latvijā. Latvijā ļoti lielu lomu spēlē kontakti, savstarpējā pazīšanās, "blats" u. tml.”¹

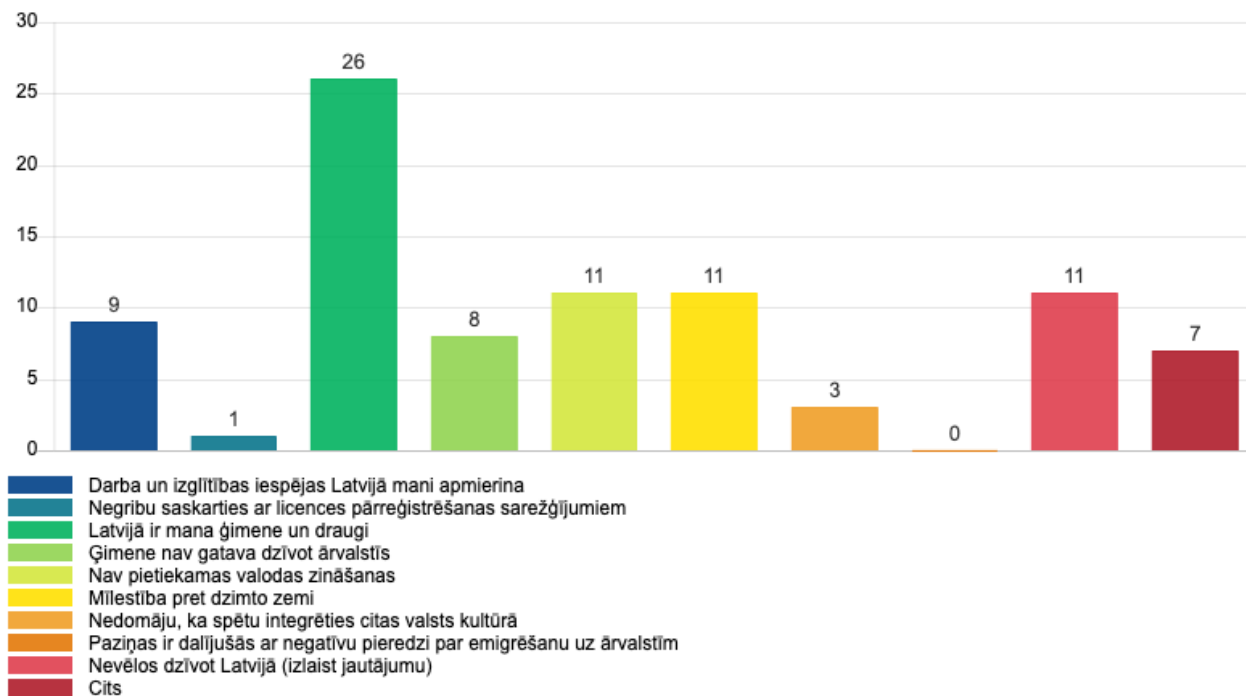
Kā redzams, makro līmenis, jeb valsts pārvaldes līmenis, tajā skaitā sociālā apdrošināšana, korupcijas apkarošana un citi aspekti spēlē nozīmīgu lomu emigrantu lēmumu pieņemšanā. Mezo faktori jeb rūpes par ģimeni arī redzami ietekmē šo lēmumu, balstoties uz sniegtajām atbildēm un to nozīmi respondentu vidū.

Arī pārējie atbilžu varianti, atbildot uz šo jautājumu, tika atzīmēti vairākas reizes, liecinot par to, ka ir daudz iemesli vēlmei emigrēt – spiediena faktoru ir vairāk, kā tiem varbūt vajadzētu būt. Mikro, mezo un makro faktoru ietekme tiek sīkāk apskatīta arī sekojošajos jautājumos.

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

Turpinot cēloņu izpēti, autore vērsās pie respondentiem-reemigrantiem un tiem, kas Latviju neplāno pamest.

3.9. att. Ja nekad neesat dzīvojis ārpus Latvijas, vai esat reemigrants, kas dzīvo Latvijā, kādi ir Jūsu lēmuma galvenie iemesli?¹

Ar acīmredzamu pārsvaru dati norāda uz galveno reemigrācijas cēloni un pievelkošo faktoru dzīvei Latvijā – ģimene un draugi. Respondenti norāda, ka Latvijā ir viņu tuvinieki un tas ir spēcīgs iemesls Latviju nepamest vai tajā atgriezties pēc dzīvošanas citviet. Šis uzskatāmi liecina par mezo līmeņa jeb ģimenes un sociālā tīkla faktoru nozīmi lēmuma pieņemšanā. Piederība savai cilvēku grupai, kopienai ir ļoti svarīga un kalpo par vienu no galvenajiem reemigrācijas iemesliem. Pēc šīs atbildes, nākamās populārākās atbildes ir mīlestība pret dzimto zemi un nepietiekamas valodas zināšanas. Justies piederīgam ir ļoti nozīmīgi cilvēka labklājībai, un, lai gan daži indivīdi neizjūt izteiktu patriotismu un piederību savai dzimtajai valstij, tie, kas to jūt, jūt arī tā spēcīgo ietekmi uz tik lielu lēmumu kā reemigrācija. Atgriešanās vai vēlme nepamest dzimto valsti ir saprotama un ir skaidrs, ka šis faktors ir nozīmīgs iedzīvotāju vidū. Valodas zināšanas ar piederības sajūtu ir savstarpēji savienojamas, jo integrācija citā valstī jau tā var būt ļoti sarežģīta. Bez valodas zināšanām tas var būt īpaši smagi. Papildus tam, darba iespēju atrašana var kļūt par ievērojamu apgrūtinājumu.

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis

Daļa respondentu minēja, ka ir apmierināti ar darba un izglītības iespējām Latvijā. Šis faktors un neesoša vēlme gūt starptautisku pieredzi vai ceļot var pilnvērtīgi, izskaidro lēmuma pieņemšanu. Citi norādīja, ka to ģimenes nav gatavas spert tik lielu soli un pamest Latviju. Šis ir, protams, saprotams faktors, jo ne visi vēlas pamest to, kas ir pazīstams un tuvs sirdij.

Nākamie trīs jautājumi ir papildinājums iepriekš minētajiem mikro, mezo un makro līmeņu faktoriem, un to nozīmei migrācijas lēmumu pieņemšanā. Šie jautājumi tika sastādīti izmantojot Likerta skalas principu. Respondenti sniedza novērtējumu skalā no 1 līdz 10 (1 - nav svarīgi, 10 - ļoti svarīgi), atbildot uz sekojošajiem jautājumiem:

- Cik svarīga ir ģimene un draugi, pieņemot ar migrāciju saistītus lēmumus?
- Cik svarīga ir personīgā izaugsme, Jūsu vēlmes un vērtības, pieņemot ar migrāciju saistītus lēmumus?
- Cik svarīga ir valsts sistēma (ekonomika, valsts politika, likumi, u.c.), pieņemot ar migrāciju saistītus lēmumus?

Vidējie novērtējumi, atbildot uz šiem trim jautājumiem, bija 7.85/10, 8.52/10, un 8.69/10.¹ Interesanti bija novērot, ka šajā anketas daļā redzams, ka mazāk nozīmīgs bijis mezo līmenis – tuvinieki un sociālais tīkls. 16 no respondentiem atbildēja ar “8”, 8 atbildēja “9” un 14 atbildēja “10”. Pieciem respondentiem šis faktors nav nozīmīgs, vadoties pēc to atbildēm “1” un “3” vērtējumu skalā no 1 līdz 10. Vairākumam norādot 8/10 ir saprotams, ka šis ir nozīmīgs aspekts lēmuma pieņemšanā, taču tas nav galvenais. Šādi rezultāti tika paredzēti (vairākumam esot no 8 līdz 10, ieskaitot), jo ģimene ir svarīga daļa cilvēka dzīves un apsverot emigrāciju vai reemigrāciju šis ir neatņemams faktors un daudziem ļoti nozīmīgs.

Otrais no trim jautājumiem, mikro līmenis jeb personīgā izaugsme, attīstība un indivīda vērtības uzrādīja augstāku vidējo vērtējumu - 8.52/10. Vairākums respondentu jeb 18 atzīmēja “10”, 14 atzīmēja “9” un 11 atzīmēja ”8”. Šie dati norāda uz vēlmi attīstīties kā personai un vispārējā ziņā pieņemt šo lēmumu par labu sev, lai papildītu savas vēlmes.

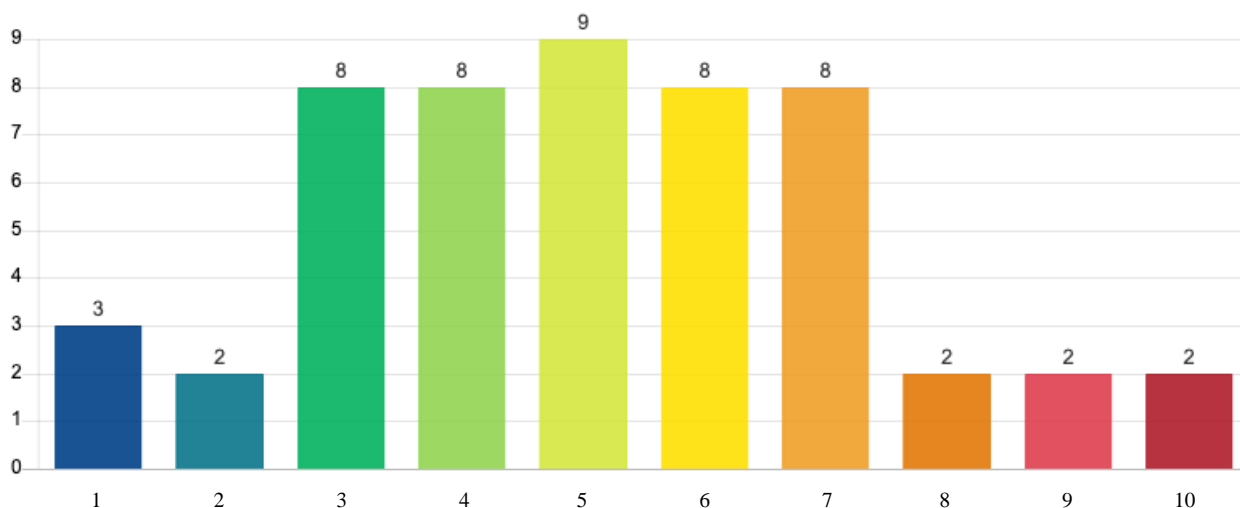
Trešais jautājums liecina par to, ka visnozīmīgākais no trīs līmeņiem pieņemot lēmumus par migrāciju ir makro līmenis – valsts pārvalde, politika, likumi un citi aspekti, kas regulē situāciju valstī. Pie šāda secinājuma iespējams nonākt, jo 19 respondenti atzīmēja vērtējumu “10”, 14 atzīmēja “9”, un 12 atzīmēja “8”, kopā uzrādot vērtējumu 8.69/10, kas ir augstākais vidējais vērtējums no šiem trīs jautājumiem. Tātad, lai gan visi trīs līmeņi ir nozīmīgi lēmuma pieņemšanā,

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

to vispārējā nozīmē ir nedaudz atšķirīga. Šie dati šķietami varētu būt pretrunā ar jautājumiem, kuros respondenti norādīja galvenos cēloņus, izlemjot, kas ir primārie pievilksnās un spiediena faktori, taču autore vēlas uzsvērt, ka minētajos jautājumos bija iespējams izvēlēties vairākus atbilstošos variantus, kas nozīmētu, ka cilvēki minēja visus iemeslus, kas tos mudina emigrēt vai reemigrēt, nevis tikai galvenos iemeslus.

Tuvojoties anketas noslēgumam, autore vēlējās noskaidrot veselības aprūpes profesionāļu viedokli jautājumā, kas ir specifisks tieši šai industrijai. Atkārtoti tika izmantots Likerta skalas princips, tātad, 10 - Ļoti labi; 1 – Ļoti slikti.

3.10. att. Kā Jūs novērtētu Latvijas veselības aprūpes sistēmu (no esoša/topoša veselības aprūpes speciālista skatupunkta)?¹

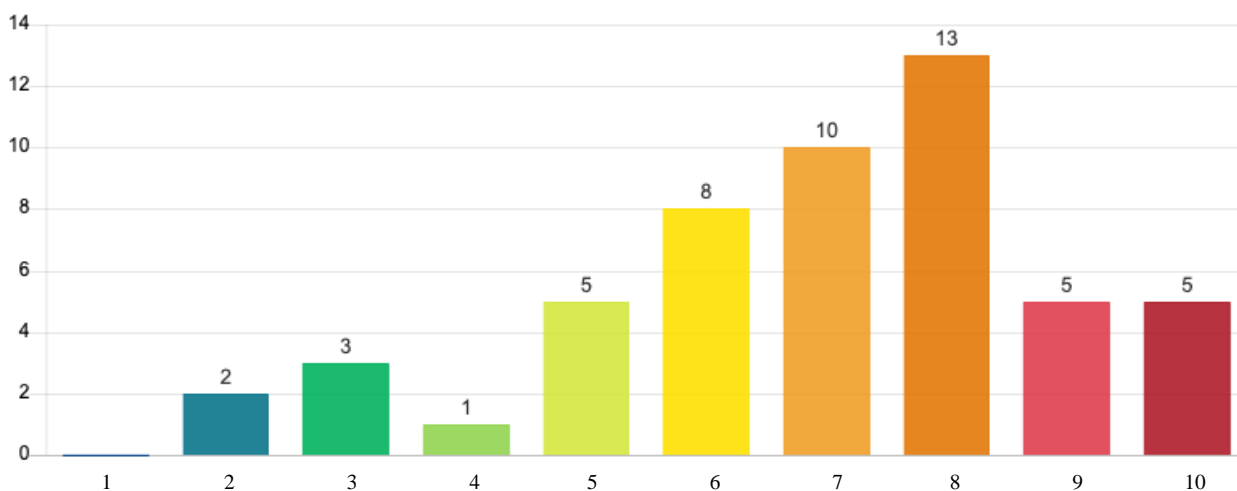
Dati norādīja, ka vidējais vērtējums ir 5.12, vairākumam rezultātu esot salīdzinoši zemiem un viduvējiem. Respondenti pievienoja arī komentārus ar mērķi paskaidrot savu izvēli. Divas nozīmīgas piebildes norādīja, ka 1) Latvijas veselības aprūpes sistēma ir kvalitatīva, taču “ģimenei ar trīs bērniem tā ir nabadzība. Ārzemēs medmāsu profesija ir augstāk novērtēta un prestiža, taču Latvijā tā nav,” un 2) “Latvijā medicīna ir dārgāka kā Vācijā, bet Latvijā mediķi ir izglītotāki un vispārēji gudrāki”.² Šie ir divi ļoti nozīmīgi komentāri, kas norāda uz galvenajām problēmām veselības aprūpes nozarē, kurā respondenti veido savas karjeras. Sistēma kā tāda ir izveidota un tiek attīstīta, it sevišķi ņemot vērā, ka valsts sistēmas bija visādā ziņā jāpārveido vien nedaudz vairāk kā pirms 30 gadiem, kad Latvija atguva neatkarību. Bezmaksas pakalpojumi ir pieejami, taču uz tiem ir garas rindas, jo profesionāļi šajā nozarē ir pārslogoti, it sevišķi tie, kas strādā valsts

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

² *Ibid.*

veselības aprūpes iestādēs. Ārsti ir izglītoti un zinoši savā nozarē, to attieksme ir profesionāla, taču tie neļūtas pietiekami novērtēti, kas vērtējumu ievērojami samazina, mudinot tos vai nu strādāt vai veidot privātās klīnikas. Tās, savukārt, nav pieejamas par brīvu. Ja neizdodas saistīt karjeru ar privātu klīniku, iedzīvotāji var apsvērt domu emigrēt. Gan emigrācija, gan darbs primāri privātās klīnikās savā ziņā spēcīgi ietekmē valsts sistēmu, un tās kvalitāti, kā arī pieejamību Latvijas iedzīvotājiem.

Pēdējais anketas jautājums tika izveidots, cerībā uzzināt cilvēku vispārējo labklājības līmeni, kas tiek ietekmēts un veidots, apvienojot dažādus faktorus no mikro, mezo un makro līmeņiem.

3.11. att. Kā Jūs novērtētu Jūsu labklājības līmeni pašreizējā dzīvesvietā (sociālās garantijas, atalgojums, vide darbā, iespējas izaugsmei, u.c.)?

Vidējais aptaujāto novērtējums atbildot uz šo jautājumu ir 6.9 (skalā no 1 līdz 10), visvairāk respondenti atzīmēja “8”. Rezultāti atklāja, ka seši respondenti savu labklājības līmeni novērtētu kā zemāku par viduvēju, kas norāda uz to, ka situācija nav iepriecinoša. Vairums Latvijā dzīvojošie respondenti izvēlējās novērtējumu starp 6 un 8. Tie, kas vērtēja to zemāk kā viduvēju bieži vien norādīja, ka šobrīd studē un nestrādā, vai arī studē, strādā, saņem neapmierinošu atalgojumu un/vai strādā ar ļoti noslogotu grafiku. Vairākums respondentu, kas vērtēja savu labklājības līmeni ar “9” vai “10” bija ārzemēs dzīvojoši indivīdi, arī viens respondents no Latvijas, kas saņem atalgojumu 2000+ EUR līmenī norādīja “10”. Kopumā dati, kas iegūti no šī jautājuma, norādīja uz vispārēji augstāku labklājības līmeni ārzemēs un neapmierinošu vai viduvēju labklājības līmeni vairākumā gadījumu no Latvijā dzīvojošajiem respondentiem.

Apkopojot aptaujas anketās iegūtos datus, autore nonāk pie secinājumiem saistībā ar mikro, mezo un makro līmeņu nozīmi esošo un potenciālo migrantu lēmumu pieņemšanā. Anketu

aizpildīja gan Latvijā dzīvojošie potenciālie emigranti, gan reemigranti, kā arī emigranti, kas šobrīd atrodas ārzemēs un tie, kas pagaidām neplāno emigrēt, jo pievelkošo faktoru Latvijā ir pietiekami. Ievāktie dati par respondentu demogrāfiskajiem faktoriem palīdzēja saprast dažādās tendences studentu un strādājošo profesionāļu starpā, to atšķirības un kopīgos uzskatus. Respondentu vidū bija dažādu profesiju pārstāvji, kas atļāva gūt pilnvērtīgāku ieskatu nozarē. Tika noskaidrots, ka kopumā Latvijas veselības aprūpes nozares profesionāļiem ir pieejamas izglītības iespējas, taču tās ir sarežģīti apvienot ar darbu, un tās galvenokārt ir RSU. Darbs studentiem ir ļoti nozīmīgs, jo respondenti, kas minēja, ka studē un nestrādā, bija vispārēji neapmierināti ar savu labklājības līmeni, taču strādāt un studēt medicīnas nozarē ir ļoti smagi noslogoto grafiku dēļ.

Tika noskaidrots vispārējais ienākumu līmenis. Dati norādīja uz krietni augstākām algām darbavietā ārpus Latvijas, savukārt Latvijas iekšienē – atalgojums vairākumam ir zem vai vienāds ar 1500 EUR/mēnesī. Tas varētu šķist salīdzinoši daudz, ņemot vērā Latvijas minimālo algu (500 EUR/mēnesī), taču par tik nozīmīgu darbu – veselības aprūpi – šādi ienākumi daudziem nav pieņemami, turklāt zinot, ka ārvalstīs šo profesionāļu darbs tiek pienācīgāk novērtēts. Vairums respondentu norādīja, ka plāno vai jau ir emigrējuši uz ārvalstīm, un autorei izdevās uzzināt galvenos cēloņus emigrācijas un reemigrācijas lēmuma pieņemšanā. Dati atklāja gandrīz vienādu cilvēku skaitu, salīdzinot tos, kas plāno reemigrēt un tos, kas neplāno.

Ar mērķi noskaidrot galvenos cēloņus emigrācijai no Latvijas un reemigrācijai uz to, autore izveidoja dažādus jautājumus, lai labāk izprastu cilvēku vērtības, migrācijas tendences, pievelkošos un spiediena faktorus. Pieņēmums, ka vēlme saņemt augstāku atalgojumu ir galvenais motivējošais faktors, apstiprinājās, jo vairums respondentu to norādīja kā vienu no iemesliem vēlmei emigrēt. Saistībā ar reemigrāciju, arī šis pieņēmums apstiprinājās – dati norādīja, ka galvenais iemesls vēlmei reemigrēt uz Latviju ir ģimene un draugi. Šie bija nozīmīgi faktori autores darba gaitā un atklāj daudz par cilvēku vērtībām.

Izvērtējot cilvēku uzskatus saistībā ar mikro, mezo un makro līmeņiem migrācijas analīzē, tika atklāts, ka vispārēji galvenais līmenis ir makro – valsts sistēma, ekonomika, politika, darba tirgus u.c. sistēmas aspekti. Nākamais nozīmīgākais līmenis ir mikro, kas norāda uz cilvēku vēlmi veicināt savu izaugsmi, iespējas attīstīties starptautiskajā darba tirgū un citus faktorus, kas atbilst šim indivīda līmenim. Vismazākā ietekme no šiem trīs līmeņiem ir tuviniekiem un draugiem – taču to nevajadzētu uztvert kategoriski, jo nozīme šim līmenim ir augsta. Ņemot vērā visus iegūtos datus, tuviniekiem ir vislielākā nozīme tieši reemigrācijas lēmuma pieņemšanā, nevis vispārējā cilvēku emigrācijas apturēšanā. Aptaujas anketas izskaņā respondenti norādīja, ka veselības aprūpes

sistēma kā nozare no profesionāļu skatpunkta ir viduvēja, to skaidrojot ar dažādiem faktiem, piemēram ar to, ka Latvijā ārsti netiek pietiekami novērtēti/atalgoti.

Bakalaura darba gaitā iegūto datu apkopošanas rezultātā, *autores hipotēze apstiprinās – dati norādīja, ka primārais esošo un potenciālo emigrantu spiediena faktors ir vēlme gūt augstāku atalgojumu, savukārt reemigrantu galvenais pievelkošais faktors Latvijā ir ģimene un draugi.*

3.2. Pētījuma datu interpretācija

Pēdējo gadu laikā ir veikti dažādi pētniecības darbi par darbaspēka migrācijas tendencēm un, lai gan veselības aprūpes speciālistu migrācijas pētīšana šobrīd nav izplatīta Latvijā, šīs nozares speciālistu kustība ir tikusi apskatīta ārvalstīs. Šīs ārvalstu analīzes kopā ar vispārējām Latvijas darbaspēka migrācijas tendenču analīzēm veido nepieciešamo informāciju, lai veiktu pilnvērtīgu autores iegūto datu interpretāciju.

Uzsākot datu interpretāciju, uzmanība tiek vērsta uz vispārējiem demogrāfiskajiem rādītājiem iegūtajos datos. Kā tika minēts, vairums respondentu bija sievietes,¹ un, balstoties uz pieejamiem datiem no Baltic Institute of Social Sciences (BISS), ir iespējams, ka sievietes biežāk izvēlas strādāt veselības aprūpes jomā. BISS darba autori norādīja, ka ir manīts ievērojams pieaugums sieviešu speciālistu medicīnas nozarē – visizteiktāk pieaugums manīts Rietumeiropā. Vēsturiski, sieviešu pārsvars vienmēr ir bijis augsts Centrāleiropā un Austrumeiropā, taču nesenās izmaiņas tiek skaidrotas ar mūsdienīgāku dzimuma uztveri.² Kā jau minēts iepriekš, mūsdienās uzskats, ka sievietei vajadzētu uzņemties atbildību par bērniem un mājas darbiem, kamēr vīrietis nodrošina ienākumus, vairs nav tik aktuāls.

Izpētot speciālistu darba apjomu (slodzi) un darba atalgojumu, un tā lomu migrācijas procesos, no autores pētījuma datiem tika uzzināts, ka atalgojums, ko saņem speciālisti Latvijā atšķiras no atalgojuma ārzemēs, un nozares speciālisti bieži vien emigrē ar mērķi strādāt labāk atalgotā darbā.³ Balstoties uz fokusa grupās un intervijās iegūtu informāciju, BISS atskaitē par veselības aprūpes sistēmas trūkumiem minēts, ka šai migrācijas problēmai (it sevišķi jaunākās

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis

² Baltic Institute of Social Sciences. Latvijas veselības aprūpes sistēmas trūkumi: interviju un fokusa grupu diskusiju rezultāti. (2015). 31. lpp. [tiešsaiste] – [Atsauce 22.05.2021.]. Pieejams: <https://www.vmnvd.gov.lv/lv/media/294/download>

³ *Ibid.* [1]

paaudzes vidū) ir dažādi veicinoši faktori. Pirmkārt, autori norāda, ka pastāv plaša starp šo profesionāļu atalgojumu Latvijā un ārzemēs. Šis ir fakts, kas ir pamatots gadu gaitā iegūtu datu rezultātā. Papildus tam, pamatojoties uz jaunu ārstu viedokli un to ārzemēs strādājošo kolēģu pieredzi, citi būtiski faktori ir mazāka slodze ārzemēs, labāki darba apstākļi infrastruktūras un aprīkojuma ziņā, pieprasījums pēc speciālistiem ārzemēs, kā arī aktīvi rekrutēšanas uzņēmumi.¹ Šeit nozīmīgi piebilst, ka darba autores iegūto rezultātu ietvaros, respondenti minēja, ka darba alga ir viens no galvenajiem spiediena faktoriem, kas apstiprina atalgojuma plaisas pastāvēšanu arī šodien. Pieprasījums, kā arī speciālistu kvalifikāciju un pieredzes augstāks novērtējums bija minēts kā pievelkošs faktors ārzemju darba tirgū.²

Turpinot ar galvenajiem emigrācijas cēloņiem ir skaidrs, ka primārais dzinējspēks emigrācijai ir atalgojums. Atsaucot atmiņā, autores anketas rezultāti atklāja, ka trīs galvenie emigrācijas cēloņi ir 1) augstāks atalgojums; 2) starptautiska pieredze; 3) vēlme izpētīt citas kultūras un vidi, pēc kurām sekoja neapmierinātība ar darba iespējām Latvijā, un citi faktori. Līdzīgi rezultāti tikuši iegūti kaimiņvalstī Igaunijā, galveno iemeslu minot algas līmeni, pēc kā sekoja labāki darba apstākļi un dzīves kvalitāte ārzemēs, un 4. populārākā atbilde bija pieredzes iegūšana ārzemēs.³ Šie dati no abiem pētījumiem ir līdzīgi, kas nozīmē, ka emigrācijas tendences gadu gaitā ir mainījušās, taču pavisam nedaudz. No veiktā pētījuma 40% respondentu (no 100 respondentiem), minēja, ka nav apmierināti ar algas līmeni, kas ir procentuāli lielāks rezultāts nekā tā laika vispārējā iedzīvotāju aptaujā, kas liecina, ka tieši medicīnas speciālisti bija īpaši neapmierināti ar atalgojumu. Lai gan pētījums Igaunijā tika veikts 21. g.s. pašā sākumā (precīzāk, 2004. gadā), šādi rezultāti acīmredzami ir aktuāli vēl šodienas Latvijā. Protams, ir zināms, ka Igaunijā ir augstāks atalgojuma līmenis nekā Latvijā, taču atklātā informācija liecina par to, ka cilvēki vienmēr vēlēties tiekties pēc labākiem dzīves apstākļiem.

Saistībā ar reemigrācijas cēloņiem, vairums minēja ģimenes faktoru, kas bija paredzēts vadoties no vispārējām cilvēka vērtībām. M. Hazana veiktā pētījumā, 2016. gadā, tika uzdots šāds jautājums un atbildes bija ļoti līdzīgas – populārākās atbildes minēja, ka cilvēki reemigrējuši, jo ilgojās pēc ģimenes un draugiem; tie ilgojās pēc Latvijas; tie izlēma atgriezties citu ģimenes vai

---

¹ Baltic Institute of Social Sciences. Latvijas veselības aprūpes sistēmas trūkumi: interviju un fokusa grupu diskusiju rezultāti. (2015). 14. lpp. [tiešsaiste] – [Atsauce 22.05.2021.]. Pieejams:

<https://www.vmnvd.gov.lv/lv/media/294/download>

² Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis

³ Vork, A., Kallaste, E., Priinits, M. Migration Intentions of Health Care Professionals: the Case of Estonia. (2004.) p. 176. [Online] – [Accessed on 22.05.2021.]. Available from;

http://pdc.ceu.hu/archive/00003402/01/migration_intentions_of_health_care.pdf

personīgu apstākļu dēļ; vai arī tie vēlējas, lai bērni dzīvotu un mācītos Latvijā.¹ Kopumā, Hazana pētījumā, kas tika veikts apkopojot datus no respondentiem, kas Latvijā atgriezās 2005.-2016. gadu laikā, 80% minēja personīgus iemeslus kā galveno dzinējspēku, kas veicināja pieņemt lēmumu reemigrēt no citām pasaules valstīm.

Uzzinot valstis uz kurām emigranti ir devušies vai plāno doties ir redzami interesanti rādītāji, ja datus salīdzina ar procentuālo ārzemju ārstu apjomu konkrētās valstīs. Pirmkārt, 2015/16 gados Latvijā bija nedaudz mazāk kā 20% ārstu no ārvalstīm. Savukārt šajā pašā laikā Norvēģijā un Zviedrijā, kuras ir divas no galvenajiem Latvijas emigrantu mērķiem, ir aptuveni 25% un 30% ārzemju ārstu, respektīvi.² Nozīmīgi dati redzami arī ārzemju medmāsu skaitā ārvalstīs, kur Latvija ierindojas pat pirms ASV, un uzrāda, ka 17% no medmāsām ir no ārzemēm – iepriekš minētajām Ziemeļvalstīm ierindojoties zemāk. Šie dati liecina par neveselīgu veselības aprūpes sistēmas funkcionalitāti, jo zināms, ka medmāsu skaits Latvijā ir krietni zemāks kā tam vajadzētu būt un māsu emigrācija ir aktuāla problēma mūsdienu valstī. Ziemeļvalstis arī iepriekšējos gados ir bijušas populāras emigrantu vidū, kā arī ir novērots, ka 2005.-2016. gadu laikā vairums reemigrantu atgriezās tieši no Zviedrijas un Norvēģijas.³

Sakarā ar noslēdzošajiem anketas jautājumiem, interesanta sakarība manāma starp autores jautājumu “Kā Jūs novērtētu Latvijas veselības aprūpes sistēmu (no esoša/topoša veselības aprūpes speciālista skatupunkta)” un Hazana 2016. gada darbā iekļautu jautājumu “Kā Jūs šobrīd vērtējat Latvijas valdības darbu?”. Autores veidotās anketas jautājums saņēma vidējo vērtējumu 5.12, savukārt Hazana uzdotais jautājums saņēma izteikti negatīvas atbildes – Latvijas iedzīvotāji atbildēja lielākoties “drīzāk neapmierināts” (55.1%) un “pilnībā neapmierināts” (25.5%), un 65% reemigrantu Latvijā atbildēja “pilnībā neapmierināts”.^{4,5} Šādi rādītāji liecina par neapmierinošiem apstākļiem Latvijā jau gadiem ilgi – gan veselības aprūpes nozarē, gan vispārējā skatījumā. Nozīmīgi ir piefiksēt šo atšķirību starp “visu iedzīvotāju” atbildes un reemigrantu atbildes datiem, jo ir redzams, ka reemigranti, atgriezušies Latvijā no ārvalstīm, spēj apstākļus salīdzināt ar tiem,

---

¹ Hazans, M. (2016.) “Atgriešanās Latvijā: Reemigrantu aptaujas rezultāti”. 13. lpp. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams:

https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriesanas_Latvija_-_petijuma_zinojums.pdf

² Lafortune, G., Socha-Dietrich, K., Vickstrom, E. Recent trends in international mobility of doctors and nurses. (2016.) [Online] – [Accessed on 22.05.2021.]. Available from: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5571ef48-en/1/2/1/index.html?itemId=/content/publication/5571ef48-en&csp=66c6de543a12108c60fc09cd6f3a3f37&itemIGO=oecd&itemContentType=book>

³ *Ibid.*

⁴ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis

⁵ *Ibid.*[1]

kādi tie bija citās valstīs. Salīdzinot autores iegūtos rezultātus ar Hazana datiem ir iespējams nošķirt veselības aprūpes nozari no kopējā Latvijas valdības darba. Autores pētījuma respondentu atbildes par valsts sistēmas nozīmi migrācijas lēmumu pieņemšanas procesā skaidri norādīja uz to, ka šī ir ļoti svarīga cilvēku dzīves daļa, kas neapšaubāmi uzlabo – vai pasliktina – to labklājības līmeni.¹

Kopumā, autores iegūto datu interpretācija, izmantojot Latvijā un ārzemēs veiktus pētījumus, norāda, ka pēdējo gadu laikā emigrācijas un reemigrācijas cēloņi Latvijā nav izteikti mainījušies, kas liecina par nepietiekamiem centieniem no valsts puses. Izmantojot līdzīgus pētījumus par citu valstu migrācijas tendencēm medicīnas speciālistu vidū var secināt, ka šīs nozares profesionāļu migrācija ir globāla problēma, un pilnvērtīgi neatbalstot topošos speciālistus valstī, jebkura valsts, tajā skaitā Latvija, zaudē ļoti svarīgu cilvēku kopu. Ir nepieciešams veikt izmaiņas valsts sistēmā, lai cīnītos ar šo negatīvu tendenci un, lai atbalstītu pašmāju veselības aprūpes speciālistus nozarē, kas ir vairākkārt apliecinājusi to, cik nozīmīga tā ir visas Latvijas labklājībai.

---

¹ Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Bakalaura darba nobeigumā, autore nonāk pie sekojošajiem **secinājumiem**:

1. Augsti kvalificētu indivīdu emigrācija ir pielīdzināma “smadzeņu noplūdes” (*brain drain*) fenomenam, kura teorētiskie aspekti ir tikuši pētīti jau kopš 20. gadsimta vidus.
2. Migrācijas plūsmas atšķiras vadoties pēc dažādiem faktoriem, migrācijas galapunkta raksturojuma; migrācijai ir atšķirīgi izpētes līmeņi un pieejas, sastopamākā pieeja ir tradicionālā modeļa izmantošana, kas izpēta pievilksnās un spiediena faktoros.
3. Smadzeņu noplūdei ir vairākas definīcijas, kas kopumā apraksta izglītota un talantīga cilvēku kapitāla migrācija no attīstības valstīm, kuras ir trūcīgākas, uz attīstītākām valstīm, kuras ir ievērojami labākā finansiālā situācijā, un spēj piedāvāt augstāku atalgojumu, labākus darba apstākļus, un augstāku labklājības līmeni.
4. Divas galvenokārt izmantotās teorijas par smadzeņu noplūdi ir Pamatotas Darbības Teorija (*Fishbein, Ajezen*) un Pārmaiņu Teorija (*Lewin*), kas paskaidro procesu, kas noved līdz smadzeņu noplūdes fenomenam.
5. Migrācijas lēmuma pieņemšanas analīzes teorija ietver trīs analīzes līmeņus – mikro (indivīda līmenis), mezo (ģimenes un sociālo apstākļu līmenis), un makro (valsts pārvaldes, ekonomikas u.c. apstākļu līmenis).
6. Latvijas emigrantu skaits ir svārstījies kopš 2000. gada, taču lielākais emigrācijas vilnis Latvijā bija 2008. gada globālās ekonomiskās krīzes rezultātā.
7. Latvijas emigranti dodas galvenokārt uz Eiropas Savienības valstīm.
8. Dati par reemigrāciju Latvijā pieejami sākot tikai ar 2013. gadu, un vēl šobrīd nav izveidota sistēma, kas pilnvērtīgi šos datus apkopotu.
9. Reemigrantu skaits Latvijā mēreni samazinājies kopš 2013. gada, taču nedaudz pieaudzis 2019. gadā.
10. Kopš 2018. gada Latvijā darbojas “Pilotprojekts pašvaldībās reemigrācijas veicināšanai "Reģionālās reemigrācijas koordinators””, kas tiek izmantots, taču nav radījis izteiktas izmaiņas reemigrantu apjomā.
11. Emigrantu skaits salīdzinājumā ar reemigrantu skaitu vēl joprojām rada bažas par strādājošās paaudzes sarūkošo skaitu, tādējādi – arī par vecākās paaudzes pārsvaru un noslogoto sociālā atbalsta sistēmu.
12. Veselības aprūpes speciālistu skaits Latvijā ir nepietiekams un nozares speciālisti ir pārslogoti.

13. Latvijas valstī ir apmierinošas izglītības iespējas veselības aprūpes studentiem, taču ne visi spēj pilnvērtīgi attīstīt sev vēlamu profesiju un izglītību ar valstī pieejamajām programmām, kā arī pieejamo budžeta vietu skaits neatbilst valsts vajadzībai pēc speciālistiem.
14. Dati liecina, ka konkrētajā nozarē studējošo skaits Latvijā ir mēreni pieaudzis kopš 2004. gada, kas norāda uz iespējamu ārzemju studentu pieplūdumu Latvijā esošajās universitātēs, jo pašmāju ārstu skaits nav izteikti pieaudzis.
15. Studējošie veselības aprūpes speciālisti Latvijā, it sevišķi budžeta grupās, mēdz emigrēt, jo tiem nav nodrošinātas vietas rezidentūrā, kas rezultātā 1) negatīvi ietekmē valsti un ieguldītos līdzekļus ārstu izglītībā, un 2) neļauj studentiem pilnvērtīgi pabeigt to studijas; kopumā veidojot negatīvu situāciju abām pusēm.
16. Darbaspēka tirgus regulēšana Latvijā tiek īstenota ar Satversmes un Eiropas Savienības direktīvām un regulām.
17. Latvijā esošie likumi neatbilst valstī notiekošajam, it sevišķi saistībā ar darba algām – Latvijā pastāv ēnu ekonomika, kas neapmierina daudzus valsts iedzīvotājus, jo negatīvi ietekmē sabiedrību kopumā.
18. Vidējais ienākumu līmenis Latvijā strādājošajiem veselības aprūpes speciālistiem ir ievērojami zemāks kā ārzemēs strādājošajiem.
19. Primārais emigrācijas cēlonis un spiediena faktors izpētītās cilvēku grupas vidū ir vēlme saņemt augstāku atalgojumu par paveikto darbu.
20. Primārais reemigrācijas cēlonis izpētītās cilvēku grupas vidū ir vēlme būt tuvumā ģimenei un draugiem.
21. Autores iegūtie dati liecina, ka visnozīmīgākais no trīs līmeņiem pieņemot lēmumus par migrāciju ir makro līmenis – valsts pārvalde, politika, likumi un citi aspekti, kas regulē situāciju valstī
22. No topošo nozares speciālistu skatupunkta, Latvijas veselības aprūpes sistēma tika novērtēta viduvēji (5.12/10), kas norāda uz neapmierinošiem darba apstākļiem šajā nozarē.

Balstoties uz secinājumiem, autore izvirza sekojošos **priekšlikumus**:

1. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai nepieciešams pārskatīt “Reģionālās reemigrācijas koordinators” programmas funkcijas, iespējams, novirzīt finansējumu studējošo speciālistu rezidentūras vietu nodrošināšanai
2. Valstij ir nepieciešams izveidot pilnvērtīgāku sistēmu ar mērķi apkopot un uzturēt informāciju par reemigrantiem, lai veiksmīgi sekotu tendencēm.
3. Valdībai jāizveido stratēģija, kas iedrošina emigrantus atgriezties Latvijā īstermiņā, piemēram, piedaloties nelielos valstiskos un nevalstiskos projektos.
4. Veselības ministrijai ir jāpalielina valsts budžeta vietu skaits studijām veselības aprūpes nozarē.
5. Veselības ministrijai ir jāpalielina finansējums rezidentūras studijām, lai rezidentūrā vietu var gūt visi Latvijas studenti, kas uz to pretendē.
6. Valdībai ir jāturpina veikt izmaiņas valsts budžeta plānā, lai piedāvātu adekvātu atalgojumu visiem veselības aprūpes speciālistiem.
7. Valdībai ir jāveic minētie soļi, lai palielinātu Latvijā strādājošo speciālistu skaitu un novērstu veselības aprūpes sistēmas pārslogošanu.
8. Valdībai ir jāpieņem likums, kas norāda, ka studentiem, kas studiju laikā ir spiesti izņemt kredītu, tiek piedāvāta valsts finansiāla palīdzība kredītu nomaksāt gadījumā, ja konkrētais indivīds dzīvo Latvijā un strādā Latvijas veselības aprūpes industrijā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Ajzen, I., Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological bulletin*, No. 84(5), pp. 888.
2. American Psychological Association. Socioeconomic Status Office: Education and Socioeconomic Status [Online]. [Accessed on 01.01.2021.]. Available from: <https://www.apa.org/pi/ses/resources/publications/education>
3. Ārstu skaits pa specialitātēm. Veselības statistikas datubāze. [tiešsaiste] – [atsauce 29.01.2021.]. Pieejams: https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health_Veselibas_aprupes_resursi/RES010_Arsti_pa_spec_260620.px/table/tableViewLayout2/
4. Bakalaura darba autores pētījums “Esošo un topošo veselības aprūpes speciālistu emigrācija un reemigrācija”, 2021. gada aprīlis.
5. Baker, E.H. (2014) The Wiley Blackwell Encyclopedia of Health, Illness, Behavior, and Society: Socioeconomic Status, Definition. [Online]. [Accessed on 01.01.2021.]. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118410868.wbehibs395>
6. Baltic Institute of Social Sciences. Latvijas veselības aprūpes sistēmas trūkumi: interviju un fokusa grupu diskusiju rezultāti. (2015). 14.-15.,31. lpp. [tiešsaiste] – [Atsauce 22.05.2021.]. Pieejams: <https://www.vmnvd.gov.lv/lv/media/294/download>
7. Barrett, A., O’Connell, P. (2001). Is There a Wage Premium for Returning Irish Migrants? *Economic and Social Review*, 32, pp. 1–21.
8. Black, J. (2016.) A Dictionary of Economics. New York: Oxford University Press. [Online] – [Accessed on 05.14.2021.] Available from: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198759430.001.0001/acref-9780198759430-e-270?rskey=WJeZqU&result=301>
9. Boneva, B. S. & Frieze, I. H. (2001). Toward a concept of a migrant personality, *Journal of Social Issues*, 57(3). pp. 477-491.
10. Castles, S. (1986). The Guest – Worker in Western Europe. *International Migration Review*. Vol.20, No.4, pp. 761–778.
11. Centrālā Statistikas Pārvalde. Ārstu skaits pa specialitātēm gada beigās, 2000-2019. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.].

12. Centrālā statistikas pārvalde. Ekonomiskās aktivitātes, nodarbinātības un bezdarba līmenis Latvijas reģionos (%). [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2021.]. Pieejams :
https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_nodarb_aktivitate_ikgad/NBG040.px/table/tableViewLayout1/
13. Centrālā statistikas pārvalde. Iedzīvotāji pēc izglītības līmeņa un dzimuma. [tiešsaiste] – [atsauce 01.03.2021.]. Pieejams:
https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_izgl_ek_aktivitate_ikgad/NBG352.px/chart/chartViewLine/
14. Centrālā statistikas pārvalde. Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas statistiskajos reģionos, republikas pilsētās, novadu pilsētās, 21 attīstības centrā un novados . [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2021.]. Pieejams :
https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_iedzskaits_ikgad/ISG020.px/table/tableViewLayout1/
15. Centrālā statistikas pārvalde. Imigrācija, emigrācija un saldo. [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/galvenie-raditaji/imigracija-emigracija-un-saldo>
16. Centrālā statistikas pārvalde. Noslēgto un šķirto laulību skaits. [tiešsaiste] – [atsauce 10.02.2021.]. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/laulibas/galvenie-raditaji/noslegto-un-skirto-laulibu-skaits>
17. Centrālā statistikas pārvalde. Praktizējošo ārstu skaits turpina samazināties. [tiešsaiste] – [atsauce 02.02.2021.]. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/veseliba/galvenie-raditaji/praktizejoso-arstu-skaits-turpina-samazinaties>
18. Centrālā statistikas pārvalde. Starptautisko ilgtermiņa migrantu vecuma un dzimuma struktūra. [tiešsaiste] – [atsauce 01.03.2021.]. Pieejams:
https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_migr/IBG040.px/chart/chartViewLine/
19. Coulon, A., Piracha, M. (2005). Self-selection and the Performance of Return Migrants: The Source Country Perspective. *Journal of Population Economics*, 18, 779–807.
20. Darba likums. Pieņemts 20.06.2001. - [tiešsaiste]. [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams:
<https://likumi.lv/doc.php?id=26019>
21. Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte. 1.daļa - Eiropas Savienības Struktūrfondu Nacionālas programmas „Darba tirgus pētījumil projekts „Labklājības ministrijas pētījumil– Rīga: LU,

- 2007., 7-28. lpp. [tiešsaiste] – [atsauce 01.01.2021.]. Pieejams:
http://212.70.163.244/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/geografiska_mobilitate.pdf
22. Dodani, S., LaPorte, R.E. (2005). Brain drain from developing countries: how can brain drain be converted into wisdom gain? *Journal of the Royal Society of Medicine*. 98(11). pp. 487-491
23. Dustmann, C. (2000). *Temporary Migration and Economic Assimilation*. Swedish Economic Policy Review, 7. pp. 213-244.
24. Eiropas Komisija, Latvija: Valsts veselības profils 2019. pp. 12. [tiešsaiste] – [atsauce 01.02.2021.]. Pieejams:
https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_chp_lv_latvian.pdf
25. Eiropas Parlaments. Personu brīva pārvietošanās. 2020. [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/147/personu-briva-parvietosanas>
26. Ekonomikas Ministrija. Informatīvais ziņojums: Par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm. 2020. [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2021.]. Pieejams:
<https://www.em.gov.lv/lv/media/598/download>
27. Ēnu Ekonomika. Finanšu Ministrija. 2020. - [tiešsaiste]. [atsauce 04.04.2021.]. Pieejams :
<https://www.fm.gov.lv/lv/enu-ekonomika>
28. ES Padomes Regula (EEK) Nr. 1612/68 (1968. gada 15. oktobris) par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā. - [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:31968R1612&from=LV>
29. Faist, T. (1997). The crucial meso-level. In Hammar, T., Brochmann, G., Tamas, K. and Faist, T. (eds) *International Migration, Immobility and Development: Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Berg. pp. 187-217.
30. Feldmanis, K. Traumatologi ortopēdi Rīgā strādā pat trīskāršu slodzi; grib nozares sakārtošanu reģionos. 2020. – [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2021.]. Pieejams:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/traumatologi-ortopedi-riga-strada-pat-triskarsu-slodzi-grib-nozares-sakartosanu-regionos.a378062/>
31. Giannaccolo, P. (2004). The Brain Drain. A Survey of the Literature. Italy: University of Bologna, pp. 3.
32. Gibson, J., and McKenzie, D. (2011). Eight Questions about Brain Drain. *Journal of Economic Perspectives*, No 25(3), pp.107-128

33. Grubel, H.B., and Scott, A.D. 1966. "The International Flow of Human Capital," *American Economic Review*, No 56(1).
34. Hazans, M. (2016.) "Atgriešanās Latvijā: Remigrantu aptaujas rezultāti". 13-15., 30. lpp. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.]. Pieejams: https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriešanas_Latvija_-_petijuma_zinojums.pdf
35. Hazans, M. An in-depth analysis of the emigration of skilled labor. Latvia. *European Commission: Labour Market Policy Thematic Review 2018*. p. 31. [online] – [Accessed on 24.04.2021.]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/328912663_An_in-depth_analysis_of_the_emigration_of_skilled_labour_Latvia
36. Hazans, M. (2015) Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā, Latvijas Emigrantu Kopienas: Cerību diaspora. 87. lpp. E-versija. Pieejama LU Repozitorijā: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31738/FSI_Ceribu_diaspora_pub.pdf
37. Hsieh, H., & Shannon, S. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, No 15(9), pp 1277–1288.
38. Hua, K.T. "Brain Drain And Reverse Brain Drain: Individual Decision Making and Implications for Economic Growth." Ph. D. thesis. Colorado: Colorado State University, 2011. pp. 5-6.
39. King, R., Lulle, A., Morosanu, L., & Williams, A. (2016). *International youth mobility and life transitions in Europe: questions, definitions, typologies and theoretical approaches*. Working Paper. Sussex Centre for Migration Research. Available: <http://sro.sussex.ac.uk/61441/1/mwp86.pdf>
40. Korner, H., Mehrlander, U. (1986). New migration policies in Europe: the return of labour migrants. *International Migration Review*. Vol. 20, No3, 672–675.
41. Lafortune, G., Socha-Dietrich, K., Vickstrom, E. Recent trends in international mobility of doctors and nurses. (2016.) [Online] – [Accessed on 22.05.2021.]. Available from: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5571ef48-en/1/2/1/index.html?itemId=/content/publication/5571ef48-en&csp=66c6de543a12108c60fc09cd6f3a3f37&itemIGO=oecd&itemContentType=book>
42. Lam, T., and Hsu, C. H. C. (2006). Predicting behavioral intention of choosing a travel destination. *Tourism Management*. No. 27(4). pp. 589-599.
43. Latvijas Republikas Satversme, pieņemta 15.02.1922.
44. Lee, E. (1966). A Theory of Migration. *Demography* 3(1). pp. 47-57.

45. LETA. (2020). Gada laikā ārstu skaits sarucis par vairāk nekā 200. [tiešsaiste] – [atsauce 29.01.2021.]. Pieejams: <https://nra.lv/latvija/322235-gada-laika-arstu-skaitis-latvija-sarucis-par-vairak-neka-200.htm>
46. LSM.lv Ziņu Redakcija. Latvija, 2020. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021]. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/rigas-regiona-pern-atgriezusies-260-reemigranti-vairak-gimenes-ar-maziem-berniem.a388585/>
47. Morgan, P. L., Farkas, G., Hillemeier, M. M., & Maczuga, S. (2009) Risk factors for learning-related behavior problems at 24 months of age: Population-based estimates. *Journal of Abnormal Child Psychology*, p. 401-413.
48. OECD. Medical Graduates. (2019.) [online] – [Accessed on 14.04.2021.]. Available from: <https://data.oecd.org/healthres/medical-graduates.htm#indicator-chart>
49. Oficiālais statistikas portāls. Starptautiskā ilgtermiņa migrācija pa valstu grupām 1990 – 2019. [tiešsaiste] – [Atsauce 13.04.2021.]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IB_IBE/IBE030/table/tableViewLayout2/
50. Pearce, D.W. (1981) *The Dictionary of Modern Economics*. London: The Macmillan press. p. 46
51. Pilsonības likums. Pieņemts 22.07.1994. - [tiešsaiste]. [Atsauce 04.04.2021.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57512-pilsonibas-likums>
52. Roudgar, I. (2014.) *The Global Brain drain: Theory and Evidence*. Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing. pp. 5-8.
53. RSU. RSU atkārtoti aicina VM palielināt budžeta vietu skaitu studijām medicīnā, māszinībās un rezidentūrā. (2021.) [tiešsaiste] – [Atsauce 22.05.2021.]. Pieejams: <https://www.rsu.lv/aktualitates/rsu-atkartoti-aicina-vm-palielinat-budzeta-vietu-skaitu-studijam-medicina-maszinibas>
54. Rutherford, D. (2002) *Dictionary of Economics*. London: Routledge. p. 76.
55. Sheppard, B. H., Hartwick, J., and Warshaw, P. R. (1988). The theory of reasoned action: A metaanalysis of past research with recommendations for modifications and future research. *Journal of consumer Research*,. No 15(3). pp. 325-343.
56. Sjaastad, L. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy* 70(5). pp. 80-93.
57. Stark, O. (1991). *The Migration of Labour*. Oxford, Blackwell Publishers. . p.145.

58. Sūna, L. (2015) Latviešu diasporas Vācijā mediju un kultūras identitātes, Latvijas Emigrantu Kopienas: Cerību diaspora. 145. lpp. E-versija. Pieejama LU Repozitorijā:
https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31738/FSI_Ceribu_diaspora_pub.pdf
59. Šūpule, I. (2018). Ziņojums par augsti kvalificētu speciālistu emigrācijas un atgriešanās procesu teorijām, konceptiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem. Ziņojums [D1.1]. Rīga: Latvijas Universitāte. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/es-strukturfondi/1112pasakums-pecdoktoranturas-petniecibas-atbalsts-1karta/augsti-kvalificetu-specialistu-migracijas-izpete-emigracija-un-atgriesanas-latvija/>
60. Vidzeme. Par remigrācijas pilotprojektu Latvijā. [tiešsaiste] – [Atsauce 14.04.2021.].
 Pieejams: <http://www.vidzeme.lv/lv/remigracija>
61. Vork, A., Kallaste, E., Priinits, M. Migration Intentions of Health Care Professionals: the Case of Estonia. (2004.) p. 176. [Online] – [Accessed on 22.05.2021.]. Available from:
http://pdc.ceu.hu/archive/00003402/01/migration_intentions_of_health_care.pdf
62. Williams, A.M., Balaž, V., Wallace, C. (2004). International Labour Mobility and Uneven Regional Development in Europe: Human Capital, Knowledge and Entrepreneurship. *European Urban and Regional Studies*. No 11(1), pp 27–46.
63. Wolk, G.B. Is the Doctor in? The Effects of Emigration on the Health Care Systems in Poland and Romania. (2016). *Honors Undergraduate Theses*. Orlando: University of Central Florida. p. 5. [Online] – [Accessed on 04.01.2021.]. Available from:
<https://stars.library.ucf.edu/honorstheses/62/>
64. Zača, E., Hazans, M., Bela, B. Atgriešanās Apstākļi un Nosacījumi. Rīga : Latvijas Universitāte, Diasporas un migrācijas pētījumu centrs, 2018. 43 lpp.

PIELIKUMI

1. Pielikums.

Autores veidotās anketas paraugs.

1. Norādiet informāciju par sevi:
  - a. Dzimums
  - b. Vecums
  - c. Izglītības līmenis
  - d. Dzīves vieta (valsts)

2. Lūdzu, norādiet savu ģimenes stāvokli. Atzīmējiet visus atbilstošos.
  - a. Valsts veselības aprūpes iestādes darbinieks
  - b. Privātas veselības aprūpes iestādes darbinieks/īpašnieks
  - c. Šobrīd strādāju ar medicīnu nesaistītā profesijā
  - d. Studēju, strādāju (izvēlieties iestādi ^)
  - e. Cits
  - f. Neesmu students, nestrādāju
  - g. Esmu students, nestrādāju

3. Kāds ir Jūsu vidējais ienākumu līmenis mēnesī, pēdējā pusgada laikā (ieskaitot prēmijas un piemaksas, pēc nodokļu nomaksas, EUR)?
  - a. <500
  - b. 500-1000
  - c. 1000-1500
  - d. 1500-2000
  - e. 2000+
  - f. Nevēlos atbildēt

4. Lūdzu, norādiet Jūsu aptuveno darba stundu skaitu nedēļā.
  - a. < 20
  - b. 20-30
  - c. 30-40

- d. 40-50
- e. 50-60
- f. 60+

5. Vai Jūs apmierina Jūsu atalgojums?

- a. Jā
- b. Nē

6. Kurā universitātē Jūs mācāties/mācījāties? Lūdzu, norādiet arī valsti, ja universitāte(s) neatrodas Latvijā.

---

7. Kāda ir/būs Jūsu specialitāte?

---

8. Vai Jūs apmierina veselības aprūpes izglītības iespējas Latvijā?

- a. Jā
- b. Nē
- c. Nav viedokļa

9. Vai kādreiz plānojat emigrēt uz ārvalstīm?

- a. Jā
- b. Nē
- c. Jau esmu emigrējis, šobrīd esmu ārpus Latvijas
- d. Esmu reemigrants (atgriezies Latvijā no ilgstošas uzturēšanās ārvalstīs)
- e. Cits

10. Vai Jūs plānojat atgriezties Latvijā?

- a. Jā
- b. Nē

11. Uz kuru valsti Jūs gribētu vai plānojat emigrēt?

- a. Lielbritānija
- b. Kanāda
- c. ASV
- d. Vācija
- e. Francija
- f. Spānija
- g. Dānija
- h. Itālija
- i. Somija
- j. Cita
- k. Norvēģija
- l. Lietuva
- m. Igaunija

12. Lūdzu, norādiet visas valstis ārpus Latvijas, kurās esat dzīvojis starp 2000. un 2021. gadu. Norādiet arī periodu, kuru tajās pavadījāt (gadu no-līdz).

---

13. Ja plānojat emigrēt vai jau esat emigrējis, lūdzu miniet galvenos emigrācijas iemeslus.

- a. Izglītības iespējas Latvijā ir neapmierinošas
- b. Iespējas Latvijas darba tirgū ir neapmierinošas
- c. Latvijā nav pietiekami daudz iespēju attīstīt manu profesiju
- d. Augstāks atalgojums
- e. Starptautiska pieredze
- f. Darba piedāvājums ārzemēs
- g. Vēlos izpētīt citas kultūras/citu vidi
- h. Ģimene dzīvo ārpus Latvijas, man ir svarīgi būt kopā ar tuviniekiem
- i. Cits
- j. Zināju nepieciešamo svešvalodu

14. Ja nekad neesat dzīvojis ārpus Latvijas, vai esat reemigrants, kas dzīvo Latvijā, kādi ir Jūsu lēmuma galvenie iemesli?
- Darba un izglītības iespējas Latvijā mani apmierina
  - Negribu saskarties ar licences pārreģistrēšanas sarežģījumiem
  - Latvijā ir mana ģimene un draugi
  - Ģimene nav gatava dzīvot ārvalstīs
  - Nav pietiekamas valodas zināšanas
  - Mīlestība pret dzimto zemi
  - Cits
  - Nedomāju, ka spētu integrēties citas valsts kultūrā
  - Paziņas ir dalījušās ar negatīvu pieredzi par emigrāciju uz ārvalstīm
  - Nevēlos dzīvot Latvijā (izlaist jautājumu)
15. Cik svarīga ir ģimene un draugi, pieņemot ar migrāciju saistītus lēmumus?
- Vērtējiet no 1 līdz 10 (1=Nav svarīga; 10=Ļoti svarīga)
16. Cik svarīga ir personīgā izaugsme, Jūsu vēlmes un vērtības, pieņemot ar migrāciju saistītus lēmumus?
- Vērtējiet no 1 līdz 10 (1=Nav svarīga; 10=Ļoti svarīga)
17. Cik svarīga ir valsts sistēma (ekonomika, valsts politika, likumi, u.c.), pieņemot ar migrāciju saistītus lēmumus?
- Vērtējiet no 1 līdz 10 (1=Nav svarīga; 10=Ļoti svarīga)
18. Kā Jūs novērtētu Latvijas veselības aprūpes sistēmu (no esoša/topošā veselības aprūpes speciālista skatupunkta)?
- Vērtējiet no 1 līdz 10 (1=Slikta; 10=Laba)
19. Kā Jūs novērtētu Jūsu labklājības līmeni pašreizējā dzīvesvietā (sociālās garantijas, atalgojums, vide darbā, iespējas izaugsmei, u.c.)?
-

20. Ja Jums ir piebilde, papildinājums, vai viedoklis, kuru vēlētos izcelt, lūdzu, rakstiet to šeit. (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Bakalaura darbs „Kvalificētu veselības aprūpes speciālistu migrācija starp Latviju un ārvalstīm: Emigrācijas un reemigrācijas cēloņu analīze” izstrādāts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Elza Vucāne _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. oec., prof. Ērika Šumilo _____
(paraksts) (datums)

Recenzents: Prof. Kristīne Bērziņa

Darbs iesniegts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes Studiju centrā
Dekāna pilnvarotā persona:

metodiķe _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)

Darbs aizstāvēts _____ gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____
bakalaura / maģistra / valsts

Komisijas sekretārs(e): _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)